

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI
TƏHSİL NAZİRLİYİ

PEŞƏ TƏHSİLİ ÜZRƏ
DÖVLƏT AGENTLİYİ

İxtisasın adı: Geyim üzrə dizayner

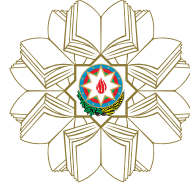

ESKİZİN MODELLEŞDİRİLMƏSİ VƏ KONSTRUKSIYA EDİLMƏSİ

Bakı - 2019

AVROPA İTTİFAQI

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI
TƏHSİL NAZİRLİYİ

*Empowered lives.
Resilient nations.*

ESKİZİN MODELƏŞDİRİLMƏSİ VƏ KONSTRUKSIYA EDİLMƏSİ

Bu modul Avropa İttifaqının maliyyələşdirdiyi və Birləşmiş Millətlər Təşkilatının İnkişaf Proqramının icra etdiyi "Gəncədə Sənaye üzrə Regional Peşə Kompetensiya Mərkəzinin yaradılmasına dəstək" layihəsi çərçivəsində hazırlanmışdır.

*Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin
09.10.2019-cu il tarixli, F-601 nömrəli
əmrilə təsdiq edilmişdir.*

Modul tədris vəsaiti müvafiq təhsil proqramları (kurikulumlar) üzrə bilik, bacarıq və səriştələrin verilməsi məqsədi ilə hazırlanmışdır və peşə təhsili müəssisələrində tədris üçün tövsiyə olunur. Modul tədris vəsaitinin istifadəsi ödənişsizdir və kommersiya məqsədi ilə satışı qadağandır.

Müəllif: **Nahidə Əhlimanova**
*İctimai İaşə və Xidmət üzrə Bakı Dövlət
Peşə Təhsil Mərkəzi, müəllim*

Rəyçilər: **Bəyaz Qocayeva**
*Sənaye və Texnologiyalar üzrə
GDPTM-nin istehsalat təlimi ustası*

Mahirə Məmmədova
Bakı Tikiş Evi, aparıcı texnoloq

Dizayner: **A. Xankişiyev**

Modulda ifadə olunan fikirlər və məlumatlar müəllifə aiddir və heç bir şəkildə Avropa İttifaqının və Birləşmiş Millətlər Təşkilatının İnkişaf Proqramının mövqeyini əks etdirmir.

MÜNDƏRİCAT

Giriş	5
“Eskizin modelləşdirilməsi və konstruksiya edilməsi” modulunun spesifikasiyası	7
Təlim nəticəsi 1: Bazis torunun şaquli və üfüqi xətlərinin yerini müəyyən etməyi bilir və qurmağı bacarır	8
1.1. Antropometrik ölçü göstəricilərinin adlarını müəyyən edir	8
1.2. Ölçüləri götürür və şərti işarələrlə ifadə edir.	14
1.3. Standart ölçüləri və əlavə sərbəstlik paylarını müəyyən edir.	22
1.4. Ölçüyə əsasən bazis torunu qurur	27
Tələbələr üçün fəaliyyətlər	29
Qiymətləndirmə	31
Təlim nəticəsi 2: Yüngül geyimləri konstruksiya etməyi bilir və ülgüləri hazırlamağı bacarır	32
2.1. Çeşidlərinə əsasən ədəklərin çertyojunu hazırlayır	32
2.2. Şalvarı konstruksiya edir	40
2.3. Modelə əsasən donları konstruksiya edir.	46
2.4. Köynəklərin konstruksiyasını qurur.	51
2.5. Müxtəlif fasonlu yüngül geyimlərin ülgülərini çıxarır	58
Tələbələr üçün fəaliyyətlər	61
Qiymətləndirmə	62
Təlim nəticəsi 3: Geyimdə əlavə hissələrin təyinatını bilir və onları konstruksiya etməyi bacarır	63
3.1. Qolları konstruksiya edir	63
3.2. Yaxalıqların növlərinə əsasən çertyojunu çəkir	78
3.3. Modelə uyğun kiçik hissələri konstruksiya edir	83
3.4. Araqatlı və bəzək elementli kiçik hissələri hazırlayır.	87
Tələbələr üçün fəaliyyətlər	88
Qiymətləndirmə	90

Təlim nəticəsi 4: Geyimləri modelləşdirməyi bilir və tətbiq etməyi bacarır	91
4.1. Ətəklərin modelləşdirilməsini izah edir.	91
4.2. Qadın donlarının modelləşdirilməsini göstərir	97
4.3. Şalvarın modelləşdirilməsini həyata keçirir.	107
4.4. Qadın köynəklərinin modelləşdirilməsini izah edir.	117
4.5. Hazır modelin görünüşünə uyğun yeni geyim modelinin konstruksiyasını müəyyən edir	131
Tələbələr üçün fəaliyyətlər	134
Qiymətləndirmə	136
Ədəbiyyat	137

GİRİŞ

Hörmətli oxucu!

Müasir geyimin inkişafı və bu inkişafı əlaqəli olan moda keçmiş, indiki, gələcək dövrlər arasında əlaqələndirici bənd olmaqla, insan cəmiyyətinin maddi və mənəvi həyatının vacib hissəsini təşkil edir. XX əsrin sonlarının bəlkə də ən məşhur moda dizayneri olan İtaliya modelləşdirmə məktəbinin görkəmli nümayəndəsi Coanni Versaçe bu barədə belə demişdir: “Moda bizim cəmiyyətdə baş verən dəyişiklikləri birinci olaraq əks etdirir, o, keçmişə nəzər yetirir və daim yenilik axtarışındadır”.

Müasir geyimin hazırlanması ən müxtəlif sahələrin mütəxəssisləri çalışan mürəkkəb və çox mərhələli prosesdir. Dizayner-modelyerlər yeni geyim modellərini layihələşdirirlər. Modelyer-konstruktorlar bu modellərin konstruksiyalarının əsasını hazırlayırlar, sonra bunlar vasitəsilə tikiləcək geyimin hissələrini biçmək üçün ülgülər düzəldilir. Bu geyimlərin bütün texnoloji prosesinin həyata keçməsinə texnoloq-mühəndislər işləyib hazırlayırlar.

Dizayner-modelyerin xüsusi yaradıcılıq bacarığı, zövqü, kreativ ideyaları olmalıdır ki, bu bacarıqlar əsasında o, özünü inkişaf etdirə bilsin.

Dizayner-modelyer cari modanın tələbinə uyğun yeni geyimlərin layihəsini hazırlamağı bacarmalıdır. Bunun üçün o, çoxşaxəli biliyə malik olmalıdır. Dizayner-modelyer eskiz çəkməklə, yeni geyim obrazını yaratmaqla yanaşı, onun konstruksiya və modelləşdirilməsini də bilməlidir. Bunun üçün onun konstruksiya biliyi, geyimi modelləşdirmək bacarığı, yaradıcılıq qabiliyyəti olmalıdır, yeni modanın tələblərini izləməyi bacarmalı, bir çox məşhur modelyerlərin kolleksiyalarını izləyərək özünü inkişaf etdirməlidir.

"Eskizin modelləşdirilməsi və konstruksiya edilməsi" modulunda tələbələrə ölçülərin götürülməsi, yüngül geyimlərin – ətək, şalvar, don və köynəyin konstruksiyası və modelləşdirilməsi öyrədilir. Tələbələrə bu modulda yüngül geyimlərin konstruksiyası və modelləşdirilməsi şəkillər vasitəsi ilə izah edilir ki, bu da onlara verilmiş materialın mənimsəməsini asanlaşdırır.

Bu modulu tamamladıqdan sonra tələbə müxtəlif geyimləri modelləşdirməyi biləcək, konstruksiya etməyi, ülgüləri çıxartmağı bacaracaq.

“Eskizin modelləşdirilməsi və konstruksiya edilməsi” modulunun spesifikasiyası

Modulun adı: Eskizin modelləşdirilməsi və konstruksiya edilməsi

Modulun ümumi məqsədi: Bu modulu tamamladıqdan sonra tələbə müxtəlif geyimləri modelləşdirməyi biləcək, konstruksiya etməyi, ülgüleri çıxartmağı bacaracaqdır.

Təlim nəticəsi 1: Bazis torunun şaquli və üfüqi xətlərinin yerini müəyyən etməyi bilir və qurmağı bacarır.

Qiymətləndirmə meyarları

1. Antropometrik ölçü göstəricilərinin adlarını müəyyən edir.
2. Ölçüləri götürür və şərti işarələrlə ifadə edir.
3. Standart ölçüləri və əlavə sərbəstlik paylarını müəyyən edir.
4. Ölçüyə əsasən bazis torunu qurur.

Təlim nəticəsi 2: Yüngül geyimləri konstruksiya etməyi bilir və ülgüleri hazırlamağı bacarır.

Qiymətləndirmə meyarları

1. Çeşidlərinə əsasən ətəklərin çertyojunu hazırlayır.
2. Şalvarı konstruksiya edir.
3. Modelə əsasən donları konstruksiya edir.
4. Köynəklərin konstruksiyasını qurur.
5. Müxtəlif fasonlu yüngül geyimlərin ülgülərini çıxarır.

Təlim nəticəsi 3: Geyimdə əlavə hissələrin təyinatını bilir və onları konstruksiya etməyi bacarır.

Qiymətləndirmə meyarları

1. Qolları konstruksiya edir.
2. Yaxalıqların növlərinə əsasən çertyojunu çəkir.
3. Modelə uyğun kiçik hissələri konstruksiya edir.
4. Araqatlı və bəzək elementli kiçik hissələri hazırlayır.

Təlim nəticəsi 4: Geyimləri modelləşdirməyi bilir və tətbiq etməyi bacarır.

Qiymətləndirmə meyarları

1. ətəklərin modelləşdirilməsini izah edir.
2. Qadın donlarının modelləşdirilməsini göstərir.
3. Şalvarın modelləşdirilməsini həyata keçirir.
4. Qadın köynəklərinin modelləşdirilməsini izah edir.
5. Hazır modelin görünüşünə uyğun yeni geyim modelinin konstruksiyasını müəyyən edir.

TƏLİM NƏTİCƏSİ 1

Bazis torunun şaquli və üfüqi xətlərinin yerini müəyyən etməyi bilir və qurmağı bacarır.

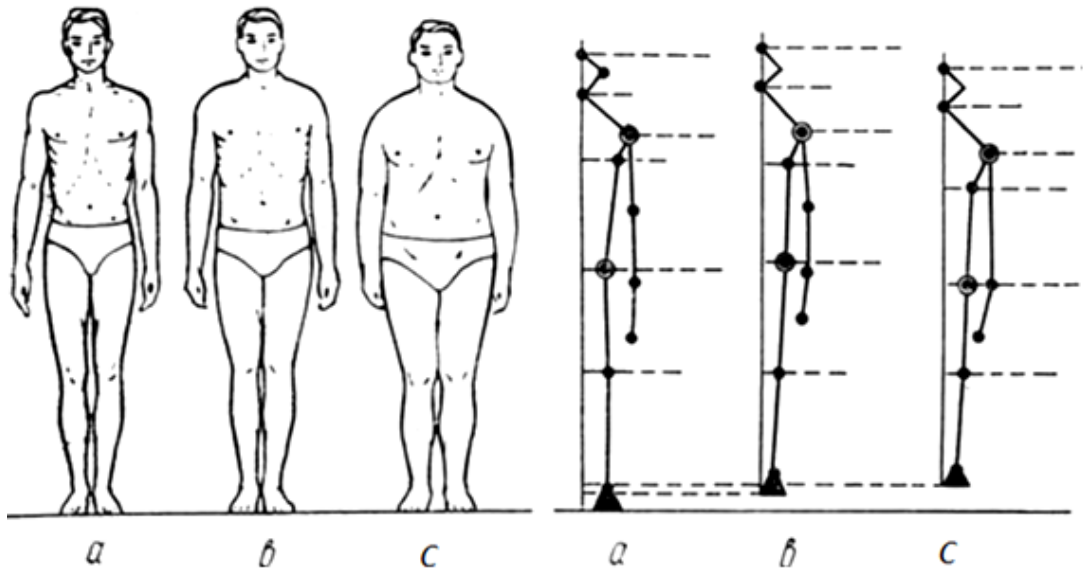
1.1. Antropometrik ölçü göstəricilərinin adlarını müəyyən edir.

➤ İnsan bədəninin mütənasibliyi və onun kanonları

İnsan bədəninin ayrı-ayrı hissələrinin bir-biri ilə və bədən uzunluğu ilə qarşılıqlı əlaqələri insan bədəninin **mütənasibliyi** adlanır. Bədən mütənasibliyi aşağıdakı əsas tiplərə ayrılır; dolixomorf, mezomorf, bioxomorf (Şəkil 1.1).

Dolixomorf tipə nisbətən az enli çiyin və çanaq, gödək gövdə və uzun ayaqlar aiddir. Bioxomorf tipə nisbətən enli və uzun gövdə, qısa ayaqlar aiddir.

Mezomorf tip yuxarıdakı iki tipə nəzərən orta tipdir.

Şəkil 1.1. İnsan bədəninin mütənasibliyi və kanonları (a-dolixomorf, b-mezomorf, c-bioxomorf)

İnsanların çox müxtəlif formalı bədən quruluşlarını təkcə gözəlliyə və eybəcərliyə görə ayırmaq olmaz. İncəsənətdə müxtəlif kanonlar müəyyən edilmişdir ki, onların da öz modulları olmuşdur.

Kanon sadə rəqəmlərin qarşılıqlı əlaqəsindən ibarət olan və ideal qəbul edilən insan bədəninin proporsiyalarında olan qanunauyğunluqdur. Bu və ya digər kanonun qurulması üçün götürülmüş ölçü vahidi *modul* adlanır.

Başın hündürlüyü rəssamlar üçün kanon modulu götürülür. İnsan başının hündürlüyü yaşlı adamlarda daimi ölçü olub, orta hesabla 22 sm-ə bərabərdir. Başın hündürlüyü təpə sümüyündən çənənin altına qədər bütün bədəndə 8 dəfə yerləşir. Məsələn, yeni doğulmuş uşaqların başı bədənin uzunluğunun orta hesabla 25 %-ni, ayağı isə 33%-ni təşkil edir. Yaşlılarda isə baş bədənin uzunluğunun 14%-ni, ayağın uzunluğu isə 53 %-ni təşkil edir.

Bədənin şaquli xətt üzrə proporsional hissələrə ayrılması:

$$\text{Uca boy}-22 \times 8 = 176$$

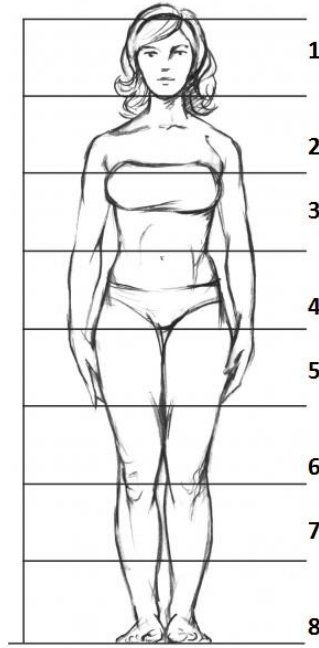
$$\text{Orta boy}-22 \times 7,5 = 165$$

$$\text{Qısa boy}-22 \times 7 = 154$$

Əgər uca boylu qadın fiqurunu əsas götürsək, onda onu aşağıdakı kimi mütənəsisib hissələrə ayırmaq olar (Şəkil 1.2):

- 1 - baş
- 2 - çənədən döş xəttinə qədər
- 3 - döş xəttindən göbəyə qədər
- 4 - göbəkdən ayaqların qovuşuq yerinə qədər
- 5 - qovuşuq yerindən budun ortasına qədər
- 6 - budun ortasından dizin aşağı sərhədinə qədər
- 7 - dizin aşağı sərhədindən baldırın ortasına qədər
- 8 - baldırın ortasından ayağın altına qədər

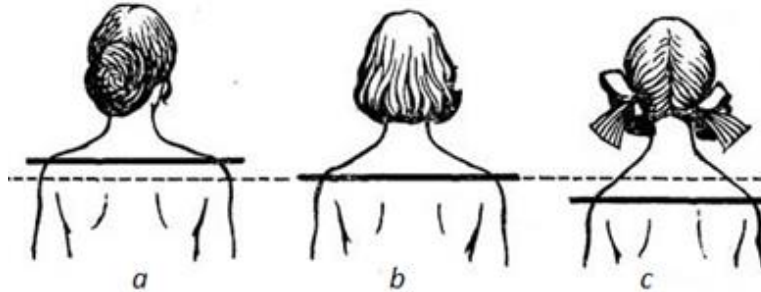
Boy	8 modul
Çiyinlərin eni	2 modul
Belin eni	1 modul
Çanaq eni	çiyinlərin enində
Qıç uzunluğu	4 modul
Pəncələrin eni	1 modul
Qolun uzunluğu (sallanmış halda)	budun yarısına qədər
Baldırların eni	1 modul
Diz xəttinə qədərki məsafə	qıçın uzunluğunun yarısı
Pəncənin hündürlüyü	1/3 modul

Şəkil 1.2. Bədənin şaquli xətt üzrə mütənasib hissələrə ayrılması

➤ İnsan anatomiyası və morfologiyası haqqında ümumi məlumat

İnsan bədəninin forması yaşdan, cinsdən və məşğuliyyətdən asılı olur. Bədənin ayrı-ayrı hissələrinin ölçüsü və formaları, əsasən, onurğa sütunu, çiyin, boyun və ətrafların öyrənilməsi ilə başlayır. İnsan bədəninin formasını skeletin forma və ölçüsü, dərialtı piy qatının inkişafı və əzələ təyin edir. Bildiyimiz kimi, döş sahəsinin yuxarı hissəsini **çiyin** təşkil edir. Çiyin boyun hissədən müəyyən əyinti ilə olur. Bu əyintinin dərəcəsiindən asılı olaraq, 3 tip çiyin müəyyən edilmişdir (Şəkil 1.3):

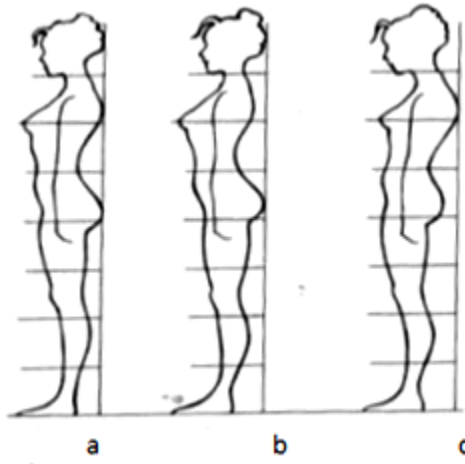

Şəkil 1.3. Çiyin formaları

a) hündür çiyinli fiqur ($4,7 \pm 0,75$ sm); b) normal çiyinli fiqur ($6,2 \pm 0,75$ sm);
c) aşağı çiyinli fiqur ($7,7 \pm 0,75$ sm)

Bədən formasını xarakterizə edən əsas amil onurğa sütunudur. İnsanın qaməti 6-7 yaşında formalaşır və 3 tip onurğa sütunu qəbul edilmişdir. Şəkil 1.4-də onurğa sütununun tipləri göstərilmişdir:

- a) normal (taraz)
- b) qabarıq sinəli (lardotik)
- c) əyri – yəni qozbel fiqur (kifotik)

Şəkil 1.4. Onurğa sütununun tipləri

3 əsas və 1 əlavə tip bədən quruluşu müəyyən edilmişdir.

I qrup – bədənənin bütün sahələrində piylənmə bərabər getmişdir.

II qrup – yuxarı və aşağı sahələrdə piylənmə müxtəlif getmişdir.

III qrup – piylənmə bədəndə və ətraflarda ayrı-ayrı getmişdir.

Əlavə qrup bədən quruluşunda piylənmə yalnız bədənin xüsusi yerlərində, məsələn, döş sahəsində və ya çanaq sahəsində getmişdir.

3 tip kişi bədən quruluşu müəyyən edilmişdir:

1. Döş tipi (yastı sinə, zəif piylənmə, zəif inkişaf etmiş əzələ və aşağı düşmüş qarın);
2. Əzələ tipi (silindrik döş sahəsi, normal piylənmə, orta və ya güclü əzələ, normal kürək);
3. Qarın tipi (konus şəkilli sinə və həddən artıq piylənmə).

Uşaq bədən quruluşu böyüklərdən fərqlənir. Uşaqların əksəriyyətində 12 yaşına kimi qamət düz qalır. 12-13 yaşlarında sürətlə dəyişmə prosesi başlayır. Ən çox əllər və ayaqlar uzanır. 16-17 yaşında qadın boyunun uzanması tamamlanır. İnkişaf dövrünə görə uşaqların yaş qrupları cədvəl 1.1-də göstərilmişdir. 40-45 yaşında boy müvazində qalır, sonra isə birinci ildə 0,5 sm, sonra gələn hər 5 illikdə 0,7 sm qısalır. Böyüklər üç yaş

qrupuna bölünürlər (Cədvəl 1.2). Normal uzunluq kişilər üçün 140-190 sm, qadınlar üçün 130-180 sm arasında dəyişir. Hündürlüyü 125 sm-dən az və 200 sm-dən çox, döş dairəsinin ölçüsü 72 sm-dən az, 136 sm-dən çox olan qadın bədən quruluşu patoloji cəhətdən qüsurlu hesab olunur.

Cədvəl 1.1. Uşaq yaş qrupları

Yaş qrupu	Yaşı	Ölçüsü
Yaslı yaşlı uşaqlar	0,5-2,5	24-26
Məktəbəqədər uşaqlar	2,6-6, 9	28-30
Kiçik yaşlı məktəblilər	7-11, 5	32-36
Böyük yaşlı uşaqlar	11, 6-14, 9	38-42
Yeniyyətlər	15-18	44-46

Cədvəl 1.2. Böyük yaş qrupları

Yaş qrupu	Yaşı
Gənc yaşlı	18-30 yaş
Orta yaşlı	30-45 yaş
Yaşlı	45 yaşdan böyük

İnsan fiquru 3 göstərici ilə xarakterizə olunur: uzunluq, ölçü və köklük.

Uzunluq – insan fiqurunun başının üst hissəsindən ayağının altına qədər olan ölçüsüdür. İstehsalatda 5 əsas və 1 əlavə uzunluq qəbul edilmişdir.

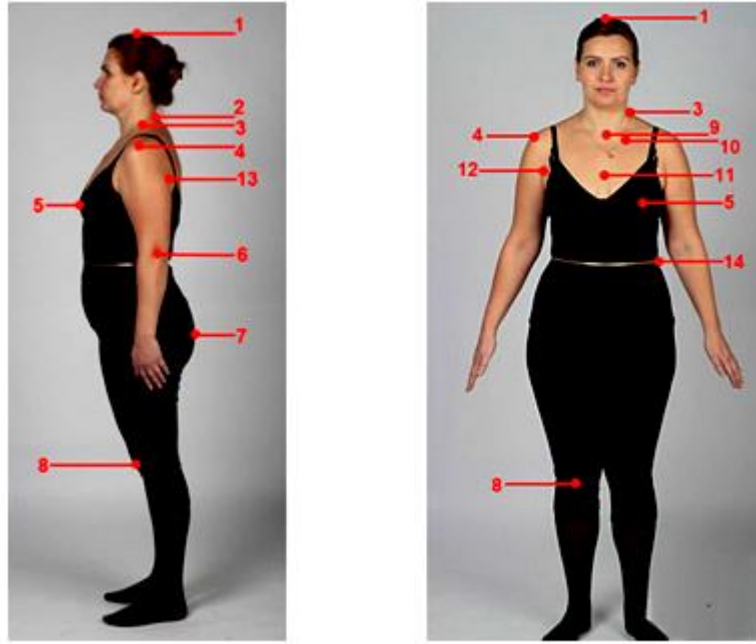
Ölçü – döş yarımçevrəsinin qiyməti ilə xarakterizə olunur. Qadınlar üçün 44-58, kişilər üçün isə 44-68 ölçüdə geyimlər istehsal olunur.

Köklük – eyni ölçü ilə, lakin bel və çanaq yarımçevrələrinin müxtəlifliyi ilə xarakterizə olunur. Yaşa görə 3 köklük göstəricisi var.

➤ **Antropometrik ölçü göstəricilərinin adları**

Geyimin konstruksiyası insan bədənindən bilavasitə alınmış ölçü göstəriciləri əsasında qurulur. Ölçünün dəqiq götürülməsi üçün şərti qəbul edilmiş əsas antropometrik nöqtələrin yerini bədəndə dəqiq bilmək lazımdır. Şəkil 1.5-də antropometrik nöqtələrin yerləşməsi göstərilmişdir.

Ölçməzdən öncə boyun ətrafındakı piy yığını, kürək çıxıntısı, döş və çiyinlərin hündürlüyü, qolun doluluğu nəzərdən keçirilməlidir.

Şəkil 1.5. Antropometrik nöqtələr

Bədəndə yerləşdiyi sahəyə görə hər bir antropometrik nöqtələr aşağıdakı kimi adlandırılır (şəkil 1.5):

1. **Təpə** – gözlə qulağın üfüqi vəziyyətindən başın təpə nöqtəsi;
2. **Boyun** – boyunun yeddinci fəqərə sümüyünün çıxıntı nöqtəsi;
3. **Boyun özül nöqtəsi** – boyun dairəsi üfüqi müstəvi ilə kəşisərək çiyin qövsünü yarıya bölür;
4. **Çiyin** – kürəyin akromal çıxıntısının yuxarı kənarlarının şaquli müstəvi ilə kəşisən sahəsində çiyin oynaqını yarıya bölən nöqtə;
5. **Büst** – qadın büstünün ən qabarıq nöqtəsi, kişidə isə döşün mərkəz nöqtəsi;
6. **Mil sümüyü (rodiale)** – mil sümüyünün yuxarı nöqtəsi;
7. **Çanaq** – ombanın ən qabarıq nöqtəsi;
8. **Diz** – diz qapağının orta nöqtəsi;
9. **Döş qəfəsinin yuxarısı** – döş qəfəsinin mərkəzindəki boyun nöqtəsi;
10. **Körpü** – sinə körpüsünün döş qəfəsindəki son nöqtəsi;
11. **Büstlər arası sahə** – döş qəfəsinin orta xətti, dördüncü qabırğanın yuxarı səviyyəsini birləşdirən nöqtə;
12. **Qoltuq altının ön küncü** – qolun sallanmış vəziyyətində qoltuqaltı;
13. **Qoltuqaltı qövsün arxa küncü** – qolun sallanmış vəziyyətində qoltuqaltı çuxurun arxa qövsünün yuxarı nöqtəsi;
14. **Bel xəttinin hündürlük nöqtəsi** – aşağı qabırğa ilə çanaq sümüyü arasındakı batıqlığın orta nöqtəsi.

1.2. Ölçüləri götürür və şərti işarələrlə ifadə edir.

➤ Ölçülərin götürülməsi

Ölçü qadın və uşaq bədənində donun və ya nazik köynəyin, kişilərdə ayaqqabısız, nazik geyimin üstündən ölçü lenti (dartılmadan) ilə aparılmalıdır. Bu zaman ölçünün düzgün alınması üçün dayaq nöqtəsi kimi (azacıq çəkilməklə) bel yerinə üfüqi vəziyyətdə adi lent bağlanır.

Ölçü götürüldükdə dairə – D; yarım dairə – Y; hündürlük – H; məsafə – M; Boy – B; uzunluq – U; enlilik – E; diametr – d hərfləri ilə işarə edilir.

Boy – B - başın tərə nöqtəsindən döşəməyə qədər (ayaqqabısız) ölçülür.

Boyun yarım dairəsi – Y_{boy} (Şəkil 1.6) boyun nöqtəsindən (7-ci boyun fəqərə sümüyünün çıxıntısından) 0,5 sm yuxarıdan keçərək, yanda və qabaqda boyunun özül nöqtəsinə kip yatmaqla və lentin alt tərəfi körpü nöqtəsinə toxunmaqla boğaz çökəkliyində döş sümüyünün üstünə qədər ölçülür. Lentin alt tərəfindəki göstərici əsas götürülür.

Şəkil 1.6. Boyun yarım dairəsinin ölçülməsi

Birinci döş yarım dairəsini – $Y_{\text{döş 1}}$ (Şəkil 1.7) ölçərkən lent kürəyin üstünə qoyulur, üfüqi halda lentin üst tərəfi qoltuqaltının arxa qövsünə toxunmalı və qoltuqaltı boşluğundan keçməlidir. Lent qadınlarda büstün özül nöqtəsinin, kişilərdə isə döş nöqtəsinin ortasından keçirilərək döşün sağ tərəfində qapanır. Lentin üst tərəfində nişan qoyulur: qadınlarda büstün irəli çıxan nöqtəsində, kişilərdə döş nöqtəsində, fəqərə sütununda və kürəyin üstündə.

Şəkil 1.7. Birinci döş yarım dairəsinin ölçülməsi

İkinci döş yarım dairəsini – $Y_{\text{döş 2}}$ (Şəkil 1.8) ölçərkən lent kürəyin üstünə qoyulur, onun üst tərəfi üfüqi halda qoltuqaltına toxunmalı və boşluğundan müstəvi kəsiyinə çəpinə istiqamətdə keçməlidir. Sonra qadınlarda büstün qabarıq nöqtəsindən, kişilərdə

döşün üstü ilə keçib döşün sağ tərəfində qapanır. Birinci və ikinci döş yarım dairələri eyni vaxtda arxadan (lentin yerini dəyişmədən) ölçülür.

Şəkil 1.8. İkinci döş yarım dairəsinin ölçülməsi

Üçüncü döş yarım dairəsinə – $Y_{d\ddot{o}ş\ 3}$ (Şəkil 1.9) ölçərkən lent bədən ətrafına üfüqi halda, qadınlarda büstün qabarıq nöqtələrindən, kişilərdə isə döş nöqtəsinin üstündən keçməklə döşün sağ tərəfində qapanır.

Şəkil 1.9. Üçüncü döş yarım dairəsinin ölçülməsi

Bel yarım dairəsinə – Y_{bel} (Şəkil 1.10) ölçərkən lent bədən ətrafında üfüqi bel xətti səviyyəsindən keçirilərək qapanır.

Şəkil 1.10. Bel yarım dairəsinin ölçülməsi

Çanaq yarım dairəsini – $Y_{\text{çanaq1}}$ (Şəkil 1.11) ölçərkən lent çanaq nöqtəsinə qoyularaq, üfüqi halda bədənə ətrafına dolanır. Sonra lent qarın qabarığına qoyulmuş qövs şəkilli lövhənin və ya xətkəşin üstü ilə keçirilir və sağ tərəfdə qapanır.

Şəkil 1.11. Çanaq yarım dairəsinin ölçülməsi

Döşün eni – E_d (Şəkil 1.12) qadınlarda qoltuqaltının qabaq qövləri arasındakı məsafə büstün özül nöqtələrinin üstü ilə aparılır. Kişilərdə qoltuqaltının qabaq qövlərinin arasındakı məsafə ölçülür.

Şəkil 1.12. Döşün eninin ölçülməsi

Arxadan (kürək qabarığını nəzərə almaqla) bel yerinin uzunluğu – U_{abel} (Şəkil 1.13) boyun nöqtəsindən kürək çıxıntısının üstündən fəqərə sütunu boyun bel xəttinə qədər ölçülür.

Şəkil 1.13. Arxadan bel yerinin uzunluğunun ölçülməsi

Qabaqdan bel xəttinə qədər olan uzunluq – $U_{qab\ bel}$ (Şəkil 1.14) boyun nöqtəsindən və boyun özül nöqtəsindən keçməklə qadınlarda büstün qabarıq nöqtəsindən, kişilərdə isə döş nöqtəsinin üstündən (orta sağıtal xəttinə paralel) bel xəttinə qədər ölçülür.

Şəkil 1.14. Qabaqdan bel xəttinə qədər olan uzunluq

Döşün hündürlüyü – $H_{döş}$ (şəkil 1.15) boyun nöqtəsindən başlayıb boyunun özül nöqtəsindən keçməklə büstün qabarıq nöqtəsinə (qadınlarda) və ya döş nöqtəsinə (kişidə) qədər ölçülür.

Şəkil 1.15. Döşün hündürlüyünün ölçülməsi

Döş zirvələri arasındakı məsafə – $M_{döş}$ (Şəkil 1.16) qadınlarda onun qabarıq nöqtələri arasındakı məsafədir.

Şəkil 1.16. Döş zirvələri arasındakı məsafənin ölçülməsi

Arxadan qol yerinin hündürlüyü – $H_{a\text{ qol}}$ (Şəkil 1.17) boyun nöqtəsinin birinci və ikinci döş yarım dairəsini göstərən lentin üst tərəfinədək ölçülür.

Şəkil 1.17. Arxadan qol yerinin hündürlüyünün ölçülməsi

Kürəyin eni – E_k (Şəkil 1.18) kürəyin üstü ilə qoltuqaltının arxa qövsələrinin küncləri arasındakı məsafədir.

Şəkil 1.18. Kürəyin eninin ölçülməsi

Arxadan çiyinin maillik hündürlüyünü – $H_{a\text{ çiy}}$ (Şəkil 1.19) tapmaq üçün çiyin nöqtəsindən bel xəttindən fəqərə sümüyünə qədər olan ən qısa məsafə ölçülür. 40 və 43 ölçü göstəriciləri eyni zamanda götürülür.

Şəkil 1.19. Arxadan çiyinin maillik hündürlüyünün ölçülməsi

Çiyinin maili eni – $E_{\text{çiy}}$ (Şəkil 1.20) boyunun özül nöqtəsindən (çiyinin ortası ilə) çiyin nöqtəsinə kimi ölçülür.

Şəkil 1.20. Çiyinin maili eninin ölçülməsi

Qoltuqaltı səviyyədə qol dairəsi – D_{qol} (Şəkil 1.21) çiyin oxuna perpendikulyar ölçülür. Lentin üst tərəfi qoltuqaltının arxa qövsünə toxunmaqla qolun üz tərəfində qapanır.

Şəkil 1.21. Qoltuqaltı səviyyədə qol dairəsinin ölçülməsi

Bilək dairəsini – D_{bil} (Şəkil 1.22) ölçərkən lent bazuönü oxuna perpendikulyar mil sümüyünün başına dolandırılmaqla qolun üst səthinə qapanır.

Şəkil 1.22. Bilək dairəsinin ölçülməsi

Qolun dirsəyə qədər olan uzunluğu – U_{qoldir} (Şəkil 1.23) çiyin nöqtəsindən mil sümüyü nöqtəsinə qədər götürülür.

Şəkil 1.23. Qolun dirsəyə qədər olan uzunluğunun ölçülməsi

Qolun biləyə qədər olan uzunluğu – $U_{qol\ bil}$ (Şəkil 1.24) çiyin nöqtəsindən biləyə qədər olan məsafədir.

Şəkil 1.24. Qolun biləyə qədər olan uzunluğunun ölçülməsi

Yan tərəfdən bel xəttindən döşəməyə qədər olan məsafə – M_{ybel} (Şəkil 1.25) bel xəttindən budun qabarıq yerinin üstü ilə döşəməyə qədər ölçülür.

Şəkil 1.25. Yan tərəfdən bel xəttindən döşəməyə qədər olan məsafənin ölçülməsi

Qabaq tərəfdən bel xəttindən döşəməyə qədər olan məsafə – M_{qbel} (şəkil 1.26) bel xəttindən qarının çox çıxan yerinin üst tərəfi ilə şaquli olaraq döşəməyə qədər ölçülür.

Şəkil 1.26. Qabaq tərəfdən bel xəttindən döşəməyə qədər olan məsafənin ölçülməsi

Arxa tərəfdən bel xəttindən döşəməyə qədər olan məsafə – $M_{a bel}$ (Şəkil 1.27) bel xəttindən döşəməyə qədər olan məsafə ölçülür.

Şəkil 1.27. Arxa tərəfdən bel xəttindən döşəməyə qədər olan məsafənin ölçülməsi

1.3. Standart ölçüləri və əlavə sərbəstlik paylarını müəyyən edir.

➤ Standart ölçülər

Geyimin konstruksiyasını layihələndirmək üçün nümunəvi bədənin əsas ölçü göstəricilərindən istifadə edilir. Nümunəvi bədən ölçüləri müxtəlif dövlətlərdə müxtəlif standartlarla qeyd olunur. Belə ki, istehsal olunan geyimlərin ölçülərinə baxdıqda onlar müxtəlif standartlarla göstərilmişdir. Cədvəl 1.3-də dünya ölkələrinin nümunəvi bədən ölçülərinin standartları göstərilmişdir.

Cədvəl 1.3. Qadın geyimləri üçün ölçü standartı

Dövlətlərin adları	Standart ölçülər							
Rusiya	40	42	44	46	48	50	52	54
Avropa	34	36	38	40	42	44	46	48
Fransa, İsveçrə	36	38	40	42	44	46	48	50
İtaliya	38	40	42	44	46	48	50	52
Böyük Britaniya	8	10	12	14	16	18	20	22
ABÇ	6	8	10	12	14	16	18	20
Beynəlxalq	S	M		L		XL		XXL

Geyimin konstruksiyasını layihələndirmək üçün qadın (Cədvəl 1.4 və 1.5), kişi (Cədvəl 1.6) və uşaqlar (Cədvəl 1.7) üçün nümunəvi bədənin əsas ölçü göstəriciləri göstərilmişdir.

Cədvəl 1.4. Standart qadın ölçüləri

	Standart qadın ölçüləri									
Boy 168 sm	34	36	38	40	42	44	46	48	50	52
Döş dairəsi	80	84	88	92	96	100	104	110	116	122
Bel dairəsi	62	66	70	74	78	82	86	92	98	104
Çanaq dairəsi	86	90	94	98	102	106	110	116	122	128
Döşün hündürlüyü	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34
Qabaqdan belə qədər uzunluq	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52
Arxadan belə qədər uzunluq	41	41	42	42	43	43	44	44	45	45
Kürəyin eni	33,5	34,5	35,5	36,5	37,5	38,5	39,5	41	42,5	44
Çiyinin eni	12	12	12	13	13	13	13	14	14	14
Qolun uzunluğu	59	59	60	60	61	61	61	61	62	62
Qol dairəsi	26	27	28	29	30	31	32	34	36	38
Boyun dairəsi	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43

Cədvəl 1.5. Alçaq boylu qadın ölçüləri

Alçaq boylu qadın ölçüləri										
Boy 160 sm	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26
Döş dairəsi	80	84	88	92	96	100	104	110	116	122
Bel dairəsi	62	66	70	74	78	82	86	92	98	104
Çanaq dairəsi	86	90	94	98	102	106	110	116	122	128
Döşün hündürlüyü	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33
Qabaqdan belə qədər uzunluq	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50
Arxadan belə qədər uzunluq	39	39	40	40	41	41	42	42	43	43
Çiyinin eni	12	12	12	13	13	13	13	14	14	14
Qolun uzunluğu	57	57	58	58	59	59	59	59	60	60
Qolun dairəsi	26	27	28	29	30	31	32	34	36	38
Boyunun dairəsi	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43

Cədvəl 1.6. Standart kişi ölçüləri

Standart kişi ölçüləri							
Öçlülər	44	46	48	50	52	54	56
Boy	170	172	174	176	178	180	182
Döş dairəsi	88	92	96	100	104	108	112
Bel dairəsi	78	82	86	90	94	98	104
Çanaq dairəsi	94	98	102	106	110	114	118
Arxanın belə qədər uzunluğu	46	47	47	48	49	49	50
Qolun uzunluğu	63	63	64	64	64	64	65
Addımın uzunluğu	78	79	80	81	82	83	84
Boyun dairəsi	37	38	39	40	41	42	43

Cədvəl 1.7. Standart uşaq ölçüləri

Standart uşaq ölçüləri												
Boy (sm)= ölçü	56	62	68	74	80	86	92	98	104	110	116	122
Döş dairəsi	45	47	49	51	53	55	56	57	58	59	60	62
Bel dairəsi	42	44	46	48	50	51	52	53	54	55	56	57
Çanaq dairəsi	46	48	50	52	54	56	58	59	61	63	65	67
Arxanın belə qədər uzunluğu	16	17	18	19	20	22	23	24	25	26	27	29
Qolun uzunluğu	16	19	21	23	26	28	31	33	36	38	41	43
Boyun dairəsi	22	23	24	25	25	26	27	27	28	28	29	30

➤ **Sərbəstlik payları**

Geyim insan bədənində rahat nəfəs almağa imkan verməli, hərəkətə maneçilik törətməməli, bədən ətrafında istiliyi tənzimləyən hava qatı üçün müəyyən boşluq olmalıdır.

Əgər geyim ölçü göstəricilərinə əlavə pay və artım vermədən hazırlansa, bədənə kip yapışmış kimi olar, çünki ölçü zamanı lent bədənə ölçülən nöqtələrinin qabarıq yerlərinə yadır. Bu zaman nöqtələrarası çökəkliklər nəzərə alınmır, bu da geyimin dar və geyilməyə yararsız olması ilə nəticələnir. Ona görə də geyimləri lazımi tələblərə müvafiq hazırlamaq üçün bədənə alınmış ölçü göstəricilərinə əlavə pay və artım verilir.

Geyimin daxili ölçü göstəriciləri ilə bədənə götürülmüş göstəricilər arasındakı fərqə əlavə və ya sərbəstlik payı deyilir. Sərbəstlik üçün əlavə payın – $\Theta P_{\text{sərbəst}}$ özü texniki əlavə paya ΘP_t və konstruktiv-dekorativ əlavə paya ΘP_{dk} bölünür:

$$\Theta P_{\text{sərbəst}} = \Theta P_t + \Theta P_{dk}$$

Sərbəstlik payının miqdarından asılı olaraq, geyimin silueti də dəyişir. Buradan belə nəticəyə gəlmək olar ki, geyimin konstruktiv xətlərinin ölçüləri insan bədənindən götürülmüş ölçü ilə qəbul edilmiş əlavə payların cəminə bərabərdir.

Texniki əlavə pay ΘP_t – parçanın qalınlığına görə sərbəst hərəkət və nəfəs almaq üçün kiçik kompleks əlavə pay hesab edilir. Nəfəs aldıqda döş qəfəsi 2-3 sm genişlənir. Fiquranın vəziyyətini dəyişdirdikdə hərəkət vaxtı bədənə ayrı-ayrı hissələrində ölçü sərbəst vəziyyətə nisbətən artır və ya azalır. Bədən qabağa əyildikdə arxa hissə, arxaya qatlandıqda isə qabaq hissə qısalır. Qolları geriye açdıqda döş qəfəsi genişlənir. Qolu dirsəkdən qatladıqda onun arxadan uzunluğu artır və s. Bədənə alınan bu dəyişikliklərdən dolayı sərbəst nəfəs almaq və hərəkət etmək üçün geyimlərə sərbəstlik payı – əlavə pay verilir.

Əlavə pay geyimin konstruksiyasını layihələndirdikdə üç sahədə verilir:

- a) Dairəvi ölçüdə bel və çanaq yarımdairəsinə (Cədvəl 1.9), çiyin dairəsinə (Cədvəl 1.11);
- b) Enlilik ölçüsünə – ön və arxa hissənin döş xəttinin eninə (Cədvəl 1.8) və arxa hissədəki boyun yerinin eninə və hündürlüyünə (cədvəl 1.10);
- c) Arxa və qabaq hissələrin qol yerinin dərinliyinə (Cədvəl 1.10).

Bunlardan başqa, ülgünü hazırladıqda, fərdi ölçü çıxartdıqda və ya ülgünü parçanın üstünə qoyub onun konstruktiv xətlərini çəkəndə həmin geyimin altında qalan geyimlərin qalınlığı “paketi” nəzərə alınmalıdır.

Boyunun özül nöqtəsinin qaldırılması üçün əlavə pay – ΘP_{aboy} arxa hissədə orta xəttin boyunun yeddinci fəqərə sütununa nisbətən yuxarı qaldırılmasına verilən əlavə pay yaxalığın boyun yerinə tikilmə xətti hesab olunur.

Qolun yuxarı dairəsinin (okatin) hündürlüyünə verilən əlavə pay – ΘP_{qol} qolun birləşmə tikişində parçanın qatlanmasına verilir və qol tikişi qola tərəf yatızdırıldıqda artım əlavə edilir. Onun miqdarı tikişə qatılan yuxarı dairənin uzunluğu ilə müəyyənləşdirilir. Parçanın qalınlığından asılı olaraq, bu, az və ya çox ola bilər. Deməli, əlavə pay məmulatın çeşidindən asılı olaraq dəyişir.

Çiyin altlığının qalınlığı üçün verilən əlavə pay – $\Theta P_{çiyal}$ çiyin altlığının qalınlığı qədər artırılır və qolun yuxarı dairəvi hissəsinin hündürlüyündə də nəzərə alınır. Çiyin altlığının qalınlığı modaya müvafiq olaraq orta hesabla 1,0 sm götürülür.

Çiyin altlığı üçün qol yerinin uzadılmasına verilən əlavə pay – ΘP_{qoly} çiyin altlığının qalınlığından asılıdır. Əlavə pay qolun yuxarı dairəsinin iki uzunluğunun fərqinə bərabər götürülür. Qolun yuxarı dairəsinin birinə çiyin altlığı üçün əlavə pay nəzərə alınmaqla, digəri isə onsuz götürülür. Çünki çiyin altlığının hər bir santimetrinin qalınlığı üçün qolun yuxarı dairəsi 2,5 sm uzadılır. Elə bu uzunluqda da qol yerinin uzadılması baş verir. Həmin uzunluq çiyin altlığının qalınlığına görə qol yerinin uzadılması payı hesab olunur və geyimi konstruksiya etdikdə onun çertyojunda arxa və qabaq hissələrin çiyin nöqtələrinə bərabər edilir.

Qabaq hissəsi bütöv, düyməsiz donların bel yerinin uzanmasına 0,2 sm, düymələnən donlara isə 0,4 sm əlavə pay verilir.

Cədvəl 1.8. Müxtəlif siluetli geyimlərdə arxa ΘP_a və qabaq hissənin ΘP_q döş xətti sahəsində verilən əlavə pay, sm-lə

Məmulat	Müxtəlif siluetdə sahələr üzrə əlavə pay					
	Bədənə yatan siluet		Bədənə qismən yatan siluet		Düz siluet	
	Arxa hissə ΘP_a	Qabaq hissə ΘP_q	Arxa hissə ΘP_a	Qabaq hissə ΘP_q	Arxa hissə ΘP_a	Qabaq hissə ΘP_q
Don	0,7 – 1,0	0,6 – 0,8	1,0 – 1,3	0,8 – 1,0	1,3 – 1,5	1,0 – 1,2
Mövsümi palto	1,5 – 1,7	1,2 – 1,4	1,7 – 2,0	1,4 – 1,6	2,3 – 2,5	1,8 – 2,0
Qış paltosu	2,0 – 2,2	1,7 – 1,9	2,2 – 2,5	1,9 – 2,1	2,8 – 3,0	2,3 – 2,5

Cədvəl 1.9. Siluetdən asılı olaraq bel və çanaq yarım dairəsinə ΘP_{bel} və $\Theta P_{çanaq}$ verilən pay, sm-lə

Məmulatın adı	Bədənə yatan siluet		Bədənə qismən yatan siluet	
	ΘP_{bel}	ΘP_{om}	ΘP_{bel}	ΘP_{om}
Don	3 – 4	1,5 – dən çox	8 – 10	1,5 – dən çox
Mövsümi palto	8 – 10	5 – dən çox	10 – 12	6 – dən çox
Qış paltosu	10 – 12	7 – dən çox	12 – 14	8 – dən çox

Cədvəl 1.10. Müxtəlif geyimlərdə arxa hissənin qol və boyun yerlərinə verilən əlavə pay, sm-lə

Adı	İşarəsi	Don	Palto	
			Mövsümi	Qış üçün
Qol yerinin sərbəstliyi (dərindənliyi üzrə)	ΘP_{aqy}	1,0 – 2,0	3,0 – 4,0	3,5 – 4,5
Arxa hissədə boyun yerinin eninə	ΘP_{aboy}	1 – 1,5	1,5 – 2,0	2,5 – 3,0
Arxa hissədə boyun yeri hündürlüyünə	ΘP_{boyh}	–	0,3 – 0,4	0,5 – 0,6

Cədvəl 1.11. Qolun çiyin sahəsində doluluğuna verilən əlavə pay (ΘP_{qd}), sm – lə

Məmulatın adı	Bədənə kip yatan siluet	Bədənə qismən yatan siluet	Düz siluet
Don	6,0 – 6,5	6,5 – 7,5	7,0 – 8,0
Mövsümi palto	10,5 – 11,5	10,5 – 11,5	10 – 12,0
Qış paltosu	12,5 – 13,5	12,5 – 13,5	13,0 – 14,0

Şalvar və ətəklilik konstruksiya etdikdə çanaq yarım dairəsinə ($\Theta P_{çanaq}$) 2-4 sm, nümunəvi bədən üçün bel yarım dairəsinə (ΘP_{bel}) 1,0 sm əlavə pay verilir.

1.4. Ölçüyə əsasən bazis torunu qurur.

➤ Əsas ülgü çertyojunun bazis konstruksiya xətləri

Biz bütün konstruktiv xətlərin ölçü göstəricilərinin alınması üçün müəyyən edilmiş nöqtələri (fiqurdan, cədvəllərdən), ölçülərin götürülmə üsulunu ətraflı öyrəndik. İndi isə əsas ülgü çertyoju çərçivəsinin qurulmasına lazım olan ardıcılıqı mənimsəməklə, yəni modeli və modelə uyğun tikiləcək materialı, silüetinə görə əlavə pay və artımların miqdarını, geyimin en (arxa və qabaq hissələrin, qol yerinin) və uzunluq (boyun nöqtəsindən döş, bel, çanaq, ətək xətlərinə qədər olan uzunluq) ölçülərini müəyyən etdikdən sonra məmulatın ülgü çertyojunun bazis çərçivəsi qurulur.

Bazis çərçivəsi bir neçə üfüqi və şaquli xətlərdən ibarətdir (Şəkil 1.28). Bunun köməyi ilə geyimin yarısının ülgü çertyoju (arxa, qabaq hissələr) fiqurda gərdən xəttindən (qabaq hissənin orta xəttindən) arxa hissənin orta xəttinə qədər (bədən səthinin yarısının açılmış halında olan sahə) qurula bilər (Şəkil 1.28).

Üfüqi xətlər:

A – boyun xətti (7-ci boyun fəqərə sümüyü səviyyəsi);

D – döş xətti;

B – bel xətti;

O – çanaq xətti;

Ə – ətək xətti.

Məmulatın eninin yarısı (çərçivənin eni):

$$AB = Y_{d\ddot{o}s} + \ddot{O}P_c$$

və ya

$$AB = BB_{04} = E_a + E_q + E_{qol\ yer\ i}$$

Arxa hissənin eni:

$$E_a = BB_2 = E_k + \ddot{O}P_k + (0,3 - 0,5)$$

Qol yerinin eni:

$$E_{qol\ yer\ i} = D_2D_3 = B_2B_3 = Y_{d2} - (E_a + E_q) + \ddot{O}P_{qol\ yer\ i}$$

Qabaq hissənin eni:

$$E_q = B_3B_{04} = E_d + (Y_{d2} - Y_{d1}) + \Theta P_q$$

Boyun nöqtəsindən döş xəttinə qədər olan uzunluq:

$$AD = Haqol + \Theta P_{qol}$$

Boyun nöqtəsindən bel xəttinə qədər olan uzunluq:

$$AB = U_{ab} + \Theta P_{ab}$$

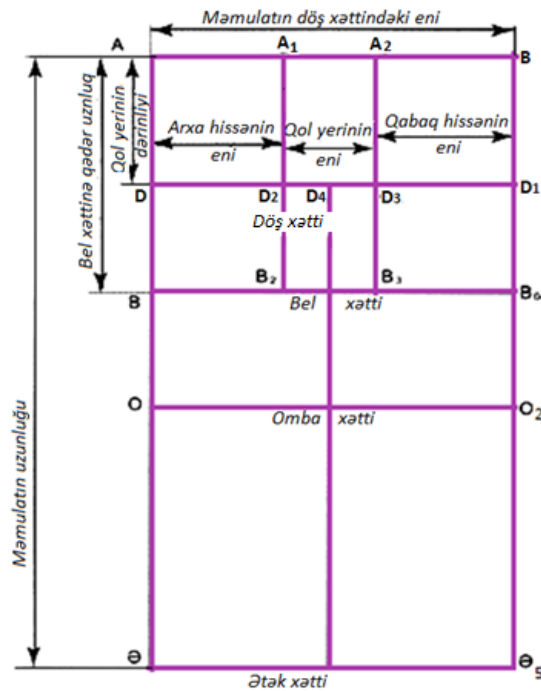
Bel nöqtəsindən çanaq xəttinə qədər olan uzunluq:

$$BO = U_{ao} = 0,5 \times U_{ab} - 2$$

Boyun nöqtəsindən əmək xəttinə qədər olan uzunluq:

$$A\Theta = U_m$$

Bu ölçü model üzrə müəyyən edilir.

Şəkil 1.28. Geyimin bazis toru

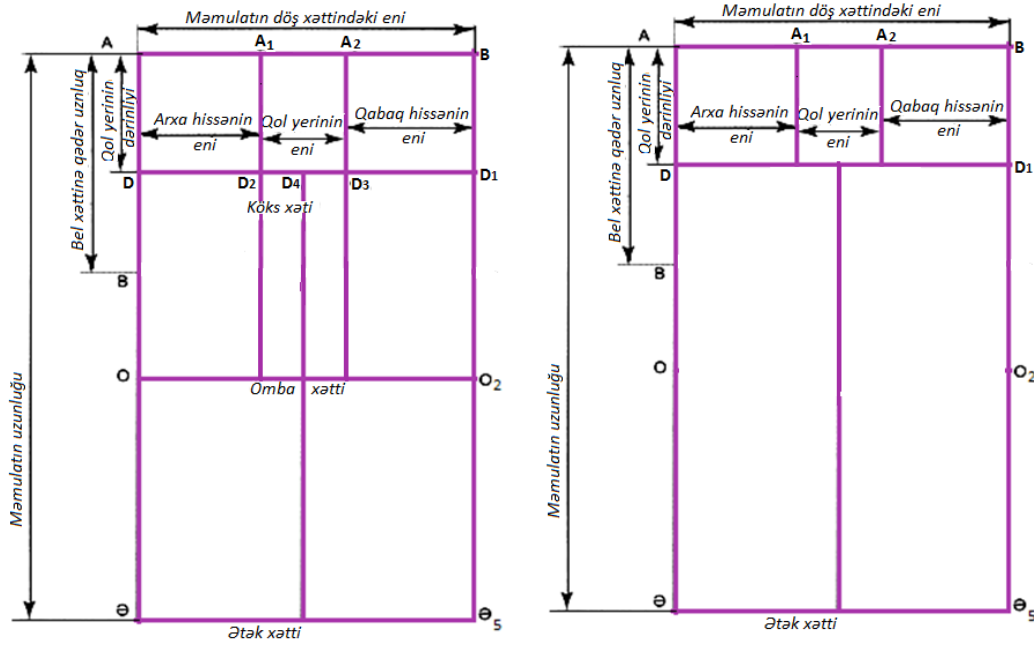

Tələbələr üçün fəaliyyətlər

- Tələbələr 3 qrupa bölünür. Əlavə mənbələrdən istifadə edərək I qrup qadın bədən quruluşları, II qrup kişi bədən quruluşları, III qrup isə uşaq bədən quruluşları haqqında məlumatlara uyğun təqdimat hazırlayır. Təqdimat tələbələr arasında müzakirə olunur.
- Müəllimin payladığı iş vərəqlərində qeyd olunmuş ölçülər və onların yazılış qaydalarının qarşısında yanlış və ya doğru cavablarını qeyd edin.

Ölçülər	Ölçülərin hərflərlə işarəsi	✓ Doğru	X Yanlış
Qoltuqaltı səviyyəsində qol dairəsi	D _{qol}		
Bel yarım dairəsi	Y _{bel}		
Qabaqdan bel xəttinə qədər olan uzunluq	U _{a bel}		
Qolun dirsəyə qədər uzunluğu	U _{qol}		
Döş nöqtələri arasındakı məsafə	M _{ybel}		

- Qruplara bölünərək mətni əhatə edən suallar hazırlayın və cavablandırmaq üçün digər qrupa verin.
- Şəxslənmədən istifadə edərək ölçülərin adlarını qeyd edin. Lazım olan halda şəxsləri artırma bilərsiniz.
- Qruplara bölünün. Müəllimin verdiyi iş vərəqindəki ölçülərə əsasən hesablamaları aparın. Sonra yazılan hesablamalar əsasında müzakirələr və təhlillər aparın.
- Qruplara bölünün. Müəllimin verdiyi iş vərəqindəki bazis torunda olan nöqsanlara düzəliş verin. Sonra düzəlişlər ətrafında müzakirələr aparın.

- Cütlüklərə bölünün. Hərə öz cütlüyünün ölçülərini götürsün.
- “Dərzi sifarişçinin ölçülərini götürür” üzrə rollu oyun təşkil edin.
- Ailə üzvlərindən 2 nəfərin ölçülərini götürün.
- Qruplara bölünərək dairə daxilindəki stullarda əyləşin. Ölçü götürməyə başlayın.

Dairədən kənardakı stullarda əyləşmiş digər qrup onların ölçü götürmələrini yazıya alır, təhlil edir və öz əks dəlillərini hazırlayırlar. 15-20 dəqiqədən sonra diskussiya dayandırılır, xarici və daxili dairədən olan tələbələr öz yerlərini dəyişirlər. Onlar əvvəlki iştirakçıların dəlillərini təkzib etmək üçün diskussiya aparırlar.

Qiymətləndirmə

- ✓ Geyimin konstruksiyasını hazırlayarkən ölçülərə hansı paylar əlavə edilir?
- ✓ Əlavə paylar hansı ölçülərə verilir?
- ✓ Bədənə yatan siluetli don üçün bel və çanaq yarım dairəsinə ΘP_{bel} və $\Theta P_{çanaq}$ nə qədər əlavə pay verilir?
- ✓ Ölçü götürüldükdə, əsasən, hansı hərflərdən qısa yazılış kimi istifadə edilir?
- ✓ Əsas ölçülərin qısa yazılışını yazın.
- ✓ Hansı ölçülər uzunluq ölçüləridir?
- ✓ Beldən yuxarıda hansı ölçüləri götürmək olar?
- ✓ Qabaq hissənin eni necə hesablanır?
- ✓ Boyun nöqtəsindən bel xəttinə qədər olan uzunluq necə tapılır?
- ✓ Bazis torunu qurmaq üçün əsas hansı ölçüləri bilmək lazımdır?
- ✓ Boyun nöqtəsindən əmək xəttinə qədər olan uzunluq nəyə əsasən hesablanır?
- ✓ Hansı ölçülər dairəvi ölçülərdir?
- ✓ Neçə döş dairəsi ölçüsü var və hansılardır?

a) 2- $D_{döşI}$, $D_{döşII}$; b) yalnız bir ölçü var- $D_{döş}$; c) 3- $D_{döşI}$, $D_{döşII}$, $D_{döşIII}$

- ✓ Qolun eni necə hesablanır?

a) $E_{qol\ yerı} = D_2 D_3 = B_2 B_3 = Y_{d2} - (E_a + E_q) + \Theta P_{qol\ yerı}$

b) $E_{qol\ yerı} = D_2 D_3 = B_2 B_3 = (E_a + E_q) + \Theta P_{qol\ yerı}$

c) ölçü vasitəsilə

- ✓ Hansı növ payları tanıyırsınız?

a) tikişə verilən paylar; b) dekorativ və texniki paylar; c) dekorativ paylar

- ✓ Bazis torunun eni necə hesablanır?

a) $AB = Y_{döş} + \Theta P_c$; b) $A \Theta = U_m$; c) $A B = U_{ab} + \Theta P_{ab}$

TƏLİM NƏTİCƏSİ 2

Yüngül geyimləri konstruksiya etməyi bilir və ülgüləri hazırlamağı bacarır.

2.1. Çeşidlərinə əsasən ədəklərin çertyojunu hazırlayır.

➤ Düz ədəyin çertyoju

Konstruksiyasına və biçiminə görə ədəklər 3 qrupa bölünür: düz, xıştək (klin) və klyoş (konusvari).

Düz ədəklər bədənə yapışıq siluətdə birtikişli, ikitikişli, üçtikişli, qatlamalı, büzməli və s. ola bilər (Şəkil 2.1).

Klin ədəklər 4, 6, 8, 10, 12 hissədən ibarət ola bilər. Klinlər aşağı xəttə doğru enliləşmiş olur (Şəkil 2.5).

Konusvari – klyoş ədəklər bir qayda olaraq, dairənin bir hissəsində yerləşirlər. Ön hissənin ortasında əriş sapı məmulatın uzununu boyunca keçir. Qalan hissələrdə isə əriş sapı müxtəlif istiqamətlərdə keçir (Şəkil 2.3).

Düz ədəyin çertyojunu qurmaq üçün uzunluq və dairəvi ölçülər götürülür. Uzunluq ölçüləri yandan, arxadan, öndən ölçülərək bütöv yazılır. Bu ölçülərdən döşəmədən ədəyin aşağı kəsiyinə qədər olan məsafə çıxılır. Dairəvi ölçülər – bel, çanaq xətti boyunca ölçülərək yarısay yazılır.

$U_{ad} = 97,5 \text{ sm} - 35 \text{ sm}$ (döşəmədən ədəyin aşağı kəsiyinə qədər olan məsafə) = 62,5 sm

$U_{yd} = 98,5 \text{ sm} - 35 \text{ sm}$ (döşəmədən ədəyin aşağı kəsiyinə qədər olan məsafə) = 63,5 sm

$U_{qd} = 97 \text{ sm} - 35 \text{ sm}$ (döşəmədən ədəyin aşağı kəsiyinə qədər olan məsafə) = 62 sm

Ybel	38 sm
Yçanaq	53 sm
ƏPb	0 sm
Əpçanaq	0-1 sm

Şəkil 2.1. Düz model ədəklər

O nöqtəsindən sağa 53 sm ölçülüb O1 nöqtəsi qeyd edilir. O1 nöqtəsindən aşağı və yuxarıya doğru şaquli xətt çəkilir. Ətək xəttinin kəsişməsi Ə1 adlanır.

4. Ətəyin öndən uzunluğu

Ə1 nöqtəsindən yuxarıya doğru 62 sm ölçülüb B1 nöqtəsi qoyulur (Şəkil 2.2).

5. Yan xəttin məsafəsi

$$O1O2=O01:2+1= 53:2+1=27,5 \text{ sm}$$

O1 nöqtəsindən sola 27,5 sm ölçülüb O2 nöqtəsi qeyd edilir. Qeyd olunmuş nöqtədən aşağı və yuxarıya şaquli xətt çəkilir. Kəsişmə nöqtəsi Ə2 adlanır.

6. Ətəyin yandan uzunluğu

$$\text{Ə2B2}=Uyd= 63,5 \text{ sm}$$

Ə2 nöqtəsindən yuxarıya 63,5 sm ölçülüb B2 nöqtəsi qoyulur. B1, B2 və B nöqtələri düz xətlə birləşdirilir (Şəkil 2.2).

7. Ön qarsağın yeri və uzunluğu

$$O1O3=O01:5= 53:5=10,6 \text{ sm}$$

O1 nöqtəsindən sola 10,6 sm ölçülüb O3 nöqtəsi qoyulur. O3 nöqtəsindən yuxarıya bel xəttini kəsən şaquli xətt çəkilir. Kəsişmə nöqtəsi B3-dən aşağıya 11 sm ölçülüb Q nöqtəsi qoyulur (Şəkil 2.2).

8. Arxa qarsaqların yeri və uzunluğu

$$O04=O1O3=10,6 \text{ sm}$$

O nöqtəsindən sağa 10,6 sm ölçülüb O4 nöqtəsi qoyulur. O4 nöqtəsindən yuxarıya perpendikulyar qaldırılıb kəsişmə nöqtəsi B4 adlandırılır. Arxa qarsaqların uzunluğu B4Q1 15-17 sm-dir. B4 nöqtəsindən aşağıya doğru 15 sm qeyd edilib Q nöqtəsi qoyulur (Şəkil 2.2).

9. Yan qarsaqların uzunluğu

$$B2Q2=16\div 17 \text{ sm}$$

B2 nöqtəsindən 17 sm qeyd edib Q2 nöqtəsi qoyulur (Şəkil 2.2).

10. Qarsaqların dərinliyinin hesablanması

$$\sum Q=(Y_o+\theta P_o)-(Y_b+\theta P_b)=(53+0)-(38+0)=15 \text{ sm}$$

Ön qarsağın dərinliyi

$$0,2\times\sum Q=0,2\times 15=3 \text{ sm}$$

Arxa qarsağın dərinliyi

$$0,35\times\sum Q=0,35\times 15=5,2 \text{ sm}$$

Yan qarsaqların dərinliyi

$$0,45\times\sum Q=0,45\times 15= 6,8 \text{ sm}$$

B3 nöqtəsindən sağa və sola $3:2=1,5$ sm qeyd edilib qarsaq çəkilir.

B4 nöqtəsindən sağa və sola $5,2:2=2,6$ sm qeyd edilib qarsaq çəkilir.

B2 nöqtəsindən sağa və sola $6,8:2=3,4$ sm qeyd edilib qarsaq çəkilir.

Ön və arxa qarsaqlar düz xətlə, yan qarsaq isə maili xətlə çəkilir. Sonda bel xətti qarsaqlara görə düzəldilir.

➤ **Konus şəkilli ətəklərin konstruksiyası**

Konusvari ətəklər dairə şəklində olur, ya da dairənin bir hissəsini təşkil edir. Bu ətəklərin bel, çanaq və ətək xətləri dairənin hissəsini təşkil edir (Şəkil 2.3). Konusvari ətəklərin hamısı eyni ardıcılıqla qurulur. Burada dəyişən K əmsəlidir. Bel xəttinin və ətək xəttinin yuxarıya qaldırılması hər ətək qrupu üçün müxtəlifdir.

Şəkil 2.3. Klyoş atək modelləri

Cədvəl 2.1 Klyoş (konusvari) atəklərdə bel və atək xəttinin qaldırılması və K əmsalı

Ətəklərin növləri	Əmsal K	Bel xəttinin qaldırılması	Aşağı xəttin qaldırılması
Klyoş	1,4	0,5	1,0
Böyük klyoş	1,2	0,75	1,5
Kiçik zəng	1,0	1,0	2,0
Orta zəng	0,9	1,25	2,5
Böyük zəng	0,8	1,5	3,0
Yarımgünəş	0,64	1,75	3,5
Günəş	0,32	2,0	4,0

Ölçülər

Y_{bel}	38 sm
ΘP_{bel}	1 sm
U_m	70 sm

O tərəsi olan düzbucaqlı qurulur. Bel, çanaq və atək xətləri O nöqtəsindən aşağı şaquli xətt üzrə qeyd edilir. Belə ki, bel xəttinin O nöqtəsindən məsafəsi layihələndiriləcək atəyin modelindən asılıdır. Bu atəklərin çertyojunu qurmaq üçün bel dairəsinin radiusunu hesablamaq lazımdır.

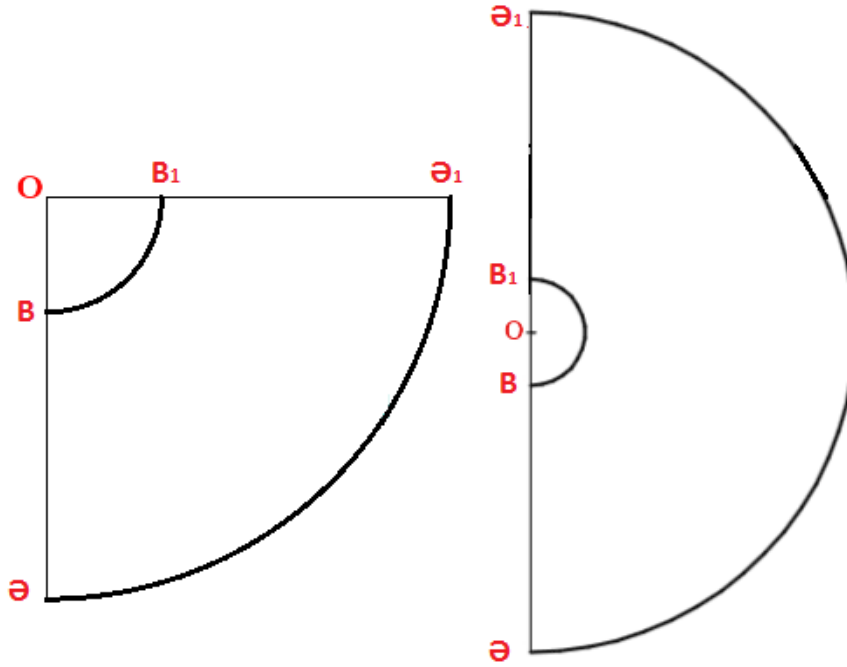
$$R = K \times Y_b$$

Burada K əmsalı atəklər üçün müxtəlifdir.

Modeldən və parçanın enindən asılı olaraq, ətək birtikişli, ikitikişli və çox tikişli ola bilər.

O nöqtəsindən OB radiuslu yarımçevrə çəkilir. Bu, ətəyin bel xəttidir (Şəkil 2.4).

B nöqtəsindən $B\Theta=70$ sm məsafə qeyd edilərək yarımçevrə çəkilir. Bu da ətəyin ətək xəttidir (Şəkil 2.4). Bu model ətəklərdə əriş sapı 45° bucaq altında olan yerlərdə ətək (aşağı kəsik) geyilən zaman uzanır. Bunun qarşısını almaq üçün bel və ətək xətləri (aşağı kəsik) qaldırılır (Cədvəl 2.1).

Şəkil 2.4. Günəş və yarım günəş ətəyin çertyoju

➤ Hissəli ətəklər

Hissəli ətəyin çertyoju düz ətəyin çertyojunu əsasında qurmaq olar. Lakin 4, 6, 8, 10, 12 hissəli ətəklərdə 1 hissənin çertyojunu qurmaq daha asandır. Bu cür ətəklər adətən çanağa qədər bədənə yatımlı, aşağıya doğru genişlənən olur (Şəkil 2.5).

Ölçülər:

$$D_{\text{bel}} = 76 \text{ sm}$$

$$D_{\text{çanaq}} = 106 \text{ sm}$$

$$U_m = 65 \text{ sm}$$

$$\Theta P_{\text{bel}} = 1 \text{ sm}$$

$$\Theta P_{\text{çanaq}} = 1-2 \text{ sm}$$

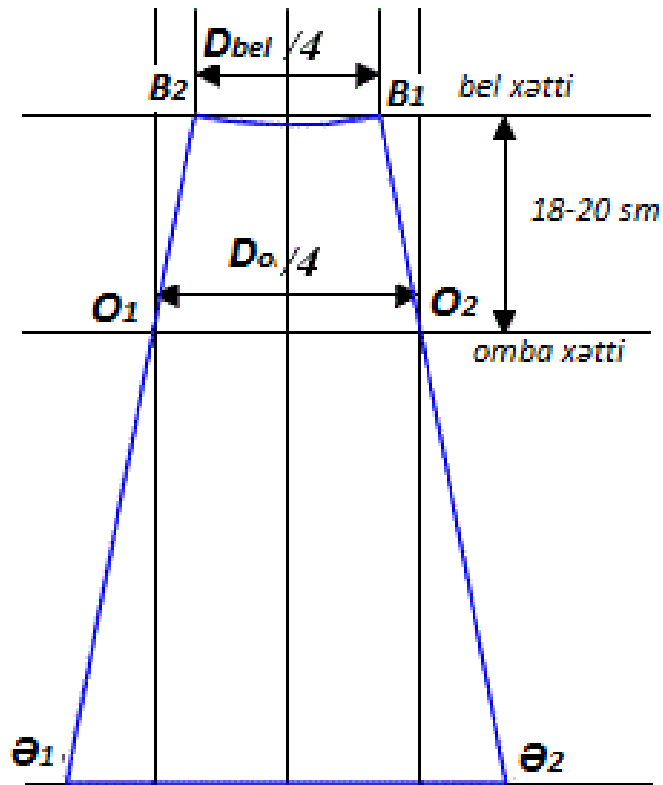
Şəkil 2.5. Hissəli ətək

İki perpendikulyar kəsişən xətt çəkilir və kəsişmə nöqtəsi B adlanır (Şəkil 2.6).

1. Çanaq xəttinin məsafəsi

$$BO = 18-20 \text{ sm}$$

B nöqtəsindən 19 sm şaquli xətt üzrə O nöqtəsi qeyd olunur.

Şəkil 2.6. Klin atayın çertyoju

2. Ətək xəttinin (aşağı kəsik) məsafəsi

$$B\Theta = U_m = 65 \text{ sm}$$

B nöqtəsindən şaquli xətt üzrə 65 sm qeyd edilib Θ nöqtəsi qoyulur. O və Θ nöqtələrindən sağa və sola üfüqi xətt çəkilir (Şəkil 2.6).

3. Klinin (hissənin) bel, çanaq və ətək xətti (aşağı kəsik) boyu eni

$$B1B2 = (D_{\text{bel}} + \Theta P_{\text{bel}}) : \text{hissənin sayı} = (76 + 1) : 4 = 19,2 \text{ sm}$$

$$O1O2 = (D_{\text{çanaq}} + \Theta p_{\text{çanaq}}) : \text{hissənin sayı} = (106 + 2) : 4 = 27 \text{ sm}$$

$$\Theta 1\Theta 2 = O1O2 = 27 \text{ sm}$$

B, O və Θ nöqtələrindən sağa və sola hesablanmış ədədlərin yarısı qeyd edilir (Şəkil 2.6).

$$BB1 = BB2 = B1B2 : 2 = 19,2 : 2 = 9,6 \text{ sm}$$

$$OO1 = OO2 = O1O2 : 2 = 27 : 2 = 13,5 \text{ sm}$$

B1, O1, $\Theta 1$ və B2, O2, $\Theta 2$ nöqtələri düz xətlə birləşdirilir. Yan kəsik xətləri maili xətlə formalaşdırılır. Çanaqdan sonra ətəyin enini modelə və zövqə görə artırmaq olar.

2.2. Şalvarı konstruksiya edir.

➤ Şalvar çertyojunun qurulması

Müasir şalvarların forma və biçimləri çox müxtəlif və rəngarəngdir. Şalvarlar ən çox uzunluqlarına görə şərti adlar almışdır (Şəkil 2.7). Məsələn, qolf – uzunluğu dizdən aşağı, baldırın mərkəzinə qədər; bermud – uzunluğu dizə qədər, şort – uzunluğu çanaq mərkəzinə qədər; mərkəzi hissəsində geniş aşağı və yuxarı hissə dar olan şalvara isə banan adı verilmişdir.

Şəkil 2.7. Şalvar modelləri

Şalvarın çertyojunun qurulması üçün lazım olan ölçülər:

Y_{bel}	38 sm
$Y_{çanaq}$	52 sm
$U_{bel\ diz}$	56 sm
U_{yan}	100 sm
$E_{ətək}$	24 sm
ΘP_{bel}	0,5-1,5 sm
$\Theta p_{çanaq}$	0,5-4 sm

➤ Şalvarın ön hissəsinin çertyojunun qurulması

Bel və çanaq ölçülərinə verilən sərbəstlik payları şalvarın siluetindən, bədənə yatımlı və ya sərbəst olmasından asılıdır.

Təpə nöqtəsi B_1 olan düz bucaq – aşağı şaquli və sağa üfüqi xətt çəkilir (Şəkil 2.8).

1. Oturacağın hündürlüyü

$$B1M1=0,5 \times (Y_{\text{çanaq}} + \text{ƏP}_{\text{çanaq}}) + 1 = 0,5 \times (52 + 1) + 1 = 27,5 \text{ sm}$$

B1 nöqtəsindən şaquli xətt üzrə 27,5 sm qeyd edilib M1 nöqtəsi ilə işarə edilir. M1 nöqtəsindən sağa və sola üfüqi xətt çəkilir.

2. Çanaq xəttinin məsafəsi

$$M1T1 = T1M1 : 3 = 27,5 : 3 = 9,1 \text{ sm}$$

M1 nöqtəsindən yuxarı şaquli istiqamətdə 9,1 sm qeyd edilib O1 nöqtəsilə işarələnir. O1 nöqtəsindən sağa və sola üfüqi xətt çəkilir (Şəkil 2.8).

3. Çanaq xətti üzrə şalvarın eni

$$O1O2 = 0,5 \times (Y_{\text{çanaq}} + \text{ƏP}_{\text{çanaq}}) - 1 = 0,5 \times (52 + 1) - 1 = 26,5 - 1 = 25,5 \text{ sm}$$

O1 nöqtəsindən sağa üfüqi xətt boyunca 25,5 sm ölçülüb O2 nöqtəsi qoyulur. O2 nöqtəsindən aşağı və yuxarı şaquli xətt çəkilir, kəsişmə nöqtələri B2 və M2 adlandırılır.

4. Addımın eni

$$M2M3 = 0,1 \times (Y_{\text{çanaq}} + \text{ƏP}_{\text{çanaq}}) = 0,1 \times (52 + 1) = 5,3$$

M2 nöqtəsindən sağa üfüqi xətt üzrə 5,3 sm ölçülüb M3 nöqtəsi qoyulur.

5. Qat (ütü) xətti

$$MM1 = M1M3 : 2$$

M nöqtəsindən yuxarı və aşağı şaquli xətt çəkilir, kəsişmə nöqtələri B,O adlandırılır (Şəkil 2.8).

6. Diz xəttinin məsafəsi

$$BD = U_{\text{beldiz}} = 56$$

B nöqtəsindən aşağı qat xətti üzrə 56 sm qeyd edilib D nöqtəsi ilə işarələnir. D nöqtəsindən sağa və sola üfüqi xətt çəkilir.

7. Şalvarın uzunluğu

$$B\Theta=100 \text{ sm}$$

B nöqtəsindən qat xətti üzrə 100 sm qeyd edilir, sağa və sola üfüqi xətt çəkilir (Şəkil 2.8).

8. Ətəyin eni

$$\Theta\Theta1=\Theta\Theta2=0,5\times(E_{\text{ətək}}-2)=0,5\times(24-2)=11 \text{ sm}$$

B nöqtəsindən sağa və sola 11 sm qeyd edilib soldan $\Theta1$, sağdan $\Theta2$ nöqtəsi qoyulur. Şalvarın ətəyinin eni minimum topuq dairəsi ölçüsündən az olmamalıdır.

9. Diz xəttinin eni

$$DD1=DD2=\Theta\Theta1=11 \text{ sm}$$

D nöqtəsindən sağa və sola 11 sm qeyd edilib soldan D1, sağdan D2 nöqtəsi qoyulur. Diz xəttinin eni modelə görə təyin edilir.

10. Addım xəttinin çəkilməsi üçün köməkçi nöqtələr

M21-M2M3 parçası yarıya bölünür.

M21 və D2 nöqtələri düz xətlə birləşdirilir, yarıya bölünür. M21D2 düz xəttini yarıya bölən nöqtə M3 nöqtəsilə əyri xətlə birləşdirilir (Şəkil 2.8).

11. Ön hissədə orta xəttin (bant xətti) çəkilməsi üçün köməkçi nöqtələr

$$B2B0=0-1 \text{ sm}$$

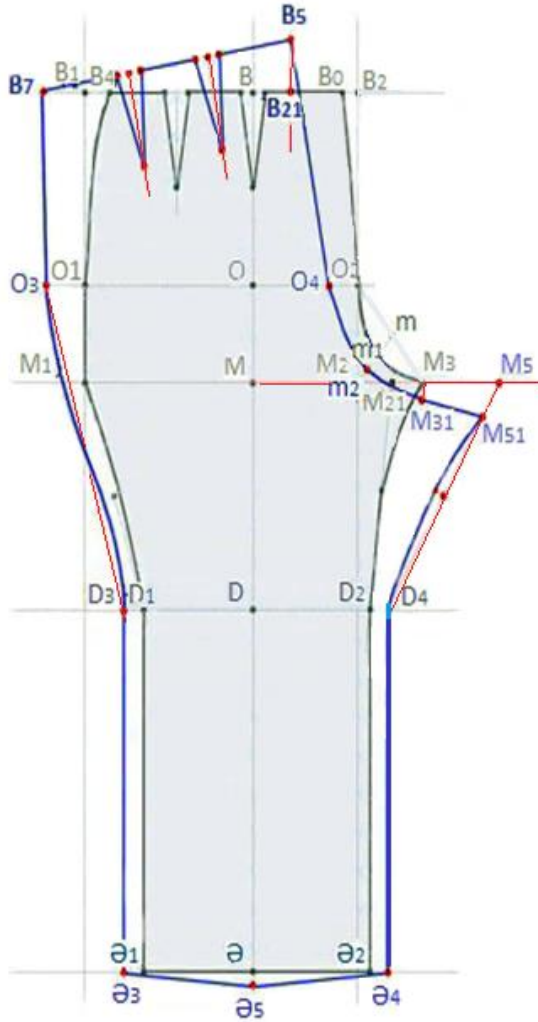
b2B0=0 (damalı və cızıqlı parçadan hazırlanan şalvar üçün)

B2 nöqtəsindən sola üfüqi xətt üzrə 1 sm qeyd edilib B0 nöqtəsi qoyulur. B0 və O2 nöqtələri düz xətlə birləşdirilir. O2 və M3 nöqtələri xətlə birləşdirilir, xətt yarıya bölünür, M nöqtəsi qoyulur. m ilə M2 nöqtələri birləşdirilir, yarıya bölünür, alınan nöqtə M1 adlandırılır. B0, O2, M1, M3 nöqtələri əyri xətlə birləşdirilərək ön hissənin orta xətti çəkilir.

12. Bel xəttinin eni

$$B_0B_4=0,5 \times (Y_{\text{bel}} + \Theta P_{\text{bel}}) + (2 \text{ qarsaq}) = 0,5 \times (38 + 0) + 2 \times 2 = 23$$

Bo nöqtəsindən sola üfüqi xətt boyu 23 sm ölçülüb B4 nöqtəsi qoyulur (Şəkil 2.8).

Şəkil 2.8. Şalvar çertyoju

13. Bel xəttində qarsaqların yeri

Birinci qarsaq qat xəttində yerləşdirilir, B nöqtəsindən sağa və sola 1 sm qeyd edilir. Qarsağın uzunluğu 8-10 sm-dir. İkinci qarsaq isə B4 ilə birinci qarsağın arasında yerləşdirilir, eni 2 sm, uzunluğu 8-10 sm-dir.

14. Şalvarın yan xətti

M1 və D1 nöqtələri düz xətlə birləşdirilir, yarıya bölünür. Bölünmə nöqtəsindən sağa 0,5-0,7 sm qeyd edilib maili xətt çəkilir. B4, O1, M1, D1, Ə1 nöqtələri birləşdirilərək yan xətt çəkilir.

➤ Şalvarın arxa hissəsinin çertyojunun qurulması

1. Ətək xəttinin eni

$$\Theta1\Theta3=\Theta2\Theta4=2 \text{ sm}$$

Ə1 və Ə2 nöqtələrindən sağa və sola 2 sm qeyd edilib Ə3 və Ə4 nöqtələri qoyulur (Şəkil 2.8).

2. Diz xəttinin eni

$$D1D3=D2D4=2 \text{ sm}$$

D1 və D2 nöqtələrindən sağa və sola 2 sm qeyd edilib D3 və D4 nöqtələri qoyulur. D3 və D4 nöqtələri Ə3 və Ə4 nöqtələri ilə düz xətlə birləşdirilir.

3. Addım xəttinin eni

$$M2M5=0,2 \times (Y\text{çanaq} + \Theta P\text{çanaq}) + 1 = 0,2 \times (52 + 1) + 1 = 11,6$$

M2 nöqtəsindən sağa üfüqi xətt üzrə 11,6 qeyd edilib M5 nöqtəsi qoyulur (Şəkil 2.8).

4. Addım kəsiyi xəttinin qurulması

M5 və D4 düz xətlə birləşdirilir, həmin xətt yarıya bölünür. Bölünmə nöqtəsindən 0,5-0,7 sm perpendikulyar çəkilir. M3 nöqtəsindən aşağıya perpendikulyar endirilir.

$$M3M31 = 1 \text{ sm}$$

M2 və M31 düz xətlə birləşdirilərək sağa doğru davam etdirilir. Kəsişmə nöqtəsi M51 adlandırılır. M51, D4 maili xətt D4 və Ə4 düz xətləri ilə birləşdirilərək addım kəsiyi xətti qurulur.

5. Orta xəttin qurulması

Köməkçi nöqtələr

$$m_1m_2 = m_1M_2:2$$

$$BB_{21} = BB_2:3$$

B nöqtəsindən sağa BB₂ parçasının 1/3 hissəsi tapılıb B₂₁ nöqtəsilə qeyd edilir. B₂₁ nöqtəsindən yuxarıya şaquli xətt çəkilərək onun üzərində B₅ qeyd edilir (Şəkil 2.8).

$$B_{21}B_5 = 0,1 \times (Y_{\text{çanaq}} + \Theta P_{\text{çanaq}}) - 1 = 0,1 \times (52 + 1) - 1 = 4,3$$

B₅ və M₂ nöqtələri düz xətlə birləşdirilir, çanaq xətti ilə kəsişmə nöqtəsi O₃ adlandırılır.

B₅ və O₃ nöqtələri düz xətlə, M₂, M₃, M₅ nöqtələri əyri xətlə birləşdirilərək arxa hissənin orta kəsik xətti qurulur.

6. Çanaq xəttinin eni

$$O_3O_4 = (Y_{\text{çanaq}} + \Theta P_{\text{çanaq}}) - O_1O_2 \text{ (ön hissə)} = (52 + 1) - 25,5 = 27,5 \text{ sm}$$

O₃ nöqtəsindən sola 27,5 sm qeyd edilib O₄ nöqtəsi qoyulur.

7. Bel xəttinin eni

$$B_5B_7 = 0,5 \times (Y_{\text{bel}} + \Theta P_{\text{bel}}) + 2 \text{ qarsaq} = 0,5 \times (38 + 0) + 2 \times 2 = 23 \text{ sm}$$

B₅ nöqtəsindən sola bel xətti üzərində 23 sm radiuslu qövs çəkilib B₇ nöqtəsi qoyulur. B₅ və B₇ nöqtələri düz xətlə birləşdirilir.

8. Qarsaqların yeri

B₅B₇ parçası 3 bərabər hissəyə bölünərək 8-10 sm uzunluğunda perpendikulyarlar-qarsağın mərkəz xətti çəkilir. Mərkəz xəttindən sağa və sola 1 sm qeyd edilərək qarsaq çəkilir.

9. Yan xəttin qurulması

B₇ və O₄ nöqtələri qabarıq xətlə, O₄ və D₃ nöqtələri maili (O₄ və D₃ parçası 3 bərabər hissəyə bölünür), D₃ və Ə₄ düz xətlə birləşdirilərək yan xətt qurulur (Şəkil 2.8).

2.3. Modelə əsasən donları konstruksiya edir.

➤ Donun çertyojunun qurulması

Ölçülər:

Y_{boyun} = 18	Y_{döşI} - 45
U_{abel} = 38	Y _{döşII} - 48
U_{qbelo} - 37	Y _{bel} - 38
U_{qbel} - 52	E _k - 18.5
E_ç - 13.5	D _q - 30
U_{qol} - 58	Y _{çanaq} - 52
U_{qoldir} - 33	

U_{qoldir} – qolun dirsəyə qədər uzunluğudur.

Burada ön hissədən iki uzunluq ölçüsü götürülür.

1. U_{qbelo} – Bu ön hissənin ortadan belə qədər uzunluğudur. Boyun çuxurundan beldəki bağa qədər ölçülür.

2. U_{qbe} – Ön hissənin belə qədər uzunluğu boyunun əsasında keçməklə ölçülür. Santimetr lenti belə bağlanmış bədən başlayaraq döşün ən hündür nöqtəsindən, boyundan keçərək ön hissənin o biri tərəfində beldəki bağa qədər ölçülür. Ölçü yarı bölünür və kürəkdə boyunun uzunluğunu çıxırlar (çertyojdan). Bu halda 8 sm çıxılır.

Bütün ölçülər və hesabat 48 ölçüdə paltara görə aparılmışdır.

➤ Çertyoj üçün bünövrə xəttinin qurulması

Kürəyin orta xətti. A nöqtəsindən aşağıya şaquli xətt keçirirlər. Üzərində məmulatın uzunluğu qeyd edilib Ə nöqtəsi ilə adlandırılır (Şəkil 2.9).

$$A\Theta = U_m = 100 \text{ sm}$$

Məmulatın eni. A və Ə nöqtələrindən üfüqi xətt keçirilir. A nöqtəsindən keçirilmiş üfüqi xətt üzərində məmulatın eni qeyd edilir.

$$AB = Y_{döşII} + 4 \div 5 \text{ sm (sərbəst yapışma payı)} = 48 + 4 = 52 \text{ sm}$$

Ön hissənin orta xətti. B nöqtəsindən aşağıya şaquli xətt endirilir. Aşağı xətlə kəsişmə Ə1 ilə işarə edilir (Şəkil 2.9).

Qol yerinin dərinliyi. A nöqtəsindən aşağıya şaquli xətt üzrə qol yerinin dərinliyi qoyulur və D nöqtəsi ilə işarə edilir.

$$AD = Y_{döşI} : 3 + 6 = 45 : 3 + 6 = 21 \text{ sm}$$

Döş xətti. D nöqtəsindən sağa üfüqi xətt keçirilir. Ön hissənin orta xətt ilə kəsişməsi D1 ilə işarə edilir (Şəkil 2.9).

Bel xətti. A nöqtəsindən aşağıya şaquli xətt üzrə U_{abel} ölçüsü qeyd edilib B nöqtəsi ilə işarə edilir.

$$AB_0 = U_{abel} = 38 \text{ sm}$$

B0 nöqtəsindən sağa üfüqi xətt keçirilir. Ön hissənin orta xətt ilə kəsişməsi B10 ilə işarə edilir.

Çanaq xətti. B0 nöqtəsindən aşağıya kürəyin orta xətti üzrə 18-20 sm ölçülüb O nöqtəsi ilə işarə edilir. O nöqtəsindən sağa üfüqi xətt keçirilir. Ön hissənin orta xətt ilə kəsişməsi O1 ilə işarə edilir (Şəkil 2.9).

Kürəyin eni. A nöqtəsindən sağa üfüqi xətt üzrə kürəyin eni üstəgəl 0.5÷1.0 sm qeyd edilərək A1 nöqtəsi ilə işarə edilir.

$$AA_1 = E_k + 0.5 = 18.5 + 0.5 = 19 \text{ sm}$$

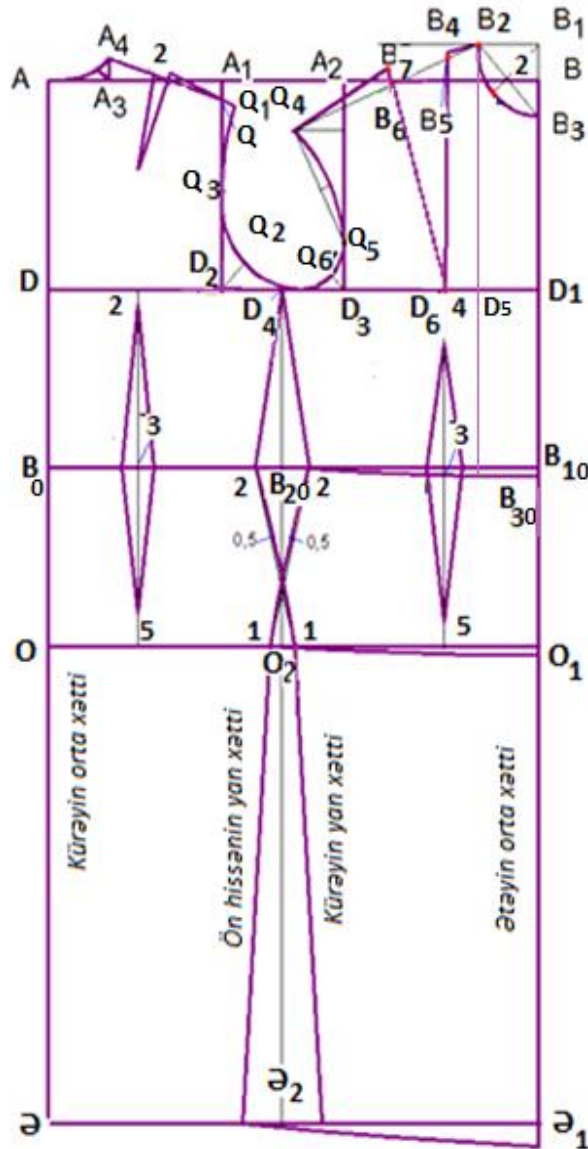
Qol yerinin eni. A1 nöqtəsindən sağa qol yerinin enini qeyd edib A2 nöqtəsi ilə işarə edilir (Şəkil 2.9).

$$A_1A_2 = Y_{döş} : 4 + 1 = 45 : 4 + 1 = 12 \text{ sm}$$

Kürəyin və ön hissənin eni xətləri.

A1 və A2 nöqtələrindən aşağıya döş xəttini kəsənə qədər şaquli xətlər endirilir. Kəsişmə nöqtələri D2 və D3 ilə işarə edilir (Şəkil 2.9).

Yan tikişin xətti. D2D3 parçası iki bərabər hissəyə bölünüb, bölgü nöqtələri D4 ilə işarə edilir. D4 nöqtəsindən aşağı şaquli xətt endirilir. Bel, çanaq və məmulatın aşağı xətti ilə kəsişmə nöqtələri uyğun olaraq B20, O2, Ə2 ilə işarə edilir. Kiçik ölçülərdə (44, 46) yan tikişi 2 sm kürəyə tərəf çəkilir.

Şəkil 2.9. Donun çertyoju

➤ **Kürəyin çertyoju**

Kürəkdə boyun xətti. A nöqtəsindən sağa boyun yarım çevrəsini 3 yerə bölüb üzərinə 1sm əlavə edib qeyd edərək A3 ilə işarələyirlər (Şəkil 2.9).

$$AA3=Y_{\text{bel}}:3+1=18:3+1=7 \text{ sm}$$

Boyunun hündürlüyü. A3 nöqtəsindən yuxarıya 2.5 sm qoyulub A4 ilə işarə edilir. A və A4 nöqtəsi əyri xətt ilə birləşdirilib kürəkdə boyun xətti alınır.

Çiyin xətti. A1 nöqtəsindən aşağı şaquli xətt üzrə 2 sm qeyd edilib (daimi ölçüdür) Q nöqtəsi ilə işarə edilir. Q nöqtəsini düz xətlə A4 nöqtəsi ilə birləşdirilib sağa tərəf uzadılır. A4-dən sağa həmin xətt üzərində çiyinin eni üstəgəl 2-3 sm qarsaq üçün pay əlavə edilib Q1 ilə işarə edilir (Şəkil 2.9).

$$A4Q1=E_c+2=13.5+2=15.5 \text{ sm}$$

Arxa hissədə çiyin qarşağının qurulması: A4Q1 xətti üç bərbər hissəyə bölünərək soldakı bölgü nöqtəsindən aşağıya 2 sm qeyd edilir. Bölgü nöqtəsindən aşağıya şaquli xətt endirilir və üzərində 8 sm qeyd edilir. Alınmış nöqtə 2 nöqtəsi ilə düz birləşdirilir. Qarsağın tərəfləri bərabərləşdirilir (Şəkil 2.9).

Kürəkdə qol yeri xətti. D2 nöqtəsində bucağın tən bölməni çəkilib üzərində 3 sm qoyulub Q2 ilə işarə edilir.

$$D2Q2= D2D3:4=12:4=3 \text{ sm}$$

QD2 parçası 2 hissəyə bölünür. Bölünmə nöqtəsi Q3 ilə işarə edilir. Q1, Q3, Q2 və D4 nöqtələri birləşdirilərək arxa hissədə qol yeri xətti alınır.

➤ **Ön hissənin çertyoju**

Boyun xətti. D1 nöqtəsindən yuxarıya $Y_{\text{döşII}}$ -nin yarısı üstəgəl 1 sm qoyub B1 nöqtəsi ilə işarə edilir (Şəkil 2.9).

$$D1B1=Y_{\text{döşII}}:2+1=48:2+1=25 \text{ sm}$$

B1 nöqtəsindən sola üfüqi xətt üzərində boyunun enini qeyd edilib B2 nöqtəsi ilə işarə edilir.

$$B1B2= Y_{\text{döş}}:3+0.5=18:3+0.5=6.5 \text{ sm}$$

B1 nöqtəsindən aşağı ön hissənin orta xətti boyunca boyunun dərinliyi qeyd edilir.

$$B1B3 = Y_{bel} : 3 + 1.5 = 18 : 3 + 1.5 = 7.5 \text{ sm}$$

Ön hissədə boyun xətti çertyojdakı kimi qurulur.

Ön hissədə çiyin xətti və çiyin qarsağı. Boyunun ən hündür nöqtəsindən – B2-dən sola çiyinin eninin 1/3-i qeyd edilib B2 nöqtəsi qeyd edilir (Şəkil 2.9).

$$B2B4 = E_{\zeta} : 3 = 13.5 : 3 = 4.5 \text{ sm}$$

B4 nöqtəsindən aşağıya $1 \div 1.5$ sm qoyularaq B2 nöqtəsi alınır. B5 və B2 nöqtələri birləşdirilməklə çiyin kəsiyinin 1-ci hissəsi alınır.

B2 nöqtəsindən aşağı şaquli xətt üzərində ön hissənin belə qədər uzunluğu çıxmaq kürəkdə boyunun uzunluğu qeyd edilir, B3 nöqtəsi ilə işarə edirlər.

$$B2B30 = U_{abel} - 8 = 52 - 8 = 44 \text{ sm.}$$

Döş xətti kəsişmə nöqtəsini D5 ilə işarə edirlər. D5 nöqtəsindən sola 3 sm qeyd edib D6 nöqtəsi ilə işarə edirlər.

$$D5D6 = E_{\zeta} : 3 - 1.5 = 13.5 : 3 - 1.5 = 3 \text{ sm}$$

D6 nöqtəsini B5 nöqtəsi ilə düz birləşdirib, qarsağın dərinliyini qeyd edib B6 ilə işarələyirlər (Şəkil 2.9).

$$B5B6 = (Y_{döş11} - Y_{döş1}) \times 2 + (1 \div 2 \text{ sm}) = (48 - 45) \times 2 + 2 = 8 \text{ sm.}$$

B6 və D6 nöqtələri birləşdirilir. D6 nöqtəsindən 2-ci tərəf üzərində B5D6-ya bərabər parça ayrılır və B7 nöqtəsi alınır. B7D6 qarsağın 2-ci tərəfi olur.

B7 nöqtəsi Q3 nöqtəsi ilə düz birləşdirilir. Bu xətt üzrə B7 nöqtəsindən çiyinin eninin 2-ci hissəsi qeyd edilir.

$$B7Q4 = E_{\zeta} - (E_{\zeta} : 3) = 13.5 - (13.5 : 3) = 9 \text{ sm}$$

Q4 nöqtəsindən aşağıya 0.5 sm qoyub çiyin kəsiyinin 2-ci hissəsinə çertyojda olduğu kimi tərtibat verilir.

Ön hissədə qol yeri xətti. Ön hissədə qol yeri xəttini qurmaq üçün D3A2 xəttinin B7Q4 xətti ilə kəsişmə nöqtəsindən D3 nöqtəsinə qədər olan məsafə 4 bərabər hissəyə

bölünür. D3-dən yuxarı birinci bölgü nöqtəsi Q5 ilə işarə edilir. D3 nöqtəsində bucağın tən bölməni çəkilir və bu tən bölmə üzərində 2 sm qeyd edilib Q6 nöqtəsi alınır (Şəkil 2.9).

$$D3Q6 = D2D3 : 4 - 1 = 12 : 4 - 1 = 2 \text{ sm}$$

Çiyinin son nöqtəsi (0.5) Q5 nöqtəsi ilə birləşdirilir. Alınmış xətt üç hissəyə bölünür. Aşağıdakı bölgü nöqtəsindən sağa perpendikulyar üzərində 1 sm qeyd edilib, 0.5, 1, Q5, Q6, D4 nöqtələri birləşdirilərək ön hissədə qol yeri xətti çəkilir (Şəkil 2.9).

Bel xəttində qarsaqların hesablanması. Bel xəttində yerləşən bütün qarsaqların cəmini hesablamaq üçün bel yarım çevrəsi məmulatın enindən payla birlikdə çıxılır.

$$(Y_{döşII} + 4) - (Y_{bel} + 2) = (48+4) - (38+2) = 52-40 = 12 \text{ sm}$$

Qarsaqların cəmi aşağıdakı qaydada bölüşdürülür: yan qarsaq 3-4 sm, arxa qarsaq 3 sm. Qalan 5 sm (12-4-3 =5 sm) isə ön hissənin bel xəttində iki qarsaq arasında bölünür. Birinci qarsaq arası məsafə 3 sm olur. Qarsağın orta xətti D6 nöqtəsindən aşağıya keçir. İkinci qarsaq arası məsafə 2 sm olur və birinci qarsaqla yan kəsiyi arasında yerləşdirilir.

Əgər qarsaqların cəmi 14 sm-dən çox olarsa, onda kürək hissədə iki qarsaq qoymaq məsləhətdir. Bu iki qarsağın cəmi 5 sm -dən çox olmamalıdır. Kürək hissədə iki qarsaq qurulan halda birinci qarsaq DD2 parçasının ortasında, ikinci qarsaq isə birinci ilə yan kəsik xətti arasında yerləşdirilir.

Ön hissənin bel, çanaq və ətək xətti. Ön hissədə bel xəttini qurmaq üçün 2 nöqtəsi ilə B30 nöqtəsi birləşdirilir. Ön hissədə çanaq xətti və ətək xətti bel xəttinə paralel olaraq çəkilir. Ön hissənin və kürəyin bel xətti üzərində qarsaqların tərəfləri çertyojda olduğu kimi qurulur (Şəkil 2.9).

Çanaq xətti üzrə ön və arxa hissənin eniləşdirilməsi. Çanaq dairəsinin (payla birlikdə) ölçüsündən məmulatın eni çıxılır.

$$(D_{çanaq} + \varnothing P_o) - (Y_{döşII} + 4) = (52 + 2) - (48 + 4) = 2 \text{ sm}$$

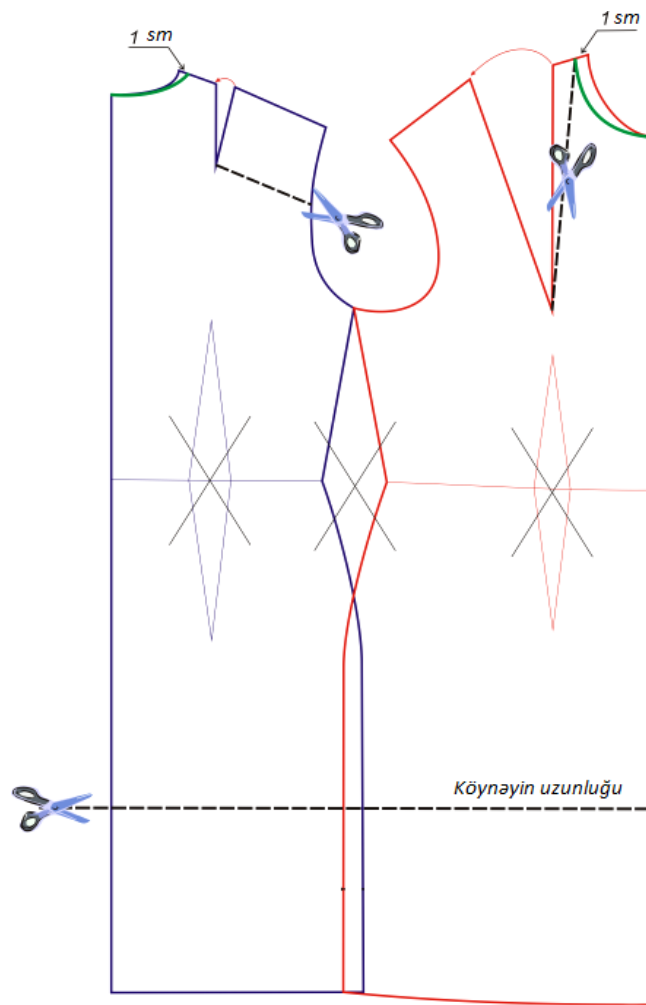
Alınmış rəqəm iki yerə bölünərək ön və arxa hissənin çanaq xətti üzrə eniləşdirmək üçün O2 nöqtəsindən sağa və sola 1 sm qeyd edilir. Kürək hissədə bel xəttindəki 2 nöqtəsi çanaq xəttindəki 1 nöqtəsi ilə birləşdirilir, 0.5 sm qabarıqlıq verməklə yan kəsik xətti çəkilir. Ön hissədə yan xətt bu qayda ilə çəkilir və aşağı xətt kəsənə qədər uzadılır (kürəyin və ön hissənin orta xəttinə paralel olaraq).

2.4. Köynəklərin konstruksiyasını qurur.

➤ Qadın köynəyinin çertyojunun qurulması

Qadın köynəyinin çertyoju donun əsas ülgü çertyoju əsasında qurulur və aşağıdakı əməliyyatlar yerinə yetirilir:

1. Donun əsas ülgü çertyojunda köynəyin uzunluğu qeyd edilir. Məsələn: b xəttindən aşağı 20-22 sm.
2. Çertyojdakı yan və bel qarsaqları ləğv edilir (Şəkil 2.10).

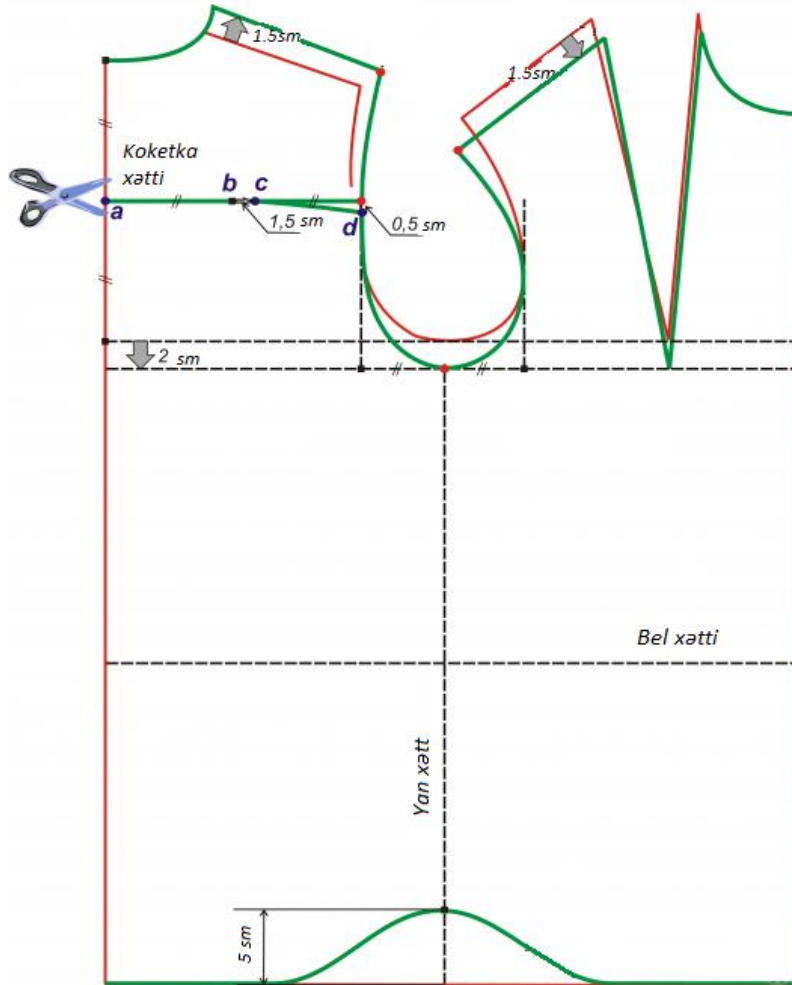

Şəkil 2.10. Don çertyojunda edilən dəyişikliklər

3. Ön və arxa hissənin boynu 1 sm genişləndirilir. Çertyojda yaşıl xətlə verilmişdir.
4. Arxa hissədəki çiyin qarsağı bağlanılır. Bağlanmış qarsağın dərinliyi kürək hissədə verilmiş koketkada balanslaşdırılır.

5. Qol dibi 2 sm dərinləşdirilir. Döş xətti 2 sm aşağıya sürüşdürülür. Qolun eni yarı bölünərək qırmızı nöqtə ilə qeyd edilir (Şəkil 2.11).
6. Kürəyin çiyin xətti 1,5 sm yuxarıya qaldırılaraq 1-1,5 sm uzadılır. Önün çiyin xətti isə 1,5 sm aşağıya salınaraq 1-1,5 sm uzadılır. Çertyojda qırmızı xətlərlə göstərilib. Yeni qol əyrisi çəkilir.
7. Boyun xətti ilə əvvəlki döş xətti məsafəsi yarıya bölünür (Şəkil 2.11-də a nöqtəsi).

A nöqtəsindən qol əyrisini kəsənə qədər üfüqi xətt çəkilir. Bu koketkanın kəsiyidir. Koketka xətti yarıya bölünüb b ilə işarə olunur. B nöqtəsindən qol əyrisinə doğru 1,5 sm qeyd olunaraq c nöqtəsi ilə işarələnir. Koketkanın qol əyrisi ilə kəsişmə nöqtəsindən 0,5 sm aşağıya doğru d nöqtəsi qoyulur. A, c, d nöqtələri birləşdirərək koketka verilir.

Şəkil 2.11. Köynəkdə koketkanın qurulması

8. Yan kəsik xəttindən ətək xətti ilə kəsişmə nöqtəsindən 5 sm yuxarıya qeyd edilərək ətək hissə mail xətlə formalaşdırılır. Əgər köynək bədənə yatımlı siluetdədirsə, bel qarsaqları əlavə edilir.
9. Döş xətti üzərində kürəyin eninin yarısına bərabər məsafədə orta xətdən sağa nöqtə qeyd edilir. Həmin nöqtədən bel və ətək xəttini kəsən perpendikulyar endirilir. Bu bel qarsağının mərkəz xəttidir. Öndə isə döşün mərkəzindən aşağıya bel və ətək xətlərini kəsən şaquli xətt çəkilir.

Bel xətti üzərində qarsaqların dərinliyi aşağıdakı kimi hesablanır:

$$\begin{aligned}\sum Q_{bel} &= E_{setka} - (Y_{bel} + \Theta P_b) \\ \Theta P_b &= 3 \text{ sm} \\ \sum Q_{bel} &= (47 - 31,7 + 3) = 12,3\end{aligned}$$

Kürəyin bel qarsağının eni

$$\sum Q_{abel} = \sum Q_{bel} \times 0,3 = 12,3 \times 3 = 3,7 \text{ sm}$$

Ön hissənin bel qarsağının eni

$$\sum Q_{qbel} = \sum Q_{bel} \times 0,37 = 12,3 \times 0,37 = 4,6 \text{ sm}$$

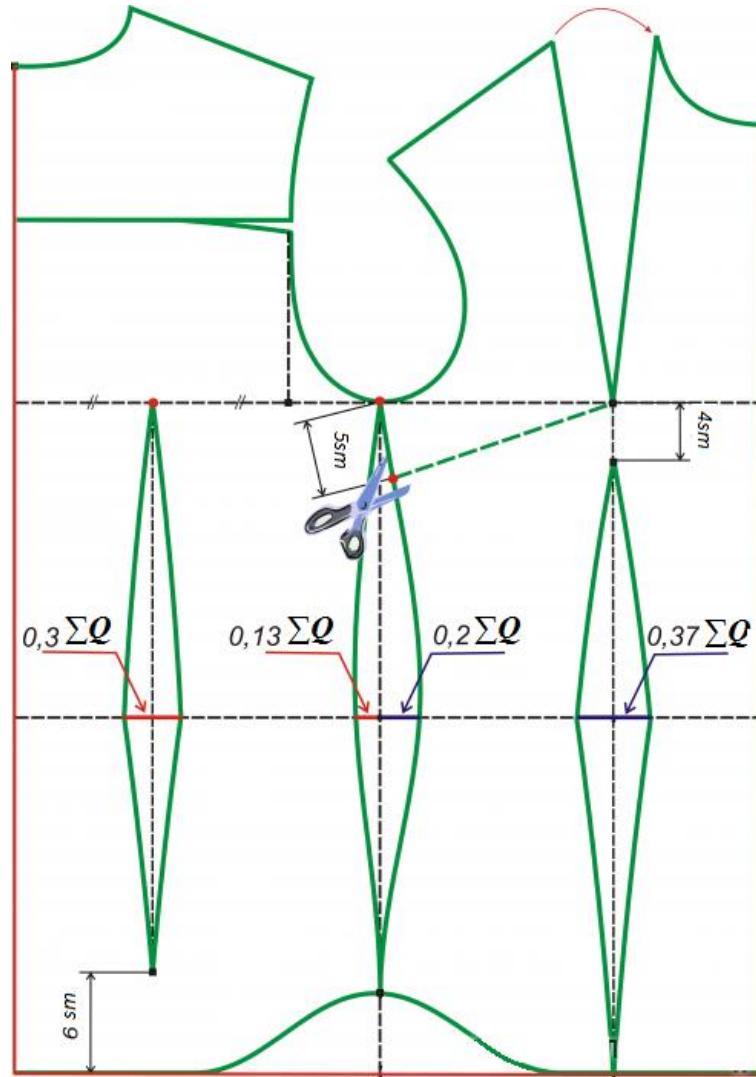
Kürəyin yan qarsağının eni

$$\sum Q_{qbel} = \sum Q_{bel} \times 0,13 = 12,3 \times 0,13 = 1,6 \text{ sm}$$

Önün yan qarsağının eni

$$\sum Q_{qbel} = \sum Q_{bel} \times 0,2 = 12,3 \times 0,2 = 2,5 \text{ sm}$$

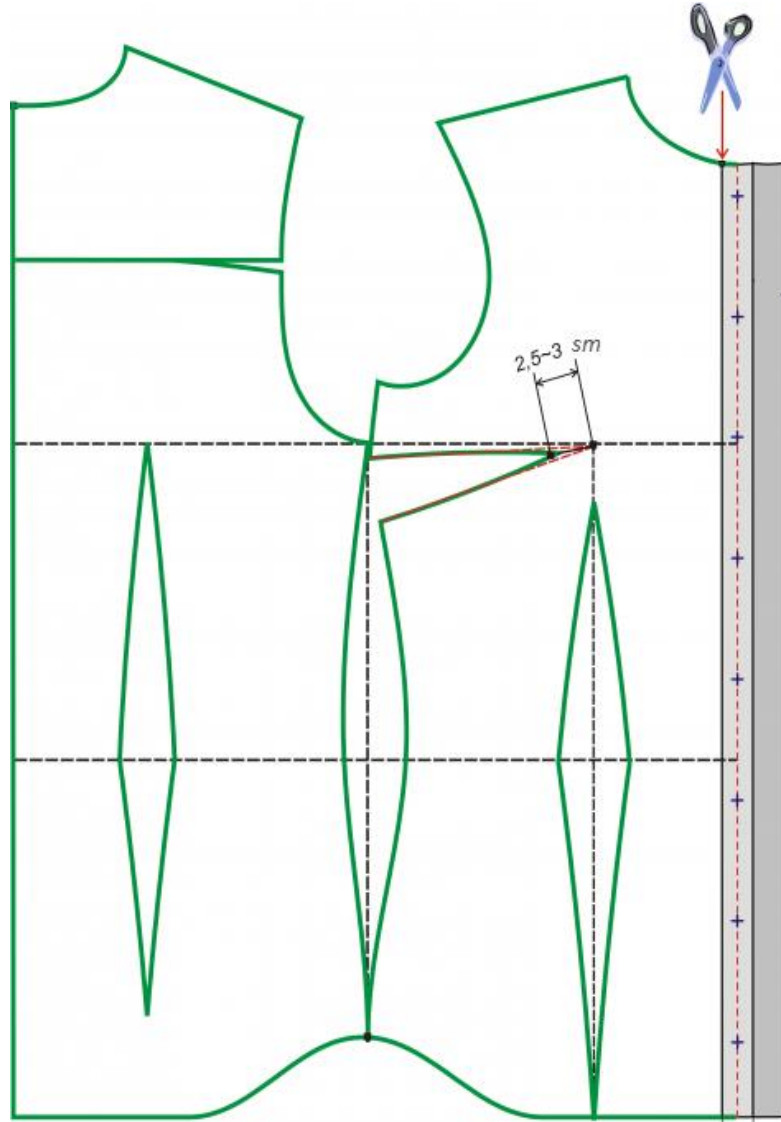
Qarsaqlar çertyojda göstərilədiyi kimi qurulur. Kürəkdə bel qarsağı ətək xəttindən 6 sm yuxarıya qədər davam edir.

Şəkil 2.12. Qarsaqların qurulması

Döş qarsağını yan kəsiyə köçürmək üçün yan kəsik xəttində qol dibindən 5 sm aşağı qeyd edilərək döşün mərkəzi ilə birləşdirilir. Bu yeni açılacaq qarsağın yeridir (Şəkil 2.12). Öndə bel qarsağı döşün mərkəzində 4 sm aşağıdan başlayaraq ətəyə qədər davam edir.

10. Önün orta xəttindən sağa və sola 2,8 sm orta xəttə paralel xətlər çəkilir, qeyd edilir. Bu da bağlama plankasının enidir (Şəkil 2.13).

Şəkil 2.13. Plankanın qurulması

➤ Kişi köynəyinin konstruksiyası

Kişi köynəklərinin ölçüsü boyun dairəsi ilə müəyyən olunur. Çertyojun qurulması üçün aşağıdakı ölçülərdən və paylardan istifadə olunur.

Y döş	48 sm + 10 sm (əlavə pay)=58 sm
D boyun	39 sm
U ab	45 sm
U m	80 sm
U q	61 sm - 7 sm (manjetin eni)=54 sm
D bilək	28 sm

Hesabat- Qol yerinin eni= $3/10$ döş yarım dairəsi= $48:10 \times 3=14,4$ sm

Boyunun eni = $1/6$ boyun dairəsi= $39:6=6,5$ sm

Qolun eni = $4/10$ döş yarım dairəsi = $48:10 \times 4=19,2$ sm+4 sm (əlavə pay)=23,2 sm

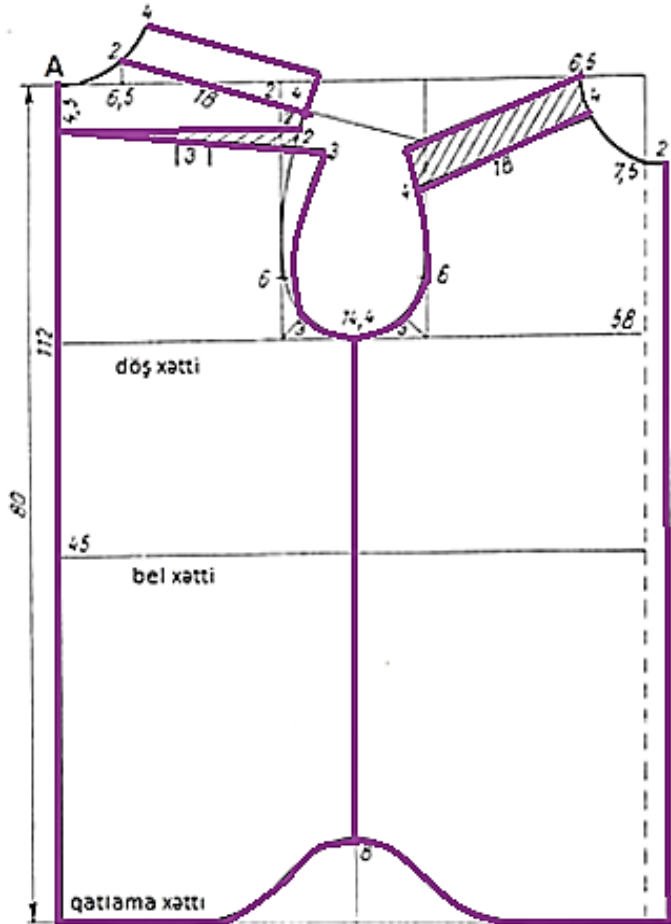
Bünövrə xəttinin qurulması - Vərəqin sol tərəfində düz bucaq çəkilir. Şaquli tərəf üzərində kürəyin uzunluğu 45 sm və köynəyin uzunluğu 80 sm qeyd edilir. Hər iki nöqtədən sağa üfüqi xətlər üzrə köynəyin bel xətti və əmək xətti çəkilir. Kürəyin uzunluğu yarıya bölünərək bölgü nöqtəsindən döş xətti çəkilir. Döş xətti üzrə döş yarımçevrəsi 58 sm ölçülüb qoyulur. Alınmış nöqtədən şaquli xətt keçirilir və ön hissənin orta xətti alınır. Döş xətti yarıya bölünür və həmin nöqtədən aşağıya şaquli xətt çəkilir. Bu xətdən sağa və sola qol yerinin eni 14,4 sm yarıya bölünür. Alınmış sol nöqtədən yuxarıya kürəyin en xətti, sağ tərəfdəki nöqtədən yuxarıya ön hissənin en xətti çəkilir.

Kürəyin çertyojunun qurulması - Boyun xətti. A nöqtəsindən sağa boyunun eni 6,5 sm və alınmış nöqtədən yuxarıya boyunun dərinliyi 2 sm qeyd edilir. Alınmış nöqtə A nöqtəsi ilə əyri xətlə birləşdirilir (Şəkil 2.14).

Çiyin xətti. Yuxarıdan aşağıya kürəyin en xətti üzrə 2 sm çiyinin mailliyi qeyd edilir. Boyun xətti üzərindəki 2 nöqtəsilə alınmış nöqtə birləşdirilib sağa tərəf uzadılır. Üzərində çiyinin uzunluğu 18 sm qeyd edilir. Çiyin xəttindən aşağı şaquli xətt üzrə 2 sm qeyd edilir.

Kürəkdə qol yeri. Döş xəttindən yuxarıya kürəyin eni xətti üzərində aşağıdan (onun $1/4$ -ni) 6 sm qeyd edilir. Qol yerinin eninin sol tərəfindəki bucağın tən bölməni çəkilir. Üzərində 3 sm qeyd edilir. Çiyin xəttinin son nöqtəsi, 6 nöqtəsi, 3 nöqtəsi və qol yerinin eninin orta nöqtəsi birləşdirilib kürəkdə qol yeri xətti alınır.

Koketka. Kürəyin orta xətti üzrə aşağıya 4,5 sm qeyd edilir. Bu nöqtəni çiyin xəttindən aşağı qeyd edilmiş 2 sm nöqtəsilə birləşdirilir və qol yeri xəttini kəsənə qədər uzadılır. Koketkanın xətti çəkilir. Bu xətdən aşağıya qol yeri xətti üzrə yenə 2 sm qeyd edilir. Bu nöqtədən qol

Şəkil 2.14. Kişi köynəyinin çertyoju

yeri xəttinə perpendikulyar çəkilir və üzərində 3 sm sağa qeyd edilir. 3 sm nöqtəsi 4,5 sm nöqtəsilə birləşdirilir və eyni zamanda bu 3 nöqtəsini tən bölən üzərindəki 3 sm nöqtəsi ilə və qol yerinin eni xəttinin orta nöqtəsilə birləşdirilərək kürəyin koketkadan aşağıda qalan hissəsinin qol yeri əyrisi alınır (Şəkil 2.14).

Ön hissənin çertyojunun qurulması - Boyun xətti. Ön hissədə boyunun eni arxa hissədəki boyunun eninə bərabərdir (6,5 sm). Ön hissədə boyunun dərinliyi isə $6,5 + 1$ sm = 7,5 sm-dir. Hər iki nöqtə çertyojda olduğu kimi əyri xətlə birləşdirilir və ön hissədə boyun xətti alınır (Şəkil 2.14).

Çiyin xətti. Arxa hissədə çiyin xətti ön hissənin eni xəttini kəsənə qədər uzadılır. Alınmış nöqtə ilə boyunun ən hündür nöqtəsi birləşdirilir və üzərində 18 sm götürülür (Şəkil 2.14).

Qol yeri xətti. Döş xəttindən yuxarı ön hissənin eni xətti üzrə 6 sm qeyd edilir. Qol yerinin eninin sağ tərəfdəki küncünün tən böləni üzərində 3 sm qeyd edilir. Sonra çiyinin son nöqtəsi, 6 sm, 3 sm nöqtələri və qol yerinin eninin orta nöqtəsi birləşdirilir. Ön hissədə qol yeri xətti alınır. Ön hissənin orta xəttindən sağa 2 sm qoyulur və orta xəttə paralel xətt çəkilir (Şəkil 2.14).

Köynəyin aşağısının qat xəttinə çertyojda olduğu kimi tərtibat verilir. Köynəyin əmək xəttindən yan xətt üzrə 8 sm qeyd edilib aşağı xətti əyri çəkilir.

Koketka. Kürəkdə boyun kəsiyi xətti 4 sm əyri xətlə uzadılır. Hər iki 4 sm nöqtələri düz xətlə birləşdirilir. Bununla da koketkanın tərtibatı qurtarır. Kürəkdə koketka nə qədər böyüdülsə, ön hissə o qədər kiçildilir (Şəkil 2.14).

Çiyinin son nöqtəsindən qol yeri xətti üzrə aşağıya 4 sm qeyd edilir. Boyunun ən hündür nöqtəsindən boyun xətti üzrə aşağıya 4 sm qeyd edilib, sonra alınmış hər iki 4 sm nöqtələri birləşdirilir.

2.5. Müxtəlif fasonlu yüngül geyimlərin ülgülərini çıxarır.

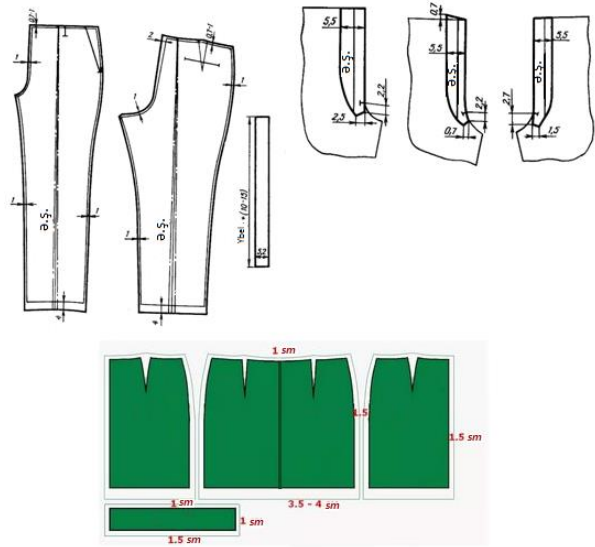
➤ Ülgülərin növləri

Geyim konstruksiyasının çertyoju qurulduqdan sonra ülgüdə olan qarsaqlar, yan kəsiklər, arxa hissənin orta xətti, qollarda, eləcə də şalvarlarda, ətəkdə, jiletin hissələrində olan korbucaqlı sahələr və iti zirvələrin ölçüləri pozulmadan hamarlanır. Sonra bütün hissələrin ayrı-ayrılıqda konstruktiv xətlərinin uyğunluğu və uzunluğu yoxlanaraq dəqiqləşdirilir.

Geyim konstruksiyasının çertyoju əsasında əsas ülgülər və köməkçi ülgülər hazırlanır (Şəkil 2.15).

Ülgülər tikiş payı nəzərə alınmadan hazırlanır. Tikiş payları geyimin konstruksiyasından, kəsiklərin yerləşməsi və istiqamətindən, parçanın xüsusiyyətindən, istifadə ediləcək alət və avadanlıqlardan, texnoloji ardıcılıqdan asılıdır.

Tikiş sənayesində ülgülərin hazırlanmasında dövlət standartlarından istifadə olunur. Ülgülərin kəsilməsi üçün 0,1-0,3 sm, kant veriləcək hissələrdə (laskan, yaxalıq və s.) 0,2-0,3 sm, parçanın qalınlığına verilən pay 0,1-0,2 sm, parçanın kəsik kənarlarına tökülməsinə görə 0,1-0,5 sm, kəsik kənarların qatlanması (qol ağzı, əmək, bört kənarı və s.) 0,5-5 sm arasında dəyişir. Beləliklə, verilən paylar dəyişkəndir.

Şəkil 2.15. Bel geyimlərinin ülgüləri

➤ Ülgülərin hazırlanması üçün materiallar

Ülgülər 0,87-1,62 mm qalınlığında kartondan hazırlanır. Biçici maşınlarından istifadə edildikdə uzun müddət istifadə ediləcək ülgülərin davamlılığını qorumaq məqsədi ilə kontur xətləri metal lentlərlə haşiyələnir. Ülgülərin kəsilməsi üçün xüsusi maşından və ya qayçıdan istifadə olunur. Ev şəraitində ülgülər millimetrlik kağız, adi ağ kağızlar və ya kalka üzərində hazırlana bilər.

Əsas ülgülər – əsas parçadan biçiləcək hissələrin (ön, arxa, qol, yaxalıq, əmək və şalvarın hissələri və s.) konstruksiya çertyojunda olduğu kimi qalın kağıza köçürülməsindən alınır (kəsiklər, qarsaqlar, ciblər, laskanın qat xətti və s. göstərilməklə).

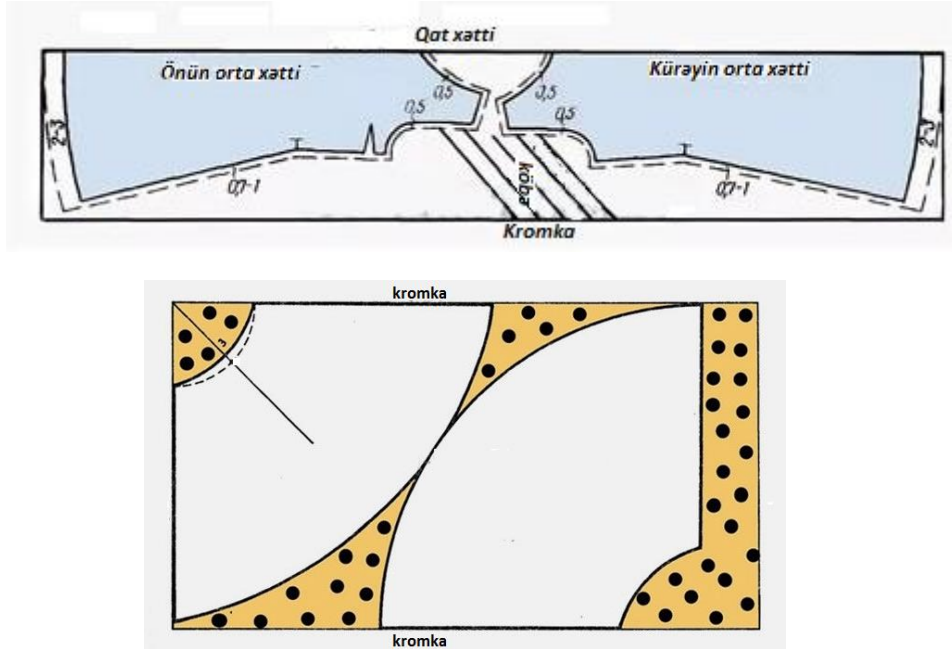
Sonra ülgü üzərində parçanın əriş sapının istiqaməti texniki tələblərə uyğun olaraq və normadan kənara çıxma halları qeyd olunur. Hissələrin birinin üzərində (adətən ön hissədə) komplektə daxil olan bütün hissələrin adı qeyd olunur. Kəsiklərdə geyim hissələrinin düzgün birləşdirilməsi üçün nəzarətçi çırtlar vurulur. Hər bir ülgü üzərində aşağıdakı məlumatlar göstərməlidir:

Məmulatın adı, nömrəsi, ölçü göstəriciləri, hissələrin adı, hissələrin sahəsi sm^2 -lə və hissələrin sayı göstərilir.

Köməkçi ülgülər – ilgəklər, cib yerləri, qarsaqlar, qatlama, ətək xətti və sair qeyd olunması üçün istifadə olunan ülgülərdir. Bu ülgülərə geyimin hazırlanmasında istifadə olunan hissələr (bortaltı, köbələr, üst yaxalıq, kəmər, cib qapağı və astarlıq parçadan biçiləcək hissələr) daxildir. Bu ülgülər əsas ülgünün bazasında qurulur.

➤ Ülgü döşəmənin texniki şərtləri

Ülgülərin parça üzərinə səmərəli döşənməsi biçim prosesində parçadan az tullantı alınmasına təminat verir. Tullantının miqdarı geyimin modelinin mürəkkəbliyindən və parça naxışları rapportunun (naxışların təkrarlanan hissəsinin) böyüklüyündən asılıdır (Şəkil 2.16).

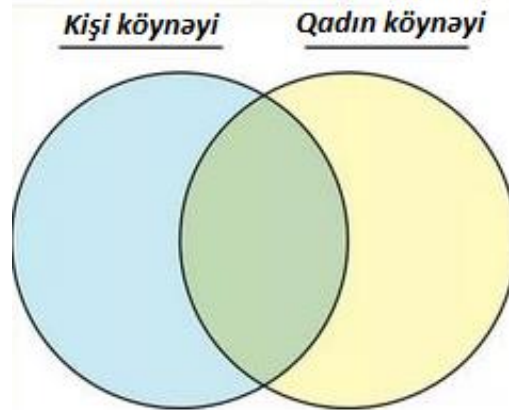
Şəkil 2.16. Ülgünün parça üzərinə döşənməsi

Saya parçada tullantı az, naxışlı və ya xovlu parçada isə çox olur. Çünki xovlu və naxışlı parçalarda ülgülərin yerləşdirilməsində bir sıra şərtlər nəzərə alınmalıdır.

Zərif xovlu, müxtəlif çalarlı, qeyri-simmetrik zolaqlı və dama-dama parçanı biçdikdə eyni hissələr eyni cür biçilməlidir (köbə, kəmər və manjetdən başqa).

Qısa xovlu parçaların (bobrik, plyuş, yarım məxmər, velvet-kord, velvet-rubçik və s.) hissələrində eyni çalarlıq almaq üçün xov aşağıdan yuxarıya tərəf yönəldilir. Xovu aydın görünən (drap, mahud) və pambıq parçaların (melanj, mahud, zamşa, velveton) xovunu yuxarıdan aşağıya yönəltmək lazımdır (xovunun müəyyən yönəlişi olmayan parçalarda isə hissələri hər iki yönəlişdə biçmək olar).

Parçada naxışların simmetrikliliyini saxlamaq üçün hissələri 1/2 və ya tam rapportu həcmində biçmək lazımdır. Geyimin biçilmiş hissəsindəki görünən yerində parçanın qüsuru olmamalıdır. Bu tələbi bildikdə əvvəlcə geyimin böyük hissələrinin ülgüləri (ətəyin qabaq və arxa taxtaları, lifin qabaq və arxa hissələri, qollar), onların arasında isə qalan bütün hissələr (düymələnmə yerinin altlığı, yaxalıq, köbə, manjet, cib və başqa hissəciklər) yerləşdirilir. Bütün hissə və hissəciklər parça üzərində yerləşdirilməmiş və ülgülərin konturu, qarsaqları, çərtikləri parçaya köçürülməmiş heç bir hissəni biçmək olmaz. Ülgülərin konturu tabaşirlə, qurudulmuş sabunla, yaxud parça markeri ilə cızılır. Bu köçürməyə tabaşirləmə deyilir. Tabaşirləmədən əvvəl döşənmiş ülgülər bir daha yoxlanılır, ülgü ilə parçanın əriş sapının uyğunluğu dəqiqləşdirilir. Bunun üçün santimetrli lent ilə parçanın kənarından ülgü üzərində çəkilmiş əriş sapına qədər olan məsafə ölçülür. Ölçü ülgünün 2 yerindən (əriş sapı xəttinin aşağı və yuxarisından) aparılır. Əgər bu ölçülər bərabər olmazsa, onda ülgünün bir tərəfini çəkməklə çalışmaq lazımdır ki, ülgüdə çəkilmiş əriş sapı parçanın kənar xəttinə paralel olsun. Ülgülər elə yerləşdirilməlidir ki, tullantı az alınsın, yəni parçaya qənaət olunsun. Belə yerləşdirmə sayə parçada daha yaxşı alınır.

Tələbələr üçün fəaliyyətlər

- Müəllimin payladığı iş vərəqlərində qeyd olunmuş məmulatın – ətək, köynək, şalvar, donun konstruksiyasının qurulmasında lazım olan ölçülər və onların yazılış qaydalarını qeyd edin.

Ölçülər adı	Ölçülərin hərflərlə işarəsi	Ölçülər sm

- Venn diaqramında kişi və qadın köynəklərinin oxşar və fərqli cəhətlərini qeyd edin.
- Müəllimin lövhədə yazdığı açar sözlərə əsasən tələb olunan anlayışı tapın.
- 3 qrupa bölünün. Müəllim ətəkləri çeşidlərinə görə qruplara bölür. Həmin növ ətəklərin çertyojlarını çəkin. Çəkilmiş çertyojları lövhədən asaraq müzakirələr və təhlillər aparın.
- Qruplara bölünün. "Düzgün olmayan şalvar çertyoju" təsvir olunmuş iş vərəqindəki çertyoja düzəlişlər edin. Qruplar öz işlərini bitirdikdən sonra müzakirələr aparırlar.
- Rollu oyunla biçicinin ülgüləri parça üzərinə dökşəməsini göstərin.

Qiymətləndirmə

- ✓ Qarsaqların hesablanması necə aparılır?
- ✓ Şalvarın bazis torunun qurulması üçün hansı ölçülər lazımdır?
- ✓ Klin ətəyin konstruksiya çertyoju necə qurulur?
- ✓ Klyoş ətəklər tikişlərinin sayına görə necə cür olur?
- ✓ Kürəyin orta xətti necə qurulur?
- ✓ Konstruksiyada kürəyin çiyin qarsağının nə kimi rolu var?
- ✓ Ön hissədə döş qarsağının qurulması hansı ölçü göstəricilərinə əsaslanır?
- ✓ Donda ümumi qarsaq payı necə hesablanır və sahələr arasında necə bölüşdürülür?
- ✓ Geyim konstruksiyasının bazis çərçivəsini qurun.
- ✓ Donun konstruksiya çertyojunu quranda hansı ölçü göstəriciləri əsas götürülür?
- ✓ Hesablamada hansı əlavə paylardan istifadə edilir?
- ✓ Arxa və ön hissədə boyun dairəsi necə qurulur?
- ✓ Ülgünün parça üzərinə döşənməsi zamanı parçanın minimum itkisi nədən asılıdır?
 - a) parçanın xüsusiyyətindən
 - b) ülgünün ölçülərindən
 - c) modeldən
- ✓ Hər bir ülgü üzərində hansı məlumatlar göstərməlidir?
 - a) ölçü göstəriciləri, hissələrin adı,
 - b) məmulatın adı, nömrəsi, ölçü göstəriciləri, hissələrin adı, hissələrin sahəsi sm^2 -lə və hissələrin sayı
 - c) yalnız məmulatın adı
- ✓ Şalvarın çertyojunun qurulmasında bel və çanaq ölçülərinə verilən sərbəstlik payları nədən asılıdır?
 - a) a) şalvarın siluetindən
 - b) biçim hissələrindən
 - c) ölçülərdən
- ✓ Düz ətəyin bazis torunun qurulması üçün hansı ölçü göstəriciləri lazımdır?
 - a) Y_{bel} , $Y_{çanaq}$, U_m
 - b) Y_{bel} , U_m
 - c) yalnız Y_{bel}

TƏLİM NƏTİCƏSİ 3

Geyimdə əlavə hissələrin təyinatını bilir və onları konstruksiya etməyi bacarır.

3.1. Qolları konstruksiya edir.

➤ Birtikişli bitişdirici qol

Qollar müxtəlif konstruksiyalarda – bir, iki, və üç tikişli, reqlan, qabaq və arxa hissə ilə birlikdə və sairə hazırlanır. Qollar modeldə nəzərdə tutulan konstruktiv tələblərə cavab verməlidir. Qolun ağzı manjetli, manjetsiz, yamşaqqlı, yamşaqqsız, büzməli və s. ola bilər. Qolun çertyojunun qurulması üçün aşağıdakı ölçülər lazımdır.

Ölçülər:

U_q 56 sm

D_q 29 sm

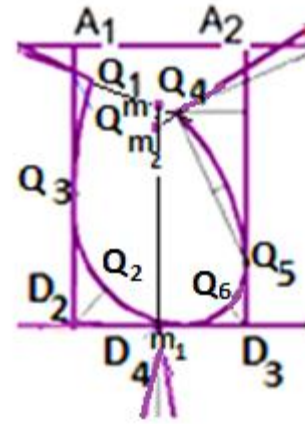
ΘP_{dq} 5-7 sm

$D_{bilək}$ 18 sm

$D_{əl}$ 22 sm

Qolun yuxarı dairəsinin qol yerinə uyğun olub-olmadığını müəyyənləşdirmək üçün qolun yuxarı dairəsi ilə qol yerinin uzunluğu arasındakı fərq, başqa sözlə, qol yerinin uzunluğunu U_{qyer} və onun şaquli diametrini $d_{qş}$ bilmək lazımdır.

Ülgü çertyojunda qol yerinin diametrini ölçmək üçün ülgü çertyojunda Q_1 və Q_4 (Şəkil 3.1) nöqtələri düz xətlə birləşdirilir. D_2D_3 parçası yarıya bölünərək M_1 nöqtəsi qoyulur. Sonra həmin nöqtədən yuxarı Q_1Q_4 xəttini kəsənə qədər düz xətt çəkilib M nöqtəsi alınır. MM_1 düz xətti açıq qol yerinin şaquli diametri olur.

Şəkil 3.1. Qolun $d_{qş}$ tapılması

1. Qolun yuxarı dairəsinin hündürlüyü:

$m_1m_2 = mm_1 - 2,5$ sm (44-46 ölçü üçün)

$m_1m_2 = mm_1 - 2$ sm (48-52 ölçü üçün)

$m_1m_2 = mm_1 - 1,5$ sm (54-58 ölçü üçün)

$m_1m_2 = mm_1 - 1$ sm (60 və daha böyük ölçü üçün)

$m_1m_2 = mm_1 - 2 = 16,5 - 2 = 14,5$ sm

2. Qolun eni:

$$Q_1Q_2 = E_q = D_q + \partial P_{dq} = 29 + 6 = 35 \text{ sm}$$

Qolun çertyojunun qurulması üçün iki kəsişən perpendikulyar düz xətt çəkilir. Onların kəsişmə nöqtəsi O_1 adlandırılır. O_1 nöqtəsindən şaquli xətt üzrə yuxarıya 14,5 sm – qolun yuxarı dairəsinin hündürlüyü qeyd edilərək O_2 nöqtəsi qoyulur. O_2 nöqtəsindən sağa və sola üfüqi xətt çəkilir.

3. Qolun hazır vəziyyətdə eni:

$$O_1Q_{sağ} = O_1Q_{sol} = D_q : 4 = (29 + 6) : 4 = 8,8 \text{ sm}$$

O_1 nöqtəsindən sağa və sola 8,8 sm qeyd edilərək $Q_{sağ}$ və Q_{sol} adlandırılır. Bu nöqtələrdən yuxarıya perpendikulyar qaldırılır və kəsişmə nöqtələri sağda O_4 , solda O_3 adlandırılır (Şəkil 3.2).

4. Qolun uzunluğu:

$$U_q = O_3A = 56 \text{ sm}$$

O_3 nöqtəsindən O_2 $Q_{sağ}$ şaquli xətti üzrə aşağıya doğru 56 sm ölçülərək A nöqtəsi qoyulur. A nöqtəsindən sağa və sola üfüqi xətlər çəkilir.

5. Qol ağzının eni (modelə görə də seçilir):

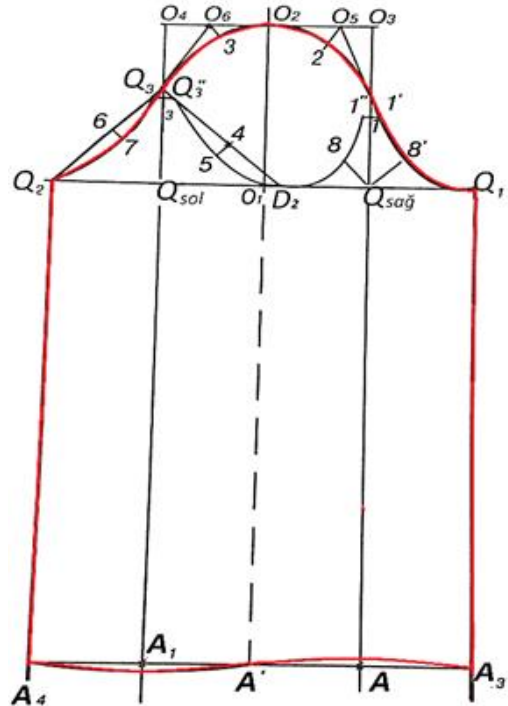
$$A_1A = Q_{sağ}Q_{sol}$$

A nöqtəsindən sola üfüqi xətt üzrə $8,8 \times 2 = 17,6$ sm ölçülərək A_1 nöqtəsi qoyulur.

6. Qolun yuxarı dairəsinin qurulması üçün köməkçi nöqtələr:

Nəzarət çırıtı – Q_3 nöqtəsi əsas çertyojdakı Q_3 -ə uyğundur.

$$Q_{sol}Q_3 = D_1Q_3 \text{ (arxa hissənin çertyoj)}_3$$

Şəkil 3.2. Birtikişli qolun çertyoj

$Q_{sağ}$ nöqtəsindən yuxarı şaquli xətt üzrə 5,6 sm qeyd edilir, 1 nöqtəsi qoyulur. Q_{sol} nöqtəsindən yuxarı şaquli xətt üzrə 7,6 sm Q_3 nöqtəsi qoyulur. (bax şəkil 3.2)

7. Qolun yuxarı dairəsinin nəzarət çırtları səviyyəsində genişlənməsi:

1 və Q_3 nöqtələrindən üfüqi xətt üzrə sağa və sola 0,5 sm ölçülüb, uyğun olaraq 1 və Q_3 nöqtələri qoyulur. O_5 və O_6 köməkçi nöqtələrdir.

$$O_3O_5 = (O_2O_3 : 2) - 2 \text{ sm} \quad O_2O_6 = O_2O_4 : 2$$

O_5 və $1'$; O_6 və Q_3' xətləri düz xətlə birləşdirilir.

$$O_52 = 2 - 2,5 \text{ sm (bucağın tən bölməni üzrə)}$$

$$O_63 = 1 - 2 \text{ sm (bucağın tən bölməni üzrə)}$$

$Q_{sağ}$ nöqtəsindən üfüqi xətt üzrə sola qeyd edilir:

$$Q_{sağ}D_2 = D_1D_4 \text{ (əsas çertyoj)} : 2 + 11'' \text{ (parçanın ölçüsü)} = 11,5 : 2 + 0,5 = 6,2 \text{ sm}$$

D_2Q_3'' nöqtələri düz xətlə birləşdirilərək yarıya bölünür, nöqtə 4 adlandırılır.

Bölünmə nöqtəsindən 1-2 sm perpendikulyar çəkilir.

$$Q_{sağ}8 = D_42 \text{ (önün çertyoju)} + 11'' \text{ (parçanın ölçüsü)} = 2,3 + 0,5 + 2,8 \text{ sm}$$

$Q_{sağ}$ nöqtəsindən sola 2,8 sm bucağın tən bölməni üzrə qeyd edilib 8 nöqtəsi qoyulur.

Qolun dairəsinin aşağı hissələri $1''$, 8, $D_2, 5$, Q_3'' nöqtələri əyri xətlərlə birləşdirilir.

8. Qolun qabaq aşırımının əyilməsi (Şəkil 3.2).

$$Q_{sağ}Q_1 = Q_{sağ}Q_1 = 8,8 \text{ sm}$$

$Q_{sağ}$ nöqtəsindən sağa üfüqi xətt üzrə 8,8 sm ölçülüb Q_1 nöqtəsi qoyulur. Q_1 nöqtəsindən aşağıya şaquli xətt çəkilir, ətək xətti ilə kəsişmə nöqtəsi A_3 adlandırılır.

$$AA_3 = AA'$$

9. Qolun arxa aşırımının əyilməsi

$$Q_{sağ}8' = Q_{sağ}8 = 2,8 \text{ sm}$$

$Q_{sağ}$ nöqtəsindən bucağın tən bölməni üzrə 2,8 sm ölçülür, $8'$ nöqtəsi qoyulur. Qolun dairəsi $1' 8'$, Q_1 nöqtələrindən əyri xətlə birləşdirilir.

10. Dirsəkdə qolun aşırımı

$$Q_{sol}Q_2 = Q_{sol}Q_1 = 8,8 \text{ sm}$$

Q_{sol} nöqtələrindən sola üfüqi xətt üzrə 8,8 sm qeyd edilərək Q_2 nöqtəsi qoyulur. Q_2 nöqtəsindən aşağıya əmək xətti ilə kəşisənə qədər şaquli xətt çəkilir və kəşismə nöqtəsi A_4 adlandırılır.

$$A_1A_4 = A_1A'$$

11. Qolun arxa aşırımı

Q_2 nöqtəsi Q_3' nöqtəsi ilə düz xətlə birləşdirilir. Q_2Q_3' parçası yarıya bölünüb, bölünmə nöqtəsi 6 adlandırılır. 6 nöqtəsindən perpendikulyar endirilir, 1-2 sm ölçülərək 7 nöqtəsi qoyulur (Şəkil 3.2).

$$67 = 45 = 1 - 2 \text{ sm}$$

$Q_3, 7, Q_2$ nöqtələri əyri xətlə birləşdirilir.

12. Qolun ətəyinin çəkilməsi

A_3, A', A_4 əyri xətlə qolun aşağısı çəkilir. A və A_1 nöqtələrində maillik 0,5-0,8 sm-dir.

➤ Birtikişli dar qol

Ölçülər:

$$U_q = 56 \text{ sm } D_q = 29 \text{ sm } \Theta P_{dq} = 5 \text{ sm } D_{bilək} = 22 \text{ sm}$$

Dar qolun yuxarı dairəsinin qurulması adi birtikişli qolda olduğu kimidir. Əsas dəyişikliklər qolun dərinlik xəttindən aşağıda aparılır.

İki perpendikulyar kəşisən xətt çəkilir və kəşismə nöqtəsi O_1 adlandırılır.

1. Qolun yuxarı dairəsinin hündürlüyü

$$O_1O_2 = m_1m_2 = mm_1 - 2 = 16,5 - 2 = 14,5 \text{ sm}$$

O_1 nöqtəsindən yuxarı 14,5 sm ölçülərək O_2 nöqtəsi qoyulur və üfüqi xətt çəkilir (Şəkil 3.3).

2. Qolun eni

$$E_q = D_q + \Theta P_{dq} = 29 + 5 = 34 \text{ sm}$$

3. Hazır vəziyyətdə qolun eni

$$O_1Q_{sağ} = O_1Q_{sol} = E_q : 4 = (29 + 5) : 4 = 8,5 \text{ sm}$$

O_1 nöqtəsindən sağa və sola 8,5 sm qeyd edilərək Q_{sol} və $Q_{sağ}$ nöqtələri qoyulur. Alınmış nöqtələrdən yuxarı perpendikulyar qaldıraraq üfüqi xətlə kəsişməsindən alınan nöqtələr solda O_4 , sağda O_3 nöqtələri qoyulur.

4. Qolun uzunluğu

$$O_3A = H_q = 56 \text{ sm}$$

$O_3Q_{sağ}$ şaquli xətti aşağıya qədər uzadılaraq O_3 nöqtəsindən 56 sm – qolun uzunluğu qeyd edilib, A nöqtəsi qoyulur. A nöqtəsindən sağa və sola üfüqi xətt çəkilir (Şəkil 3.3).

5. Dirsək xəttinin məsafəsi

$$O_3D = (O_3A : 2) + 5 = (56 : 2) + 5 = 33 \text{ sm}$$

O_3 nöqtəsindən şaquli xətt üzrə aşağıya 33 sm qeyd edilib, D nöqtəsi qoyulur. D nöqtəsindən sağa və sola üfüqi xətt çəkilir.

6. Dirsək xəttində qolun ön hissədə mailliyi

$$DD_1 = 1 \text{ sm}$$

D nöqtəsindən sola üfüqi xətt üzrə 1 sm qeyd edilir, D_1 nöqtəsi qoyulur. D_1 nöqtəsi Q və A nöqtələri ilə köməkçi düz xətlərlə birləşdirilir.

$$DD_1 = 0,5 - 0,7 \text{ sm (zəif ütülənən parçalarda)}$$

7. Qol ağzının eni

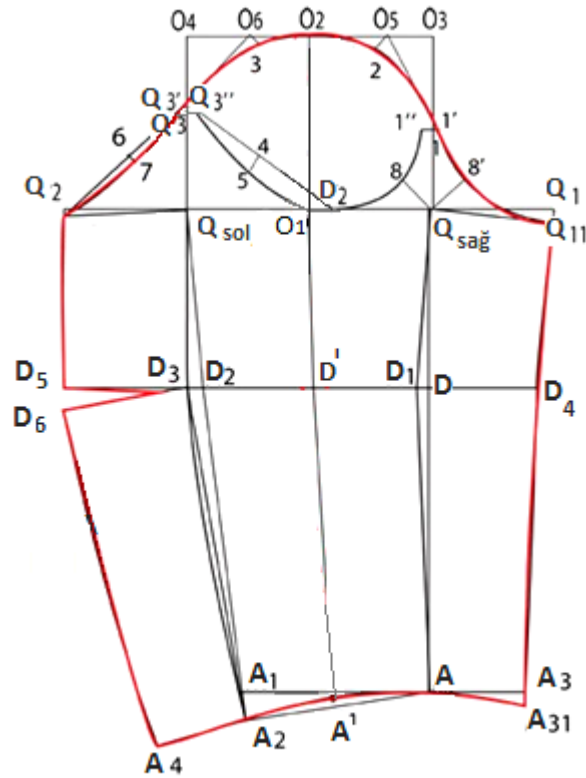
A nöqtəsindən sola üfüqi xətt üzrə 11 sm qeyd edilib, A_1 nöqtəsi qoyulur.

8. Qol ağzının mailliyi

Qol ağzının mailliyi qolun enindən və formasından asılıdır.

$$A_1A_2 = 1,5 - 2,5 \text{ sm}$$

A_1 nöqtəsindən aşağıya şaquli xətt üzrə 2 sm qeyd edilib A_2 nöqtəsi qoyulur. A_2 nöqtəsi A ilə düz xətlə birləşdirilir. A_2 nöqtəsi Q_{sol} ilə düz xətlə birləşdirilir, dirsək xətti ilə kəsişmə nöqtəsi D_2 adlandırılır (Şəkil 3.3).

Şəkil 3.3. Dar qolun çertyoju

9. Dirsək xətti üzrə qolun maili qabarıqlığı

$$D_2D_3 = 0,5 - 1,5 \text{ sm}$$

D_2 nöqtəsindən sola dirsək xətti üzərində 1,5 sm qeyd edilib D_3 nöqtəsi qoyulur. D_3 nöqtəsi Q_{sol} və A_2 nöqtəsi ilə birləşdirilir. Qolun yuxarı dairəsinin qurulması düz qolda olduğu kimidir.

10. Qolun yuxarı dairəsinin qurulması üçün köməkçi xətlər:

$$Q_{sağ1} = D_4Q_6 \text{ (önün çertyojundan)}$$

$$Q_{sol}Q_3 = D_1Q_3 \text{ (arxanın çertyojundan)}$$

Nəzarət çırtlalarının qol dairəsində genişlənməsi

$$11'' = Q_3Q_3'' = 0,5 \text{ sm}$$

O_5 və O_6 köməkçi nöqtələr

$$O_3O_5 = (O_2O_3 : 2) - 2 \text{ sm}$$

$$O_4O_6 = O_4O_2 : 2$$

Qolun yuxarı dairəsi $1'$, 2 , $O_2,3$ və O_3' nöqtələri maili xətlərlə birləşdirilir. Həmçinin bucaqların tən bölünmələri: $O_52 = 2 - 2,5 \text{ sm}$, $O_63 = 1 - 2 \text{ sm}$

11. Qolun ağzının qurulması üçün köməkçi nöqtələr (Şəkil 3.3).

$11' = 11'' = 0,5$ sm (üfüqi xətt üzrə sola)

$Q_3Q_3' = Q_3Q_3'' = 0,5$ sm (üfüqi xətt üzrə sağa)

$Q_{sağ}8 = D_42 + (11') = 2,3 + 0,5 = 2,8$ sm (tənbölən)

Q_2'' və D_2 düz xətlə birləşdirilir və mərkəzində 4 nöqtəsi qoyulur. Həmin nöqtədən perpendikulyar endirilir və onun üzərində 1-2 sm enində 4 5 parçası qeyd edilir.

1'', 8, D_2 , 5 və Q_3'' nöqtələri əyri xətlə birləşdirilir.

12. Bir tikişli qolun şaquli tikiş xətti

$$D_1D' = D_1D_3 : 2 \quad AA' = AA_2 : 2$$

O_1 , D' , A' nöqtələri düz xətlə birləşdirilir.

13. Qolun qabaq aşırımının əyilməsi

$Q_{sağ}Q_1 = Q_{sağ}O_1$ - perpendikulyar xətt üzərində $Q_{sağ}$ nöqtəsindən aşağı D_1 nöqtəsi ilə birləşdirilir.

$D_1D_1 = D_1D'$ (dirsək xətti üzrə sağa)

Qolun ön kəsik xətti Q_1 , D_4 , A_3 nöqtələrindən aşağı doğru davam etdirilərək $A_3A_3 = 0,5$ sm çəkilir.

A və A_{31} nöqtələri düz xətlə birləşdirilir.

14. Qolun yuxarı dairəsinin aşırımı

$$Q_{sağ} = Q_{sağ}8' = 2,8 \text{ sm}$$

Qolun yuxarı dairəsi 1'', 8', Q_1 nöqtələri əyri xətlə birləşdirilir.

15. Dirsək xətti boyu qolun aşırımı

$Q_{sol}Q_2 = Q_{sol}O_1$ perpendikulyarından $Q_{sol}D_3$ xətti çəkilir. $D_3D_5 = D_3D'$ dirsək xətti üzrə sola, $A_2A_4 = A_2A'$ perpendikulyarından D_3A_2 xətləri çəkilir.

16. Dirsək qarsağı

Qarsağın qurulması üçün D_3 nöqtəsindən D_3A_2 parçasına perpendikulyar endirilərək qarsaq çəkilir (Şəkil 3.3).

$$D_5D_3 = D_8D_6$$

D_6 və A_4 nöqtələri düz xətlə birləşdirilir.

17. Alt qolun dairəsinin açılışı

Q_2 və Q_3 nöqtələri xətlə birləşdirilir.

Parça yarıya bölünərək 6 adlandırılır və ondan perpendikulyar endirilir.

$$6 \cdot 7 = 4 \cdot 5 = 1 \cdot 2 \text{ sm}$$

Q_3' , 7 və Q_2 nöqtələri əyri xətlə birləşdirilir.

18. Qolun ağzının çəkilməsi

A_{31} , A , A' , A_2 , A_4 nöqtələri birləşdirilir.

➤ İkitikişli qolun çertyoju

İkitikişli qolun çertyojunun qurulması birtikişli dar qolun çertyojunun qurulması kimidir. Fərqli sərbəstliyə verilən pay və qolun dairəsinin qurulmasıdır.

$$\partial P_{dq} = 8 \text{ sm}$$

$$\partial P_{d \text{ bilək}} = 2 \text{ sm}$$

$$E_q = D_q + \partial P_{dq} = 29 + 8 = 37 \text{ sm}$$

Qol ağzının eni

$$AA_1 = (D_{\text{bilək}} : 2) + 2 = (22 : 2) + 2 = 13 \text{ sm}$$

1. Qolun ön aşırımı

Aşırımın eni - 4 sm

$$Q_{\text{sağ}}Q_5 = 4 \text{ sm}$$

$$D_1D_5 = AA_5 = 4 \text{ sm}$$

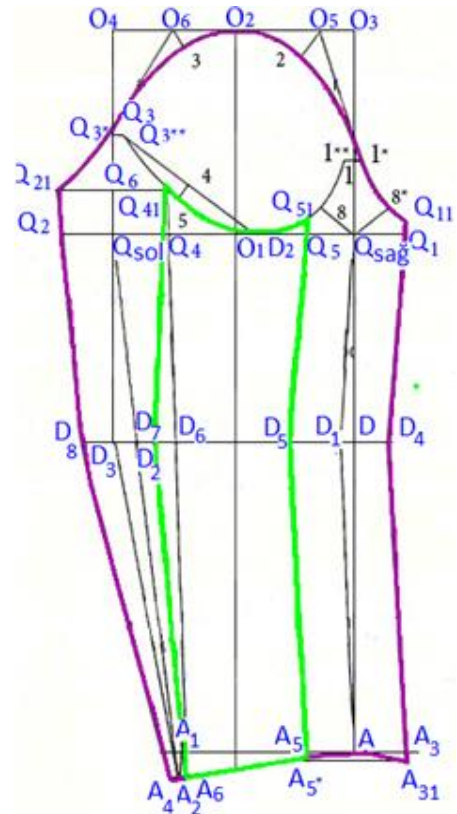
Alt qolun qabaq kəsik xətti Q_5 , D_5 , A_5 nöqtələri maili xətlə birləşdirilərək Q_{51} nöqtəsinə qədər davam etdirilir (Şəkil 3.4).

$$Q_{\text{sağ}}Q_1 = Q_{\text{sağ}}Q_5 - \text{üfüqi xətt üzrə sağa}$$

$$D_1D_4 = A_3 = Q_{\text{sağ}}Q_1 = 4 \text{ sm (üfüqi xətt üzrə sağa)}$$

Üst qolun qabaq kəsiyi Q_1 , D_4 və A_4 nöqtələrindən keçir. Həmin xətt davam etdirilərək Q_1Q_{11} qeyd edilir ki, bu da Q_5Q_{51} parçasına bərabərdir. $8'$ köməkçi nöqtəsi tapılır.

$$Q_{\text{sağ}}8' = Q_{\text{sağ}}8 \text{ (tənbölən üzrə)}$$

Şəkil 3.4. İkitikişli qolun çertyoju

1', 8', Q₁₁ nöqtələri maili xətlə birləşdirilir (Şəkil 3.4).

Üst qolun qabaq kəsiyi davam etdirilərək A₃A₃₁=0,3 sm qeyd edilir.

A₃₁ nöqtəsi A nöqtəsi ilə əyri maili xətlə birləşdirilir.

2. Dirsək aşırımı

Dirsək aşırımının eni yuxarıda Q_{sol}Q₄ = 4 sm

Dirsək aşırımının eni aşağıda A₂A₆ = 1- 2 sm

A₆ və A₅' nöqtələri düz xətlə birləşdirilir ki, bu da alt qolun ağız hissəsidir. Q₄ və A₆ nöqtələri düz xətlə birləşdirilir. Dirsək xətti ilə kəsişmə nöqtəsi D₆ qoyulur.

Alt qolun arxa kəsiyi dirsək xətti boyu 1-1,5 sm qabarıq əyri xətlə birləşdirilir, D₆D₇ = 1 sm. Alınmış xətt yuxarıya qədər davam etdirilərək qolun dairəsinin aşağı hissəsi ilə kəsişmə nöqtəsi Q₄₁ adlandırılır (Şəkil 3.4).

$$Q_{sol}Q_2 = Q_{sol}Q_1$$

$$D_3D_8 = D_3D_7; \quad A_4A_2 = A_2A_6$$

Üst qolun arxa kəsiyi Q₂, D₈, A₄ nöqtələri əyri xətlə birləşdirilərək yuxarıya davam etdirilir.

$$Q_2Q_{21} = Q_4Q_{41} + 0,5 \text{ sm}$$

Q₂₁ nöqtəsi Q₃'-lə maili xətlə birləşdirilir.

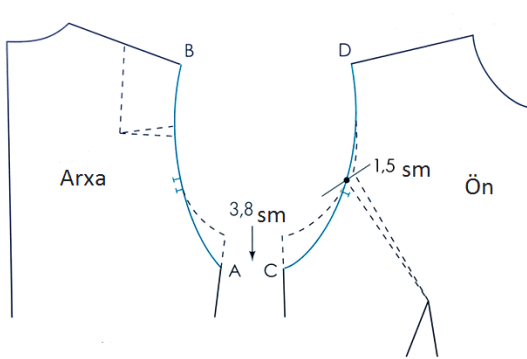
➤ Reqlan qollar

Reqlan qollar gündəlik geyimlərdə geniş istifadə olunur. O, çiyin xəttinə yumşaqlıq verərək vizual olaraq çiyinin ölçüsünü kiçildir (Şəkil 3.5). Reqlan qolları çertyoj qurmaq və qrafiki üsul ilə hazırlamaq olar. Lakin qrafik üsul sadə və tez başa gələndir.

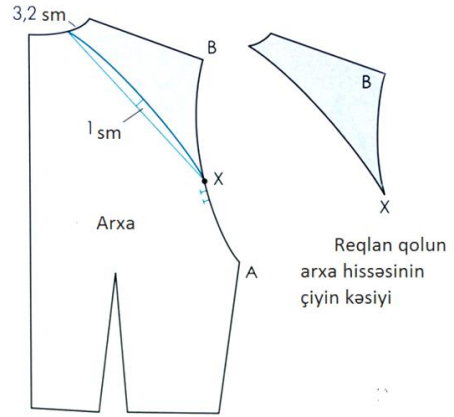
1. Ön və arxanın əsas çertyoju qurulur.
2. Arxa hissənin çiyin qarsağı bağlanaraq qol əyrisi kəsiyinə köçürülür (Şəkil 3.6).
3. Ön hissədə döş qarsağı bel qarsağına köçürülür.
4. Ön və arxada qol əyrisi 3,8 sm dərinləşdirilərək yeni qol əyrisi çəkilir (Şəkil 3.6).

Şəkil 3.5. Reqlan qol

Şəkil 3.6. Qarsaqların və qol kəsiyinin dəyişdirilməsi

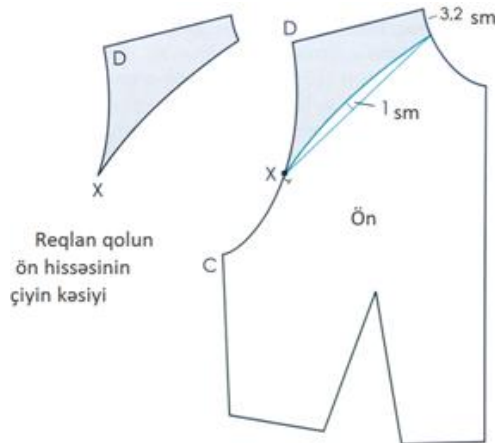
Şəkil 3.7. Arxa hissənin çiyin kəsiyində reqlan xəttinin qurulması

Arxa hissədə reqlan qolun çiyin kəsiyi

5. A nöqtəsindən AB parçasının yarısı qədər qeyd edilərək X nöqtəsi qoyulur (Şəkil 3.7).
6. Boyun kəsiyində 3,2 sm ölçərək X nöqtəsi ilə birləşdirilir. Alınmış xətt yarıya bölünərək bölünmə nöqtəsindən 1 sm perpendikulyar çəkilir (Şəkil 3.7).
7. Şəkildə göstərilədiyi kimi reqlan qolun əyrisi çəkilir (Şəkil 3.7).

Ön hissədə reqlan qolun çiyin kəsiyi

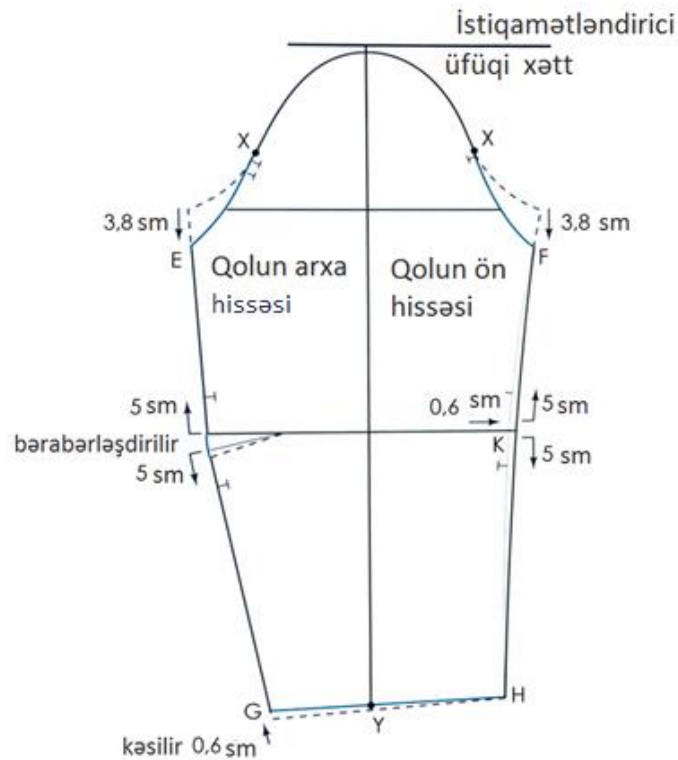
8. Qol kəsiyindən C nöqtəsi D nöqtəsi ilə birləşdirilir. Yarıya bölünərək X nöqtəsi qoyulur. (Şəkil 3.8).
9. Arxa hissədə olduğu kimi, əməliyyat təkrar olunur.
10. Alınmış reqlan çiyinlər kəsilir.

Şəkil 3.8. Ön hissənin çiyin kəsiyində reqlan xəttinin qurulması

Qolun yuxarı dairəsinin dəyişdirilməsi

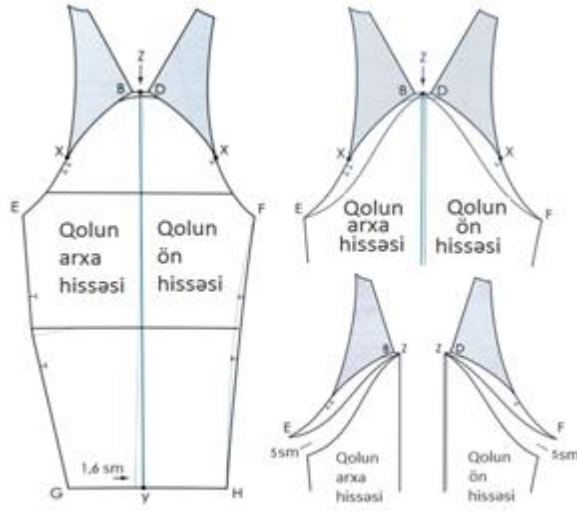
1. Qolun baza ülgüsü qurulur.
2. Qolun orta xəttini qolun yuxarı dairəsindən 0,6 sm qaldırıkaraq həmin nöqtədən üfüqi xətt çəkilir (Şəkil 3.9).
3. Dirsək xəttindəki K nöqtəsindən 0,6 sm sağa qeyd edilərək qolun yeni ön kəsiyi çəkilir.
4. Qol əyrisinin sağ və sol nöqtələri 3,8 sm aşağıya doğru E və F nöqtələri qeyd edilir.
5. Qolun yuxarı dairəsində EX parçası kürəyin qol kəsiyindəki AX parçasına bərabərdir (Şəkil 3.7). Həmçinin FX parçası ön hissənin qol kəsiyində CX parçasına bərabərdir (Şəkil 3.8).
6. Dirsək xəttindəki qarsaq 0,6 sm-ə qədər kiçildilir.

Şəkil 3.9. Qolun yuxarı dairəsinin dəyişdirilməsi

Reqlanın qurulması

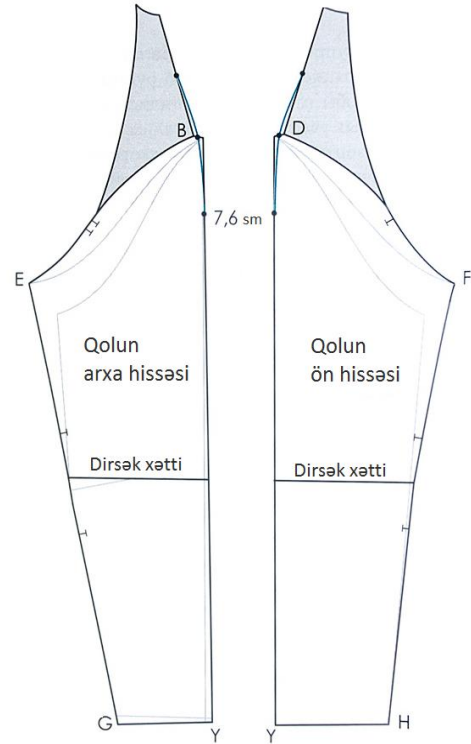
1. Reqlan qolun çiyin kəsikləri əsas qolun yuxarı dairəsinə elə yerləşdirilir ki, X nöqtələri bir-birinin üzərinə düşsün, B və D nöqtələri isə üfüqi xəttin üzərində yerləşsin. (Şəkil 3.10).

Şəkil 3.10. Reqlanın qurulması

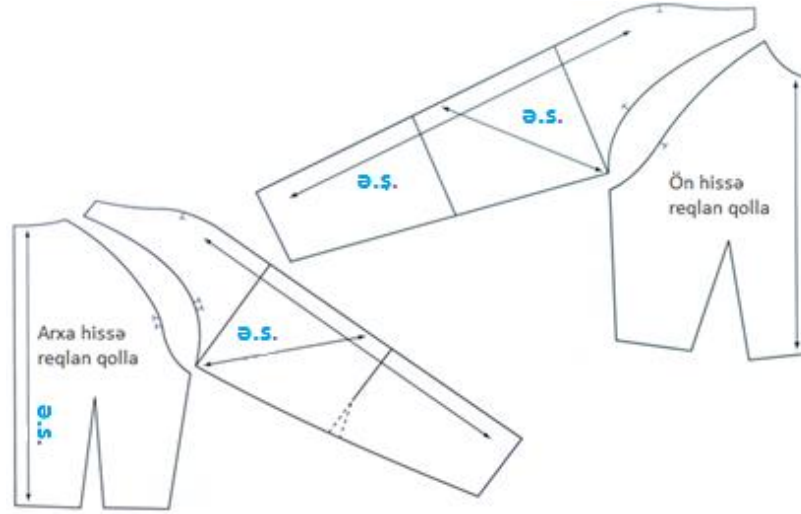
Üfüqi xətt üzərində BD parçasını yarıya bölərək Z nöqtəsi qeyd olunur.

2. E və F nöqtələri Z nöqtəsi ilə əyri xətlə birləşdirilir (Şəkil 3.10).
3. ZY, EZ və FZ xətləri ilə reqlan qol kəsilir.
4. Kəsilmiş lekaları kağız üzərində əsas qolun uzunluğundan 5 sm aralı məsafədə qoyurlar.
5. Dirsək xəttindən yeni E və F kəsiyi çəkilir. (Şəkil 3.10).
6. B və D nöqtələrindən içəriyə doğru 0,6 sm qeyd edilərək həmin nöqtədən 7,6 sm aşağı şaquli xətt üzrə ölçülərək qeyd olunur. Alınmış nöqtələrdən qolun yuxarı kəsiyi çəkilir (Şəkil 3.11).

Şəkil 3.11. Reqlan qolun ülgüsü

7. Sonda ön və arxanın reqlan qolları üzərində əriş sapının istiqaməti oxlarla qeyd olunur (Şəkil 3.12).

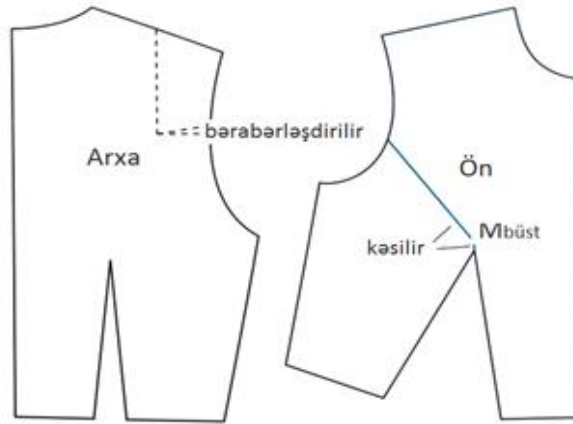
Şəkil 3.12. Hissələrdə əriş sapının istiqaməti

➤ Kimono qol

Kimono qollu geyimlər daha çox sərbəstliyi olan geyimlərdə istifadə olunur. Kimono qolun aşağı kəsiyi modeldən asılı olaraq dəyişir (Şəkil 3.13).

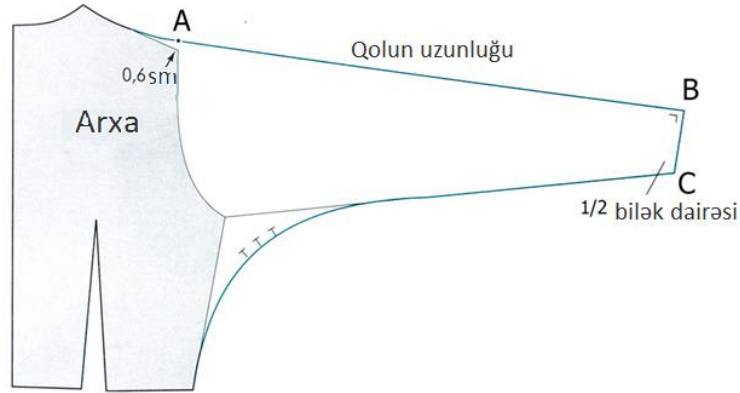
Şəkil 3.13. Kimono qol

Şəkil 3.14. Qarsaqların bağlanması

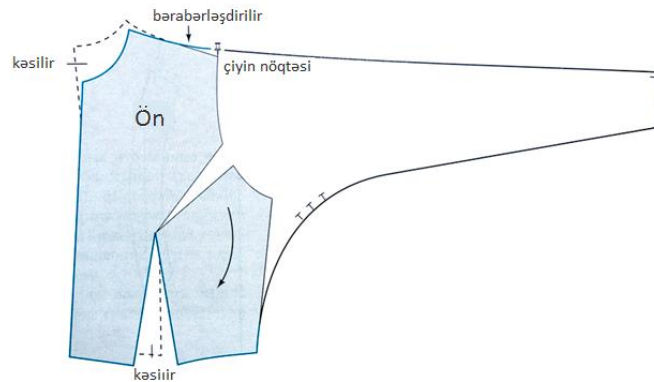
1. Ön və arxanın baza çertyoju qurulur.
2. Arxadakı çiyin qarsağı və öndəki döş qarsağı bağlanır (Şəkil 3.14).
3. Arxa hissədə çiyin kəsiyi 0,6 sm qaldırılır (çiyinlik qoyulan modellərdə çiyin kəsiyi qaldırılmaz) (Şəkil 3.15).

4. Çiyin enini yarıya bölərək həmin nöqtədən başlayaraq çiyin kəsiyini qaldırdığımız nöqtədən 0,6 sm keçirərək AB parçası çəkilir. Bu kimono qolun yuxarı kəsiyidir (Şəkil 3.15).

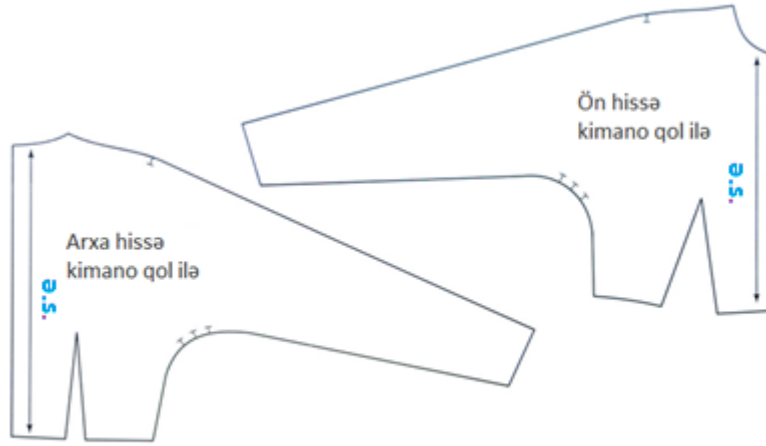
Şəkil 3.15. Arxa hissədə kimono qolun qurulması

5. B nöqtəsindən aşağıya doğru perpendikulyar xətt çəkilir ki, bu xəttin ölçüsü bilək dairəsinin yarısına bərabərdir (Şəkil 3.15).
6. C nöqtəsindən qol dibinə köməkçi xətt çəkilir. Qolun aşağı kəsiyi əyri xətlə modelləşdirilir. Alınmış çertyoj arxa hissənin kimono qol ilə birlikdə ülgüsüdür.
7. Həmin çertyoj kəsərək yeni vərəq üzərində çəkilərək ülgü (lekal) hazırlanır.
8. Önün baza ülgüsü alınmış kimono qol ilə birlikdə olan arxa hissənin ülgüsünün (lekalının) üzərinə qoyulur (Şəkil 3.16).

Şəkil 3.16. Ön hissədə kimono qolun qurulması

9. Yan kəsik xəttindən başlayaraq kimono qol çiyin xətti ilə bərabər boyuna qədər çəkilir. Boyun kəsiyi dərinləşdirilir və alınan ülgü önün kimono qol ilə birlikdə ülgüsüdür. Ülgü üzərində nəzarət çırtları və əriş sapının istiqaməti göstərilir (Şəkil 3.17).

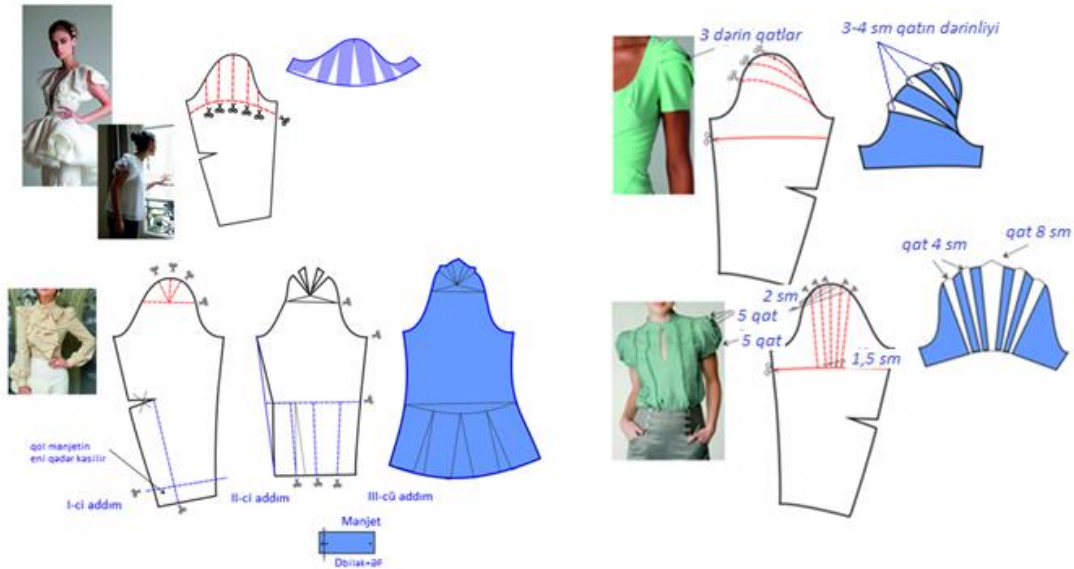

Şəkil 3.17. Kimono qolun ülgüsü

➤ Qısa qolların modelləşdirilməsi

Qolların modelləşdirilməsi işi aşağıdakı ardıcılıqla yerinə yetirilir.

1. Kağız vərəqi üzərinə qolun əsasının kontur xətti çəkilir. Kontur xətti üzrə ülgü kəsilir.
2. Fason xətləri ülgü üzərinə köçürülür (Şəkil 3.18).
3. Modelləşdirməni apardıqdan sonra alınan ülgü kəsilir.
4. Ülgü biçim üçün hazırlanır.

Şəkil 3.18. Fənər qolun modelləşdirilməsi

3.2. Yaxalıqların növlərinə əsasən çertyojunu çəkir.

➤ Yaxalıqlar və onların formaları

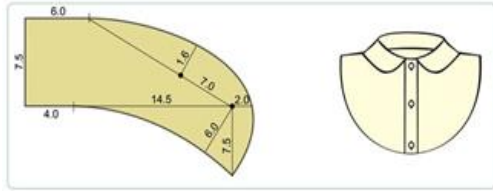
Yaxalıq məmulatın bir hissəsidir. Onlar geyimə yaraşlıq verir. Yaxalıqlar müxtəlif formalarda olur. Yaxalıqları iki tipə bölmək olar:

1. Boyuna tikilmə üsuluna və çertyojun qurulma üsuluna görə: a) boyuna tikilmiş, b) məmulatın əsas hissəsi ilə birlikdə biçilmiş.

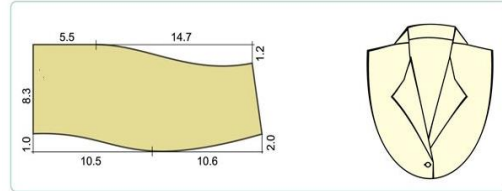
Boyuna tikilən yaxalıqlar beş qrupa bölünür: 1) dayanıqlı, 2) dayanıqlı-qatlamalı, 3) yarımdayanıqlı, 4) yastı yayılmış, 5) fantaziya.

Birinci 4 növ yaxalıqlar bir-birindən dayağının hündürlüyü ilə fərqlənirlər. Bu hündürlük dayanıqlı yaxalıqda ən böyük, yastı yayılmış yaxalıqlarda isə kiçikdir.

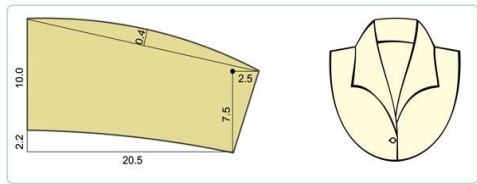
2. Boyun kəsiyinin formasından asılı olaraq, yaxalıqlar iki qrupa bölünür: bağlı boyun kəsiyinə tikilən yaxalıqlar, açıq boyun kəsiyinə tikilən yaxalıqlar.

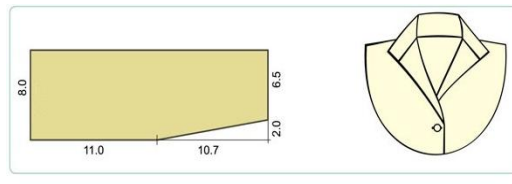
Şəkil 3.19. Dairəvi yaxalıq

Şəkil 3.20. Qatlamalı yaxalıq

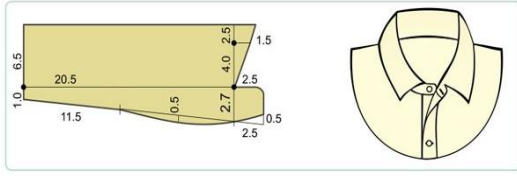

Şəkil 3.21. Apaş

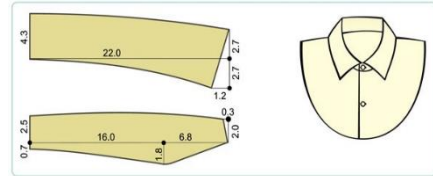

Şəkil 3.22. Don üçün

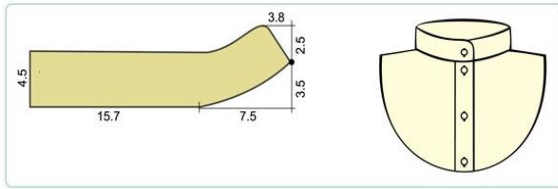
Dayanıqlı yaxalıqlar. Bu yaxalıqlardan, əsasən, kişi köynəklərində və müxtəlif qadın geyimlərində istifadə edilir (Şəkil 3.25).

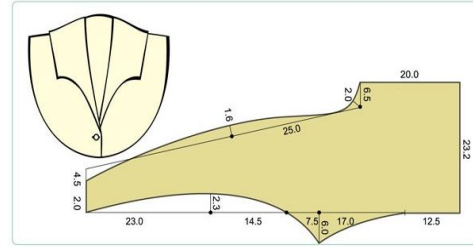
Şəkil 3.23. Dayağı ilə birlikdə biçilən yaxalıq

Şəkil 3.24. Dayağı ayrı biçilən yaxalıq

Şəkil 3.25. Dayanıqlı yaxalıq

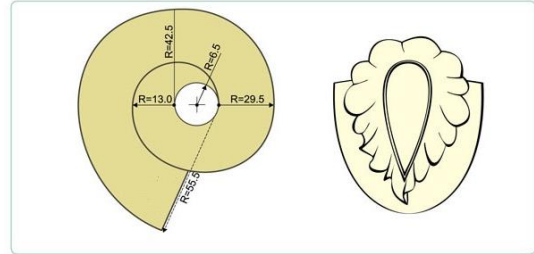

Şəkil 3.26. Matros yaxalıq

Dayanıqlı-qatlamalı yaxalıqlar. Klassik dayanıqlı-qatlamalı yaxalıqlar boyuna yapışıq olur. Bu yaxalıqlar kişi köynəkləri üçün xarakterikdir (Şəkil 3.20, 3.23, 3.24).

Yarımqatlamalı yaxalıqlar. Bu yaxalıqlar konstruksiyasına və görünüşünə görə dayanıqlı-qatlamalı yaxalıqlara oxşardır. Fərq ondadır ki, bu yaxalığın dayaq hissəsi balacadır. Buna görə də bu yaxalıqlar boyuna yapışmır. Bunlardan başqa apaş, şal tipli, pencək tipli yaxalıq formaları da var (Şəkil 3.21, 3.28, 3.30).

Yastı yayılmış yaxalıqlar. Bu tip yaxalıq çiyin üzərinə yatır. Yaxalıqda dayaq olmur. Çiyin üzərinə yayılan yaxalıqlar ensiz və ya çox enli ola bilər (Şəkil 3.19, 3.26, 3.27).

Şəkil 3.27. Kokilye yaxalıq

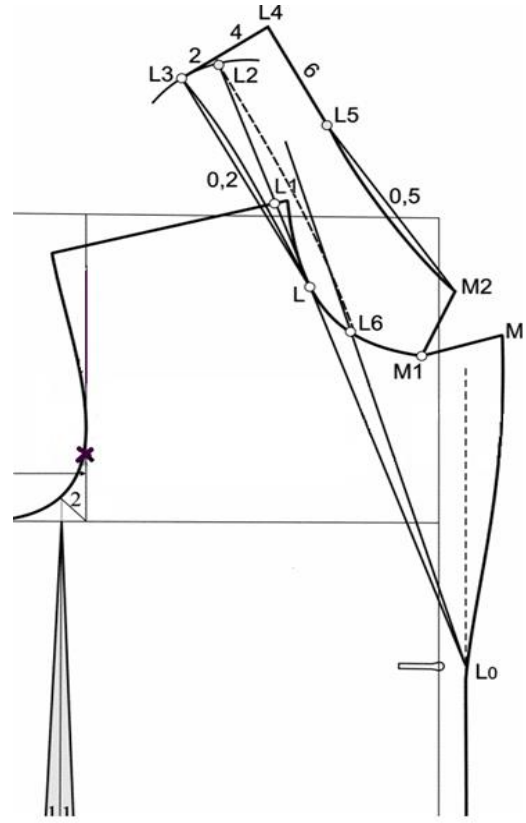
➤ Pencək tipli yaxalıqlar

Pencək tipli yaxalıqların digər yaxalıqlardan fərqi onun ön hissə ilə birlikdə biçilməsidir. Pencək tipli yaxalıqlar yalnız kişi geyimlərində deyil, həmçinin qadın geyimlərində – jaket, palto, don kimi geyim məmulatlarında aktualdır (Şəkil 3.28). Bu tip yaxalıqların dəbdən asılı olaraq, eni və küncünün forması dəyişir.

Şəkil 3.28. Pencək tipli yaxalıq

Pencək tipli yaxalığın çertyojunun qurulması üçün önün əsas ülgüsündən istifadə olunur. İlk növbədə məmulatın birinci düymələnmə yeri qeyd olunur – L0. L0 nöqtəsindən boyun kəsiyinə toxunan düz xətt çəkilir ki, bu xəttin boyun kəsiyinə toxunduğu nöqtə L adlandırılır (Şəkil 3.29). L nöqtəsindən çiyin xəttini kəsən düz xətt çəkilərək L1 nöqtəsi qoyulur. L0L1 düz xətti uzadılır. Həmin xətt üzərində L1 nöqtəsindən yuxarıya arxanın boyun kəsiyinin uzunluğunun ölçüsünə bərabər məsafə qeyd edilərək L2 nöqtəsi qoyulur. L nöqtəsindən LL2 radiuslu qövs çəkilir. L2 nöqtəsindən qövs üzrə 2-2,5 sm qeyd olunaraq L3 nöqtəsi qoyulur. L2L3 yaxalığın dayaq hissəsidir. L və L3 nöqtələri düz xətlə birləşdirilir. LL3 düz xəttinə L3 nöqtəsindən perpendikulyar qaldırılaraq 2 sm yaxalığın dayaq ölçüsü, 4 sm isə qatlanması qeyd olunur. Sonda nöqtə L4 adlandırılır (Şəkil 3.29). L4 nöqtəsindən L3L4 parçasına perpendikulyar çəkilərək 6 sm qeyd olunur.

Şəkil 3.29. Pencək tipli yaxalığın çertyoju

Yaxalığın küncü $MM_1 = M_1M_2$. Yaxalığın eni və forması seçilmiş modeldən asılı olaraq dəyişilir. Yaxalığın boyuna tikilən kəsik LL3 xətti 0,2 sm mailliklə formaya salınır. L5M2 düz xətti isə 0,3-0,5 sm mailliklə formaya salınır. L2L6 yaxalığın dayağının qatlanma xətti L3L kəsiyinə paraleldir (Şəkil 3.29).

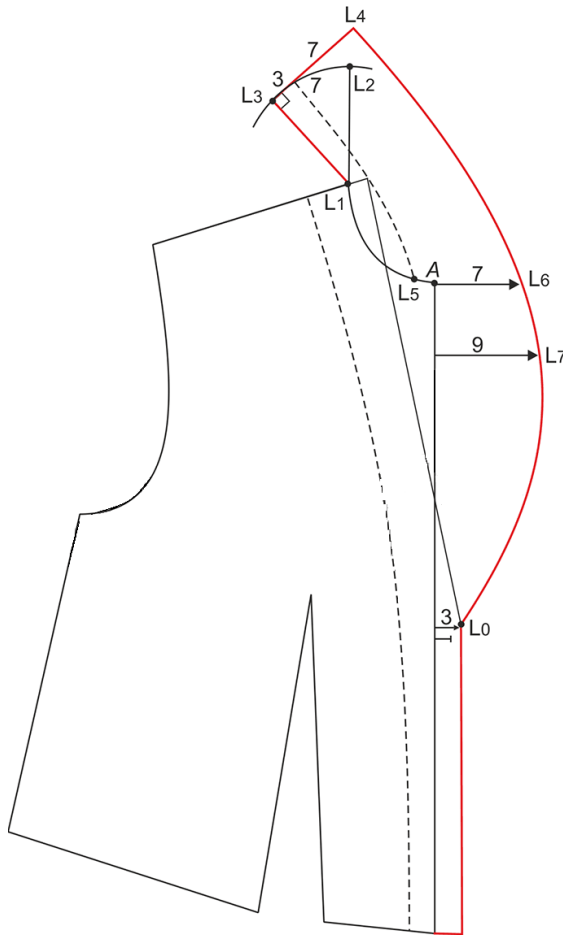
➤ Şal yaxalıq

Şal yaxalıq (Şəkil 3.30) iki növə bölünür: ön ilə bütöv biçilmiş şal yaxalıq, ayrı biçilmiş. Ön ilə bütöv biçilən şal yaxalığın çertyojunu qurmaq üçün əsas ülgüdən istifadə olunur.

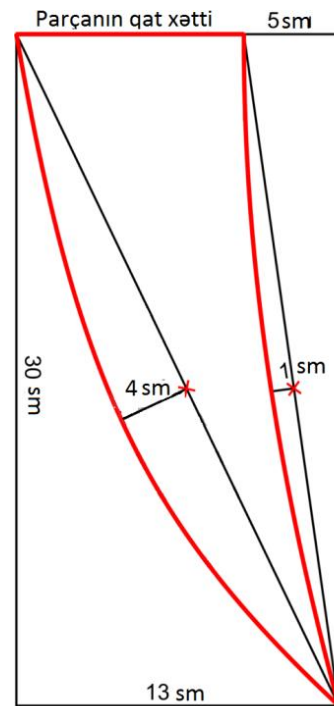

Şəkil 3.30. Şal yaxalıq

Ön hissə ilə bütöv biçilən şal yaxalıq. Önün əsas çertyoju üzərində birinci düymələnmə yeri qeyd olunur. Həmin düymələnmə nöqtəsindən 1,5 sm yuxarıda L0 nöqtəsi qeyd olunur (Şəkil 3.31). Önün orta xəttindən 3 sm sağa doğru qeyd olunaraq paralel xətt çəkilir ki, bu da bort xətti adlanır. L1 nöqtəsindən L1L2 şaquli xətti qaldırılır ki, onun uzunluğu arxanın boyun kəsiyinin uzunluğuna bərabərdir. L1 nöqtəsindən L1L2 radiusuna bərabər qövs çəkilir (Şəkil 3.31). Qövs üzərində L2 nöqtəsində 7 sm qeyd olunaraq L3 nöqtəsi qoyulur. Bu şal yaxalığının enidir. L1L3 düz xəttinə perpendikulyar L3L4 xətti çəkilir. L3L4 xəttinin uzunluğu 10 sm-dir: 3 sm dayağın hündürlüyü, 7 sm isə yaxalığın boyuna yatan hissəsinin enidir (Şəkil 3.31). Lekal xətkəş vasitəsilə yaxalığın kənar kəsiyi çəkilir (L6 və L7 nöqtələri). Üst yaxalıq ön hissə ilə birlikdə biçilir.

Şəkil 3.31. Ön hissə ilə bütöv biçilən şal yaxalığının çertyoju

Şəkil 3.32. Ayrı biçilmiş şal yaxalıq

Ayrı biçilmiş şal yaxalıq. Bu növ yaxalığı qurmaq üçün düzbucaqlı çəkilir. Düzbucaqlının uzunluğu $D_{\text{boyun}} + 12 \text{ sm} = 18 + 12 = 30 \text{ sm}$. Düzbucaqlının eni isə 13 sm-ə bərabərdir (arxanın boyun kəsiyində yaxalığın eni 8 sm).

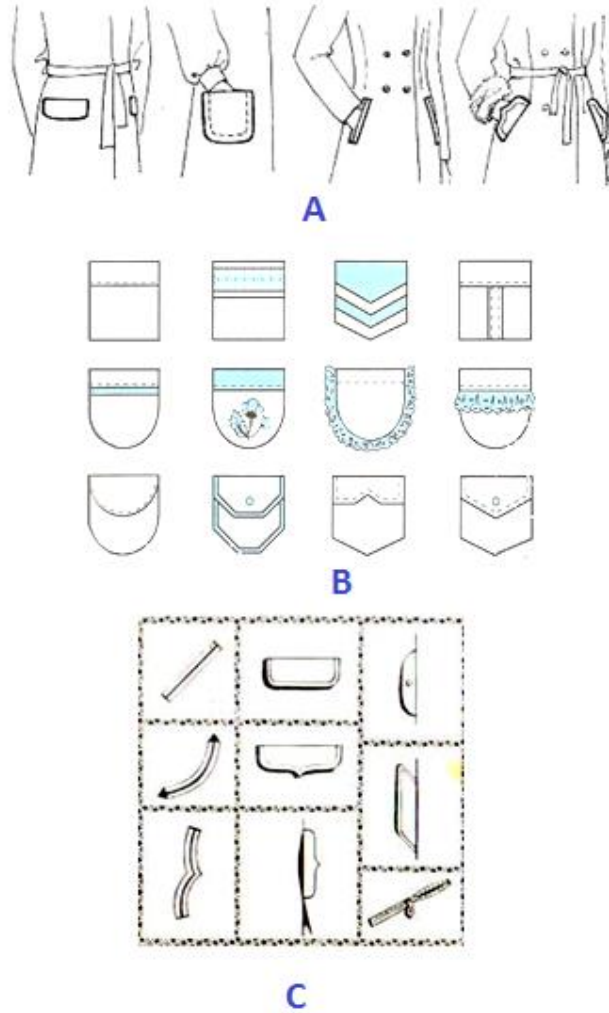
Yaxalığın uzunluğu boyun kəsiyinin dərinliyindən asılıdır. Yaxalığın uzunluğunu ölçmək üçün sm lenti boyunun yeddinci fəqərəsindən qoyularaq boyunun özülündən dolanaraq ön hissədə istənilən boyun kəsiyinin dərinliyinə qədər ölçülür.

Şal yaxalığın boyuna tikilmə xətti düzbucaqlının enindən 5 sm qeyd olunur. 5 sm-dən qarşı bucağa düz xətt və diaqonal çəkilir (Şəkil 3.32). Çəkilən düz xətlər yarıya bölünür. Bölünmə nöqtəsindən 1 və 4 sm ölçüdə perpendikulyarlar çəkilir. Lekal xətkəş vasitəsilə həmin nöqtələrdən keçən yaxalığın kəsikləri çəkilir.

3.3. Modelə uyğun kiçik hissələri konstruksiya edir.

➤ Müxtəlif ciblərin konstruksiyası

Geyimin inkişafı prosesində ciblərin funksiyası həmişə dəyişmişdir. Müasir qadın geyimlərində ciblər, əsasən, funksional-dekorativ rol oynayır.v Tamamilə dekorativ ciblərdən də istifadə olunur. Ciblərin formasına, konstruksiyasına, ölçüsünə, yerləşməsinə və bəzəyinə dəb çox böyük təsir göstərir.

Şəkil 3.33. Ciblərin müxtəlif növləri və formaları
A-görünüşünə və konstruksiyasına görə fərqli ciblər
B-üstdən qoyma ciblər, C- kəsik ciblər

Üstdən qoyma, kəsik, tikişdə olan ciblər mövcuddur. Bunlardan hər biri özünəməxsus müxtəlifliyə malikdir (Şəkil 3.33 A).

Kəsik ciblər köbəli, kantlı, cib qapağı ilə, listiklə (cib ağızlığı) hazırlana bilər. Üstdən qoyma ciblər yuxarıdan, yandan və kəsik girişlə hazırlana bilər. Onlar listiklə, cib qapağı ilə, ağız hissəsi qatlamaqla, fiqurlu ola bilərlər (Şəkil 3.33 C).

Üstdən qoyma ciblər lifin yuxarısında, aşağısında və yanında yerləşə bilər. Bəzən cibləri geyimin qoluna da (dekorativ ciblər) tikirlər (Şəkil 3.33 B).

Ciblərin konstruksiyası cibə giriş xəttinin yerləşmə səviyyəsinin müəyyən olunması ilə başlayır. Tipik məmulatlarda yan cibin kəsiyinin yerləşməsi və ya cib ağzının yeri aşağıdakı düsturla hesablanır:

$$B_7C=0.25 \times U_{qab\ bel}+(1-3\text{ sm})$$

Üfüqi yerləşdirilən cibin kəsilmə xətti bel xəttinə və ya əmək xəttinə paralel çəkilir.

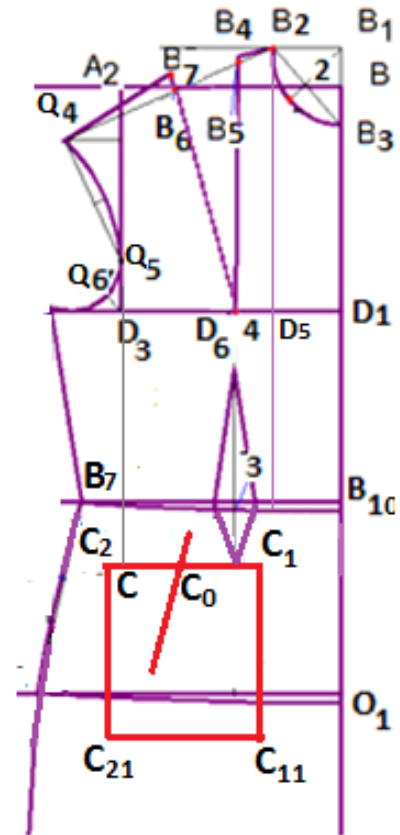
Cibin ağzının eni C_1C_2 48-50 ölçülərdə olan məmulatlar üçün 15 sm-ə bərabər götürülür. Ölçüdən-ölçüyə keçdikcə cibə giriş xətti 0,5 sm böyüdülmür və ya kiçildilir. Cibin ağzının eninin 2/3 hissəsi C nöqtəsindən borta doğru qoyulur. Qalan 1/3 hissəsi isə C nöqtəsindən yan xəttə tərəf yerləşdirilir (Şəkil 3.34).

Şaquli yerləşdirilən ciblərin kəsilmə xətti, yaxud cibə giriş xətti C_0 nöqtəsindən çəkilir. C_0 nöqtəsi C-dən 5-6 sm borta tərəf yerləşdirilir.

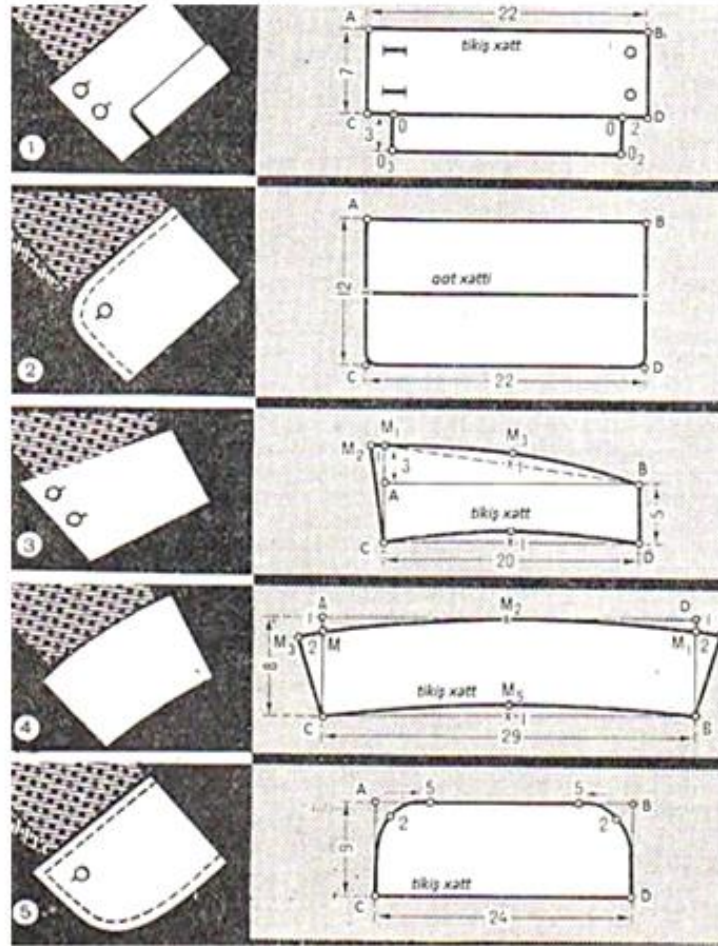
Üstdən qoyma cibləri çəkilmiş kəsilmə xəttinə əsasən qururlar. Cibin xarici konturu, yəni onun forması modeldən asılıdır. Tipik üstdən qoyma cib aşağıdakı ardıcılıqla qurulur: cibin ağzının kəsilmə xəttinin ön tərəf ucundan – C_1 nöqtəsindən aşağıya şaquli xətt endirilir və üzərində cibin dərinliyi qeyd olunaraq C_{11} nöqtəsi alınır. C_{11} nöqtəsindən bel xəttinə paralel və C_2 -dən isə ona perpendikulyar xətt endirilir və C_{21} nöqtəsi alınır (Şəkil 3.34). Cib qapağı və listik də bu qayda ilə qurulur. Cib qapağının eni 5-6 sm, listikin eni isə 2-4 sm götürülür.

➤ Manjetin növləri və formaları

Manjetin forması yaxalığın və cibin formasına əsasən təyin olunur. Manjetlər müxtəlif olur: birqat, ikiqat, bağlamalı, bağlamasız, üstdən qoyma.

Şəkil 3.34. Çertyojda cibin yerinin qurulması

Şəkil 3.35. Müxtəlif növ manjetlər

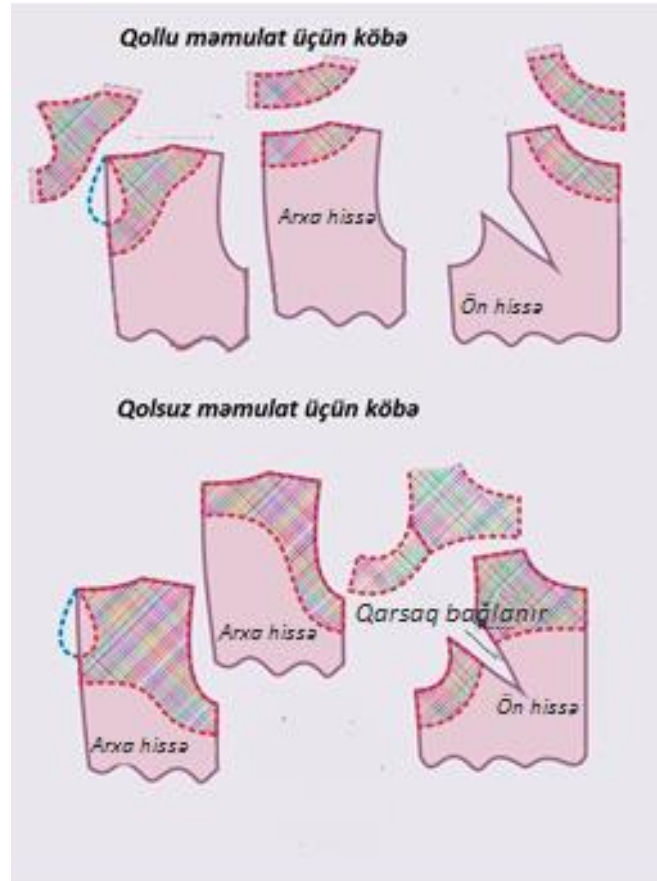
Birqat və ikiqat bağlamalı manjetlər düzbucaqlının əsasında qurulur. Düzbucaqlının eni manjetin eninə, uzunluğu isə manjetin qoyulduğu səviyyədə qol çevrəsinə, üstəgəl 3-5 sm sərbəstlik üçün verilən paya, üstəgəl manjetin üst-üstə keçməsinin miqdarına bərabər olur (Şəkil 3.35).

➤ Kərbələrin biçilməsi

Kərbələr geyim məmulatının kəsiklərinin təmiz kənar edilməsi üçün istifadə olunan kiçik hissələrdir. Geyim hazırlandıqda kərbələrdən tez-tez istifadə olunur. Çiyinli geyimin boyun kəsiyi yaxalıqsız, qolsuz olarsa, bu kəsiklər kərbə ilə işlənir. Kərbələr iki növ olur – düz və kəsiyə uyğun formalı.

Düz kərbələr parçanın diaqonal istiqamətində kəsilən lent şəklində olur. Düz kərbələr ona görə diaqonal biçilir ki, onlar dairəvi kəsiklərdə formaya yatsın.

Kəsiyə uyğun formalı köbələr məmulatın kəsiyi konturu ilə biçilir (Şəkil 3.36). Adətən köbənin eni modeldən və parçanın xüsusiyyətindən asılı olaraq, 4-5 sm enində olur. Biçim zamanı tikiş payı çiyin kəsiyi boyu 1,5 sm, dairəvi kəsiklərdə isə 0,7 sm saxlanılır.

Şəkil 3.36. Köbələr

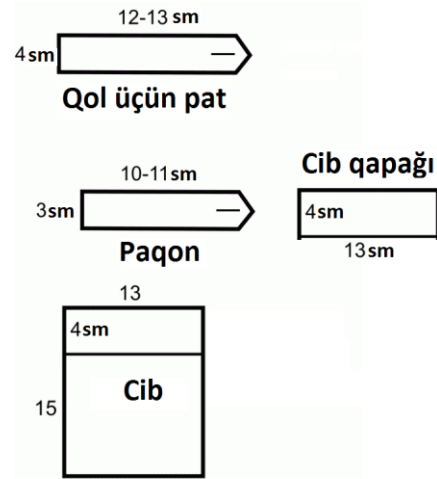
3.4. Araqatlı və bəzək elementli kiçik hissələri hazırlayır.

➤ Bəzək elementli hissələr.

Palto, yarım-palto, gödəkcə və jaketdə bəzək və başqa məqsədlər üçün kiçik hissələrdən – körpü, kəmər, kəmərçik, cib qapağı, cib ağızlığı, pat və s. istifadə edilir (Şəkil 3.37).

Şəkil 3.37. Bəzək elementli hissələr

Şəkil 3.38. Bəzək hissələrin çertyoju

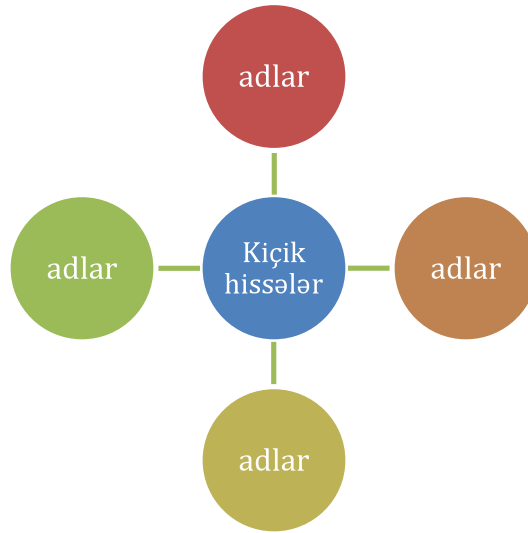
Körpü paltoya, jaketə, gödəkcəyə və şalvara tikilir. Onun eni 10-12 mm, 20-25 mm (ensiz), 60-100 mm (enli) olur. Enli körpü astarla hazırlanır. Astar üstdən iki kant enində ensiz biçilir. Kantın eni parçanın qalınlığından asılıdır (1-2,5 mm).

Kəmərçik, pat, cib qapağı müxtəlif ölçüdə və formada hazırlanır (Şəkil 3.38). Cib qapağı və cib ağızlığı, pat cibin əsas hissəsi hesab olunmur. Onlar bəzək hissəsinə aiddir. Modeldən asılı olaraq, öz parçasından astarla və ya əsas parçadan bütöv biçilmiş olur. Cib ağızlığı astarla və ya bütöv biçilir. Kəmər əsas parçadan astarsız və ya astarlı, ara materialı ilə, yaxud onsuz hazırlanır. Modeldən asılı olaraq, kəmər ilgəkli, qarmaqılı, düymə ilə və ya toqqalı hazırlanır.

Tələbələr üçün fəaliyyətlər

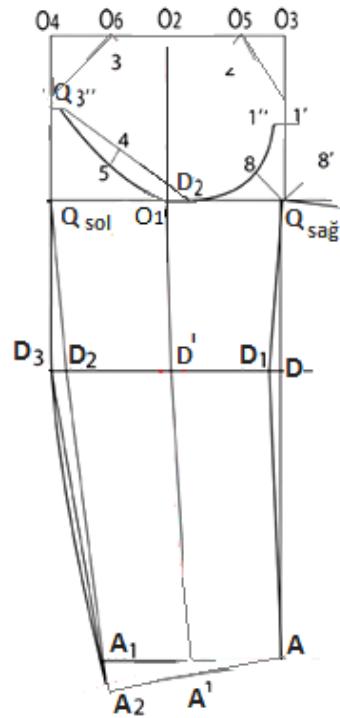
- Tələbələr iki qrupa bölünür. Hər qrup müxtəlif formalı, dayaq və yatımlı yaxalıq modellərinin eskizini çəkir. Sonra hər bir qrup həmin eskizlərə əsasən müqayisə, əlaqələndirmə, təhlillər aparır. Daha sonra həmin yaxalıqların çertyojunun qurulmasında hansı fərqli cəhətlərin olmasını izah edərək təqdimat edirlər.
- Tələbələr 3 qrupa bölünür. Əlavə mənbələrdən istifadə edərək I qrup müxtəlif formalı qollar, II qrup müxtəlif formalı yaxalıqlar, III qrup isə dekorativ qollar və yaxalıqlar haqqında geniş təqdimat hazırlayır. Təqdimatlar dinləndikdən sonra qruplar bir-birinin işlərinə öz rəylərini bildirirlər.
- Hər bir qrupda iştirak edənlər geyindikləri geyimin qol və yaxalıqlarını müzakirə edir.
- Şaxələnmədən istifadə edərək kiçik hissələrin adlarını qeyd edin. Lazım olan halda şaxələri artırma bilərsiniz.

- Venn diaqramında birtikişli və ikitikişli qolların oxşar və fərqli cəhətlərini qeyd edin.

- Araşdırma aparın: Bu ilin ən dəbli qol və yaxalığ modelləri. Aldığınız nəticələri müzakirə edin.
- Tələbələr 4 qrupa bölünür. Hər qrupa kağız verilir və tələbələrə mətnə uyğun 3 sual tapşırığı verilir. Hər qrupa bir mətn verilir. Kağızlar saat əqrəbi istiqamətində qruplar arasında dəyişdirilir. Suallar altında cavablar yazılır. Sonra hər bir qrup yazdığı cavabları açıqlayır və ümumi sinif fikir mübadiləsi aparılır.
- Müəllimin verdiyi iş vərəqlərində yarımçıq qurulmuş qol çertyojunu tamamlayın.

Qiymətləndirmə

- ✓ Konstruksiya quruluşuna görə yaxalılar neçə formada olur?
 - ✓ Yaxalığın hansı parametri onun formasına əsaslı təsir edir?
 - ✓ Müxtəlif formalı yaxalıqları təsvir edin.
 - ✓ Dekorativ yaxalılar dedikdə nə başa düşürsünüz?
 - ✓ Yaxalığın biçilməsi üçün hansı ölçü göstəriciləri vacibdir?
 - ✓ Reqlan qollarla bütöv biçilmiş qolların arasında hansı fərqlərin olduğunu açıqlayın.
 - ✓ Qol dibi dərinliyinə görə qolların konstruksiyasında hansı dəyişikliklər edilir?
 - ✓ Qolun bazis torunu qurun, üfüqi və şaquli xətlərin mənasını izah edin.
 - ✓ Qolun bazis torunu qurmaq üçün hansı ölçü göstəricilərindən istifadə olunur?
 - ✓ Qolun yuxarı dairəsinin hündürlüyü nədən asılıdır?
 - ✓ Dərinləşdirilmiş qol yerinin uzunluğu necə ölçülür?
 - ✓ Qol yerinin dərinlik xətti necə tapılır?
- ✓ Boyuna tikilmə və çertyojun qurulma üsuluna görə yaxalılar hansı qruplara bölünür?
- a) Boyuna tikilmiş, məmulatın əsas hissəsi ilə birlikdə biçilmiş
 - b) Qatlamalı-dayanıqlı, dayanıqlı
 - c) Sadə və dekorativ

TƏLİM NƏTİCƏSİ 4

Geyimləri modelləşdirməyi bilir və tətbiq etməyi bacarır.

4.1. Ətəklərin modelləşdirilməsini izah edir.

➤ Qode ətək

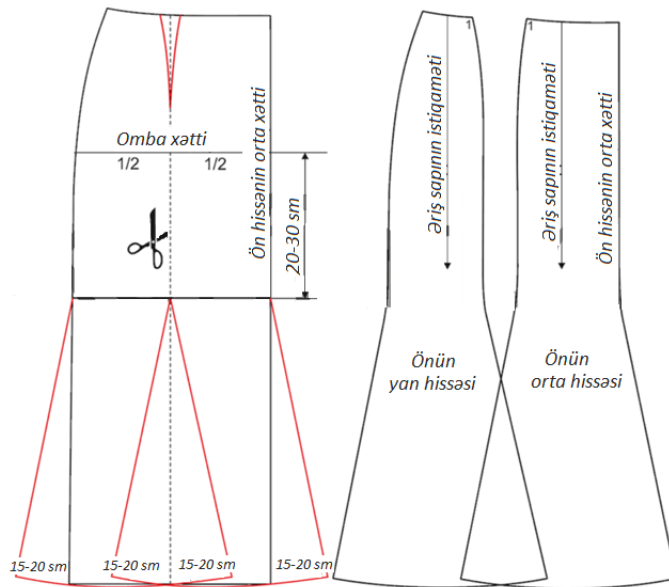
Qode ətəyi müxtəlif bədən quruluşuna malik olan xanımlar geyinə bilərlər. Bu model ətək vizual olaraq ayaqları uzun göstərir. Qode ətəyi müxtəlif növ parçalardan tikmək olar – atlas, yun, ipək və s.

Şəkildə göstərilmiş qode ətək modelinin uzunluğu 88 sm-dir. Lakin uzunluq zövqə görə dəyişilir. Model 8 hissədən ibarətdir və bədənə yatımlı olub ətək hissədən genişlənir (Şəkil 4.1).

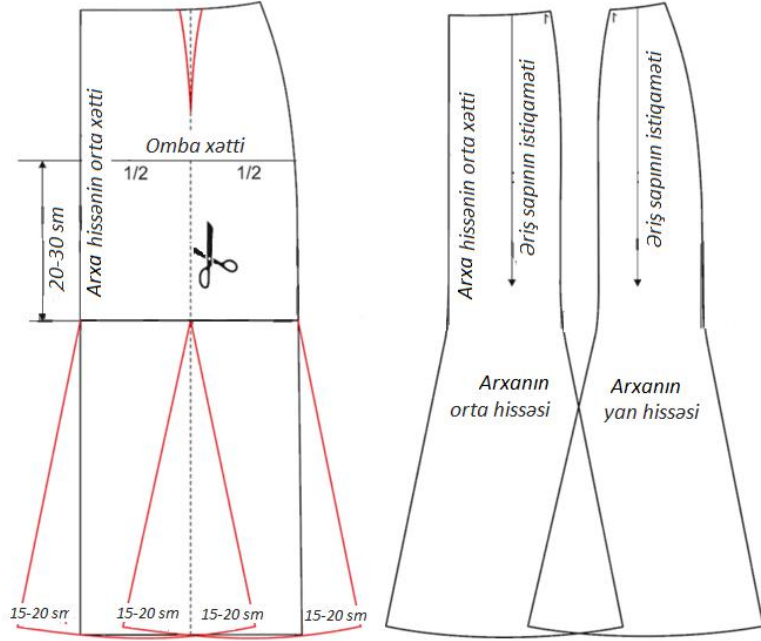
Qode ətək ön və arxa hissənin baza çertyojuna əsasən qurulur. Çanaq xəttindən 20-30 sm aşağıdan paralel xətt çəkilir (Şəkil 4.2 və 4.3). Qarsağın mərkəz xəttindən aşağıyadək qırıq-qırıq xətt çəkilir. Ətək xəttində (aşağı kəsik) yan kəsik, orta kəsik və köməkçi qırıq xətlərdən sağa və sola 15-20 sm qeyd edilərək aşağı kəsiyin qode hissəsi çəkilir. Ətək xətti (aşağı kəsik) mərkəzdən 0,5 sm uzadılaraq mailəşdirilir. Ətəyə (aşağı kəsik) verilən genişliyi 20 sm-dən də çox vermək olar (Şəkil 4.2 və 4.3).

Şəkil 4.1. Qode ətək

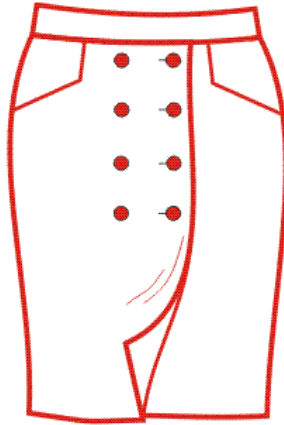
Şəkil 4.2. Qode ətəyin ön hissəsinin çertyoju

Şəkil 4.3. Qode ətəyin ön hissəsinin çertyoju

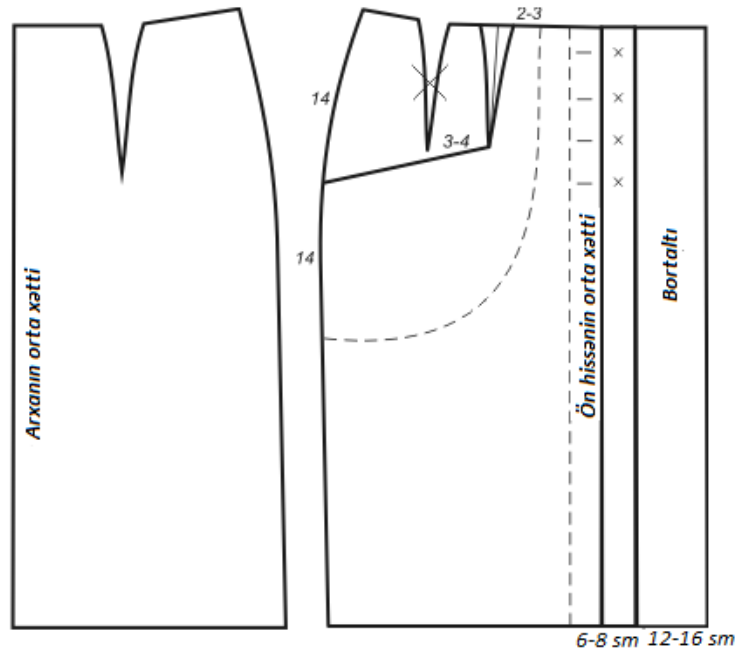
➤ Öndən düymələnən cibli ətək

Bu modeldə düymələnmə dekorativ funksiya rolunu oynayır. Bu model ətəyin əsas ülgüsü üzərində modelləşdirilir (Şəkil 4.4).

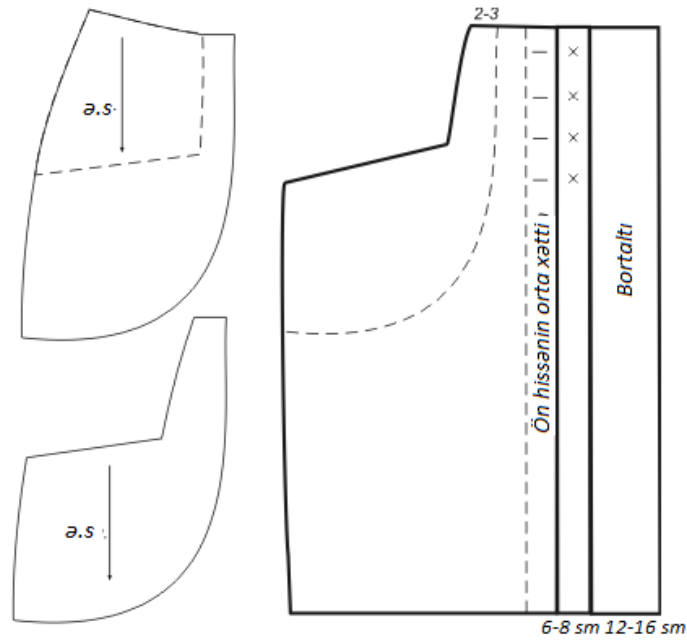
Şəkil 4.4. Öndən düymələnən cibli ətək

Ön və arxa hissələrin əsas ülgüsü köçürülür. Ətəyin uzunluğu zövqə görə uzadılır və ya qısaldılır. Ön hissənin orta xəttini 6-8 sm artırılır ki, bu da düymələnmənin keçididir. Əgər bört ön hissə ilə bütöv biçilərsə, onda orta xətti 12-16 sm artırılır (Şəkil 4.5).

Şəkil 4.5. Öndən düymələnən cibli ətəyin modelləşdirməsi

Ön qarsaqların yeri orta xəttə doğru 3-4 sm dəyişdirilir. 14 sm qeyd edilməklə ətəyin yan hissəsi çəkilir. Ətəyin cib kisəsi modelləşdirilir – cibin giriş xəttindən aşağı 14 sm, 2-3 sm sağa çertyojda göstərilədiyi kimi çəkilir. Düymə və ilgəklərin yeri qeyd olunur.

Şəkil 4.6. Ciblərin ülgüsü

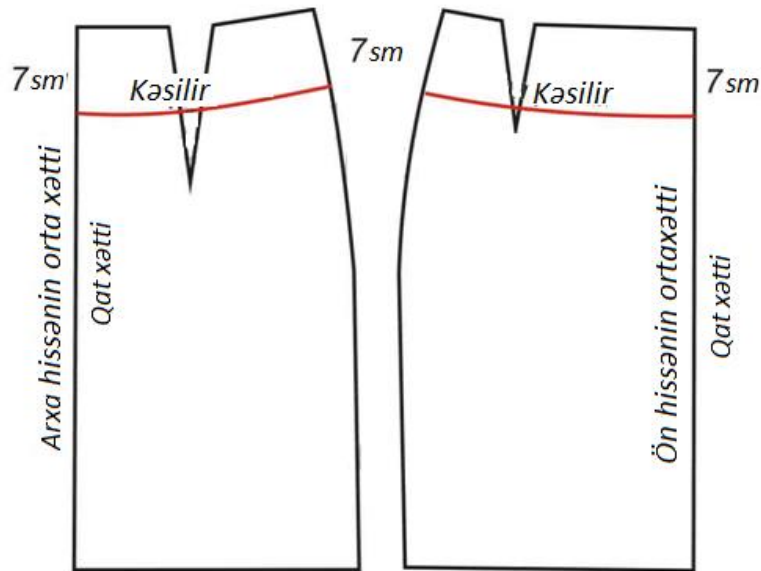
➤ **Koketkalı qat-qat ətək**

Şəkil 4.7-də verilmiş modelə görə koketkanın eni 7 sm-dir. Ətəyin ön və arxa yan kəsikləri üzərində bel xəttindən aşağıya doğru 7 sm qeyd edilir.

Şəkil 4.7. Koketkalı qat-qat ətək

Qeyd edilmiş nöqtələrdən lekal xətkəş vasitəsilə koketka çəkilir. Ön və arxa hissələrdə koketka kəsilir, qarşaqlar bağlanır (Şəkil 4.8).

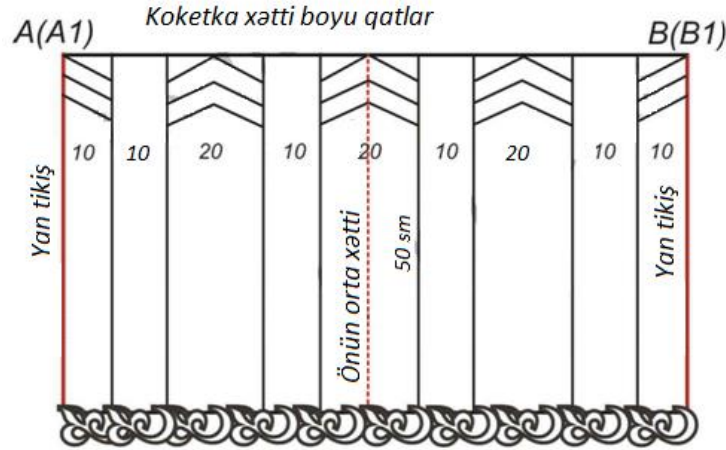
Şəkil 4.8 Ətəkdə koketkanın qurulması

Koketkalı ətəkdə qatlar qarşı-qarşıya və ya bantovka yığılır.

Qatların hesablanması: ön və arxa hissədə 4 qat, 8 bantovka qata uyğundur.

Hər qatın eni: koketkanın ön və arxa hissədə uzunluğu ölçülür. Onlar təxminən bərabər olur. Alınan ölçü 4 qata bölünür. Məsələn: $40:4=10$ sm (hər qatın eni)

Qatlar ətəyin ön və arxa hissələrinin orta xəttindən başlayaraq qurulur. Qatların dərinliyi (içəriyə qatlanan qatlar) onun enindən 2 dəfə böyük olur. Ətəkdə yan tikişlər qatların içərisində gizlədilməlidir. Yəni qatlar elə düzülməlidir ki, yan tikiş görünməsin (Şəkil 4.9).

Şəkil 4.9. Qatların qurulması

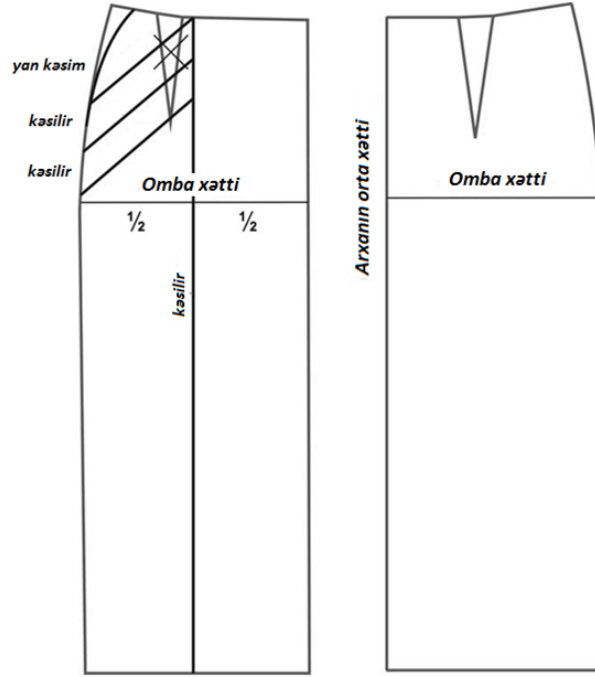
➤ Cibli və qatlı ətək

Üfüqi və şaquli qatlar ətəyə orijinal gözəllik verir. Modelə görə qatlar yalnız ön hissədədir (Şəkil 4.10).

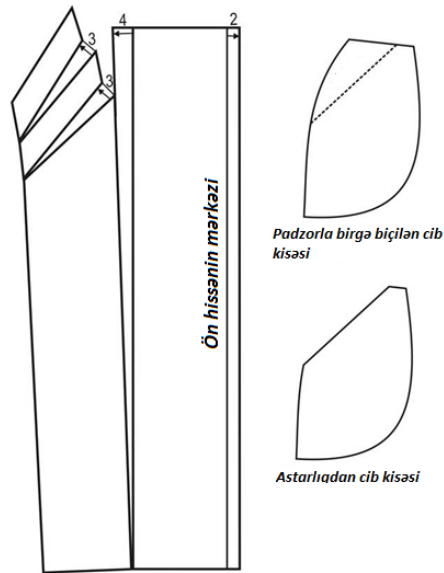
Şəkil 4.10. Cibli və qatlı ətək

Arxa hissənin əsas ülgüsü heç bir dəyişiklik olmadan köçürülür (Şəkil 4.11).

Şəkil 4.11. Ətəyin qatlarının modelləşdirilməsi

Bel qarsağı bağlanaraq, yan kəsiyə köçürülür. Ülgü üzərində cibin giriş xətti və qatların xətti çəkilir. Ön hissədə qatların xətləri kəsilir. Kəsiklər 2,3,4 sm aralanır (Şəkil 4.12).

Şəkil 4.12. Ön hissənin biçim hissələri

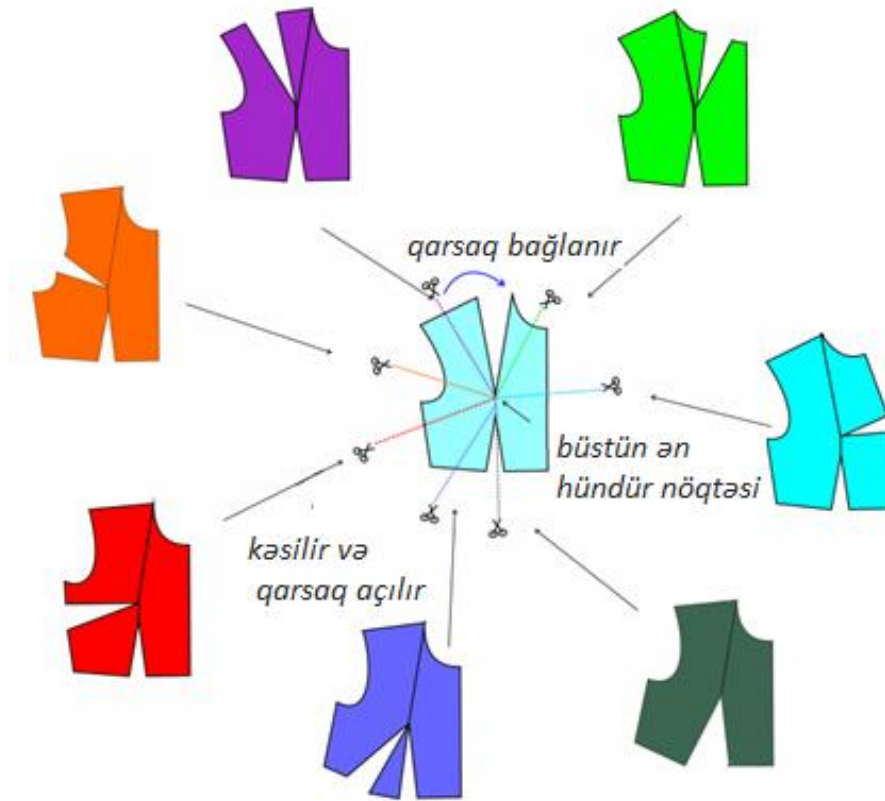
Əlavə olaraq, yəni hissə ilə birgə biçilmiş cib kisəsi, astarlıqdan cib kisəsi və 4 sm enində ətəyin yuxarı kəsiyi üçün köbə biçilir.

4.2. Qadın donlarının modelləşdirilməsini göstərir.

➤ Döş qarsağının köçürülmə qaydaları

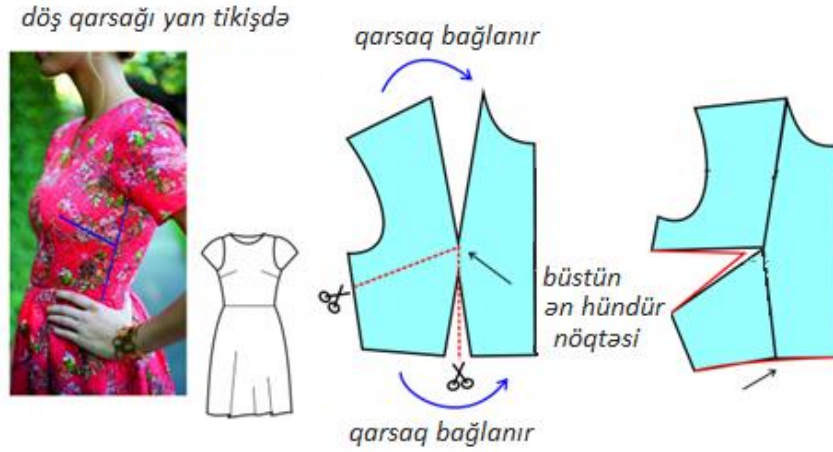
Döş üzərində olan qarsaqların ikisini bir qarsaqda birləşdirmək, bu qarsağı relyef xəttinə keçirmək, istənilən kəsikdə yerləşdirmək, büzmə və qatlamalarla əvəz etmək olar (Şəkil 4.13).

Qarsağın yerini dəyişdirmək üçün kəsilmiş ülgü üzərində yeni qarsağın başlanğıc nöqtəsi qoyulur. Bu nöqtə döş qarsağının qurtaracağı ilə düz və ya fiqurlu xətlə birləşdirilir. Həmin xətt boyunca ülgü kəsilir, əvvəlki əsas qarsaq bağlanır. Yerləşdirmədən asılı olaraq, yeni qarsağın uzunluğu müxtəlif ola bilər. Ancaq bu lifin hesablanmış formasını dəyişmir.

Şəkil 4.13. Döş qarsağının köçürülməsi

Döş qarsağını yan tikişə köçürmək üçün əvvəlcə yeni açılacaq qarsağın yeri müəyyənləşdirilir. Qarsaq xətti yan kəsikdən büstün ən hündür nöqtəsinə qədər çəkilir. Bu qarsağın kəsilmə xəttidir. Həmin xətt üzrə büstün ən hündür nöqtəsinə 2-2,5 sm qalmış kəsilir. Lakin bu üsul döş dairəsi iri ölçülü geyimlər üçün qənaətbəxş deyil (Şəkil 4.14).

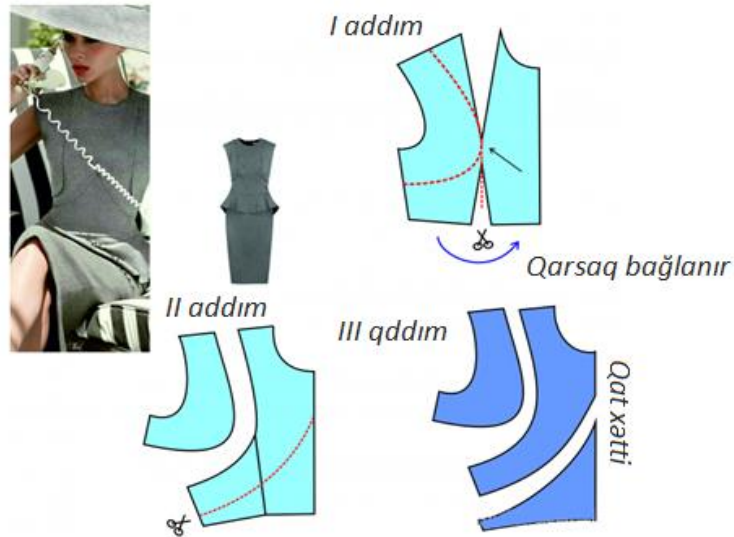
Şəkil 4.14. Döş qarsağının yan tikişə köçürülməsi

Növbəti modeldə döş qarsağı yan tikiş və relyef kəsiyinə köçürülür. Bunun üçün bədənə yatımlı donun əsas ülgüsü götürülür (Şəkil 4.15).

I addım – döşün mərkəzindən keçən relyef xətti çəkilir, bel qarsağı döşün mərkəzinə qədər kəsilir, döş qarsağı bağlanılır.

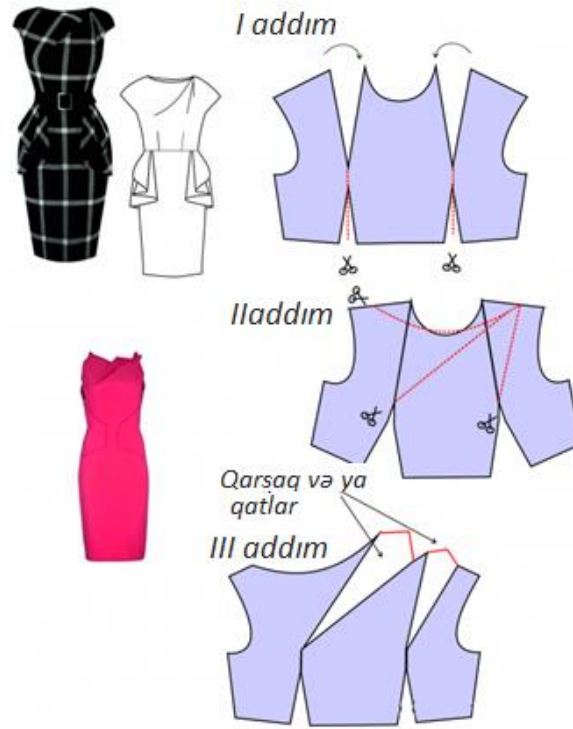
II addım – relyef xətti kəsilir.

III addım – şəkllə uyğun dekorativ xətt çəkilir (Şəkil 4.15).

Şəkil 4.15. Döş qarsağının yan tikiş və relyef kəsiyinə köçürülməsi

Döş qarsağını boyun kəsiyinə köçürmək üçün boyun kəsiyində yeni qarsağın xətləri qeyd edilir. Qeyd edilmiş yeni döş qarsağı xətləri kəsilir. Əvvəlki döş qarsaqları bağlanılır. Döş qarsağı yan kəsiyə köçürülür. Şəkildə verilmiş modeldə ön hissə qabaq və yan hissələrdən ibarətdir. Yan hissə kəsilib ayrılır. Bel qarsağı bağlanılır (Şəkil 4.16).

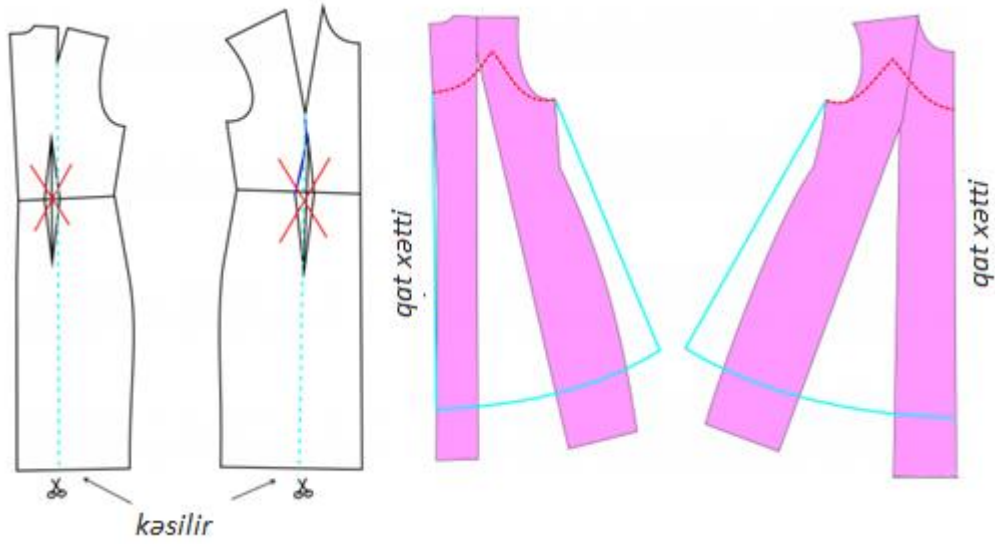
Şəkil 4.16. Döş qarsağının boyun kəsiyinə köçürülməsi

Trapes (Asiluetli) donlarda döş qarsağı aşağıya – ətəyə köçürülür (Şəkil 4.17).

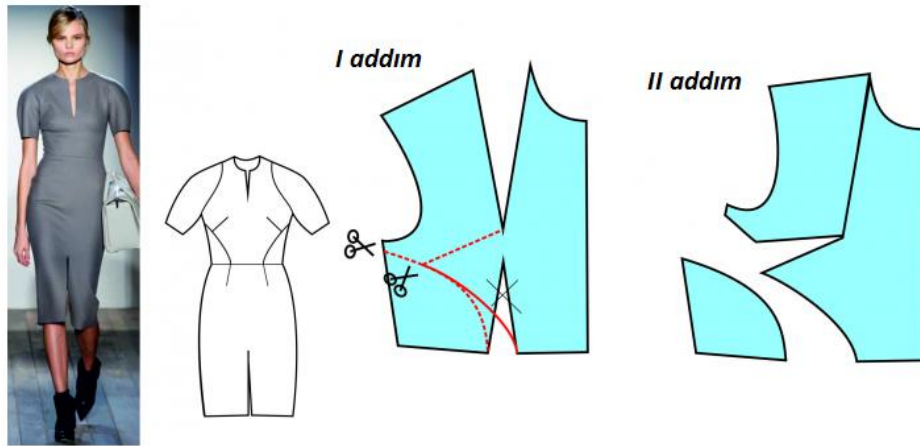
Şəkil 4.17. Trapes (Asiluetli) donlar

Ətəyə verilən genişliyi yalnız ətək hissədən yan kəsiklərinin genişliyi ilə deyil, həmçinin döş qarsağının ətəyə köçürülməsi ilə formalaşdırılır. Ətək xəttindən döşün hündür nöqtəsinə qədər qarsağın mərkəz xətti kəsilir. Döş qarsağı bağlanır, ətək açılır. (Şəkil 4.18).

Şəkil 4.18. Donda döş qarsağının aşağı ətək xəttinə köçürülməsi

Verilmiş modelə görə əvvəlcə yan hissə qeyd olunur, döş qarsağı bel qarsağına köçürülür. Relyef xətti çəkilir. Relyef xətti kəsilərək döş qarsağı relyefdə açılır (Şəkil 4.19).

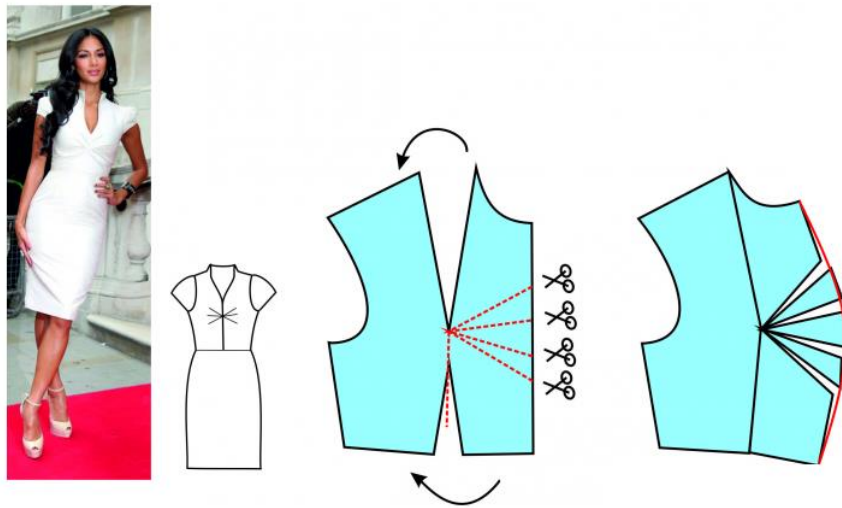
Şəkil 4.19. Döş qarsağının relyefə köçürülməsi

Verilmiş modeldə döş qarsağı relyef xəttinə köçürülür. Əsas ülgünün üzərində relyef xətti çəkilir. Döş qarsağı bağlanır. Boyun və qol kəsiyi modeldə olduğu kimi kəsilir. Relyef xətti kəsilib aralanır (Şəkil 4.20).

Şəkil 4.20. Döş qarsağının yan hissədə açılması

Döş qarsağını ön hissənin orta xəttinə köçürmək üçün döşün hündür nöqtəsinə qədər orta xətdən bir neçə xətt çəkilir. Xətlər kəsilir. Döş və bel qarsaqları bağlanaraq orta hissədə yeni qarsaqlar açılır (Şəkil 4.21).

Şəkil 4.21. Döş qarsağının ön hissənin orta xəttinə köçürülməsi

➤ İkibortlu don

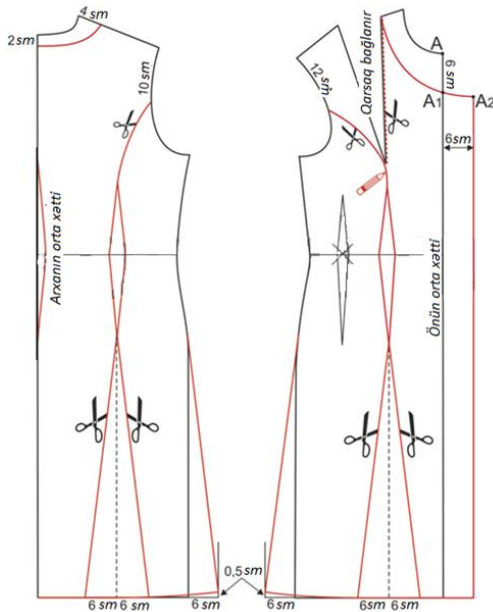
Şəkil 4.22-də verilmiş donun əsas ülgüsü qurulur. Bu model üçün sərbəstliyə əlavə pay 1,5 sm, qola isə 5 sm verilir.

Arxanın modelləşdirilməsi -Donun uzunluğu-110 sm-dir. Boyun kəsiyi 2 sm dərinləşdirilir. Çiyinin eni 4 sm kiçildir. Yeni boyun kəsiyi çəkilir. Çiyinin qutaracağından 10 sm aşağı nöqtə qeyd olunur ki, bu da relyef xəttin başlanğıcıdır. 10 sm-dən başlayaraq bel qarsaqlarından keçməklə relyef xətti çəkilir. Ətək hissə 6 sm genişləndirilir (Şəkil 4.23).

Önün modelləşdirilməsi - A nöqtəsindən aşağı 6 sm qeyd edilir. Nöqtə A1 adlandırılır. Önün orta xətti 6 sm sağa doğru artırılır. Bu da bortun boyun kəsiyi A1 və A2 nöqtələrindən keçərək çəkilir (Şəkil 4.23). Çiyinin qurtaracaq nöqtəsindən aşağı 12 sm qeyd edilərək relyef çəkilir. Arxada olduğu kimi, relyef xətti bel qarsaqlarından keçərək ətəyə doğru genişləndirilir. Ətək hissə 6 sm genişləndirilir (Şəkil 4.23).

Şəkil 4.22. İkibortlu klassik don

Şəkil 4.23. İki bortlu donun modelləşdirilməsi

Ön və arxa hissələr kalqa kağızına köçürülür. Döş qarsağı bağlanılır. Bortaltı ön hissə ilə birlikdə biçilir. Bortaltının eni çiyin hissədə 4 sm, ətək hissədə isə 12 sm-dir. Hissənin üzərində düymənin yerləri qeyd olunur. Arxanın boyun kəsiyindən 4 sm enində köbə lekəli çıxarılır (Şəkil 4.24).

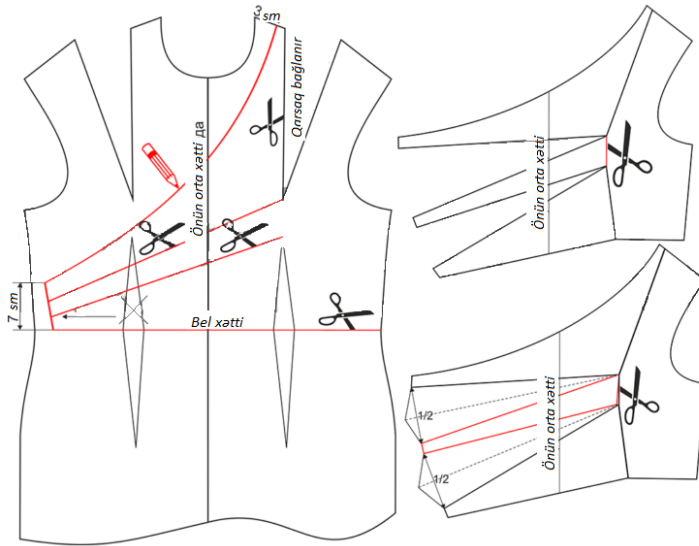
➤ Aşırmalı donun modelləşdirilməsi

Bu model (Şəkil 4.26) üçün döş dairəsinə 3 sm sərbəstlik payı verilir. Əsas ülgü çertyoju qurulur.

Aşırmalı don arxadan kəmərlə bağlanır. Kəmər ön hissəyə tikilir. Sağ yanda tikişdə bel xəttindən yuxarı 7 sm tikilməmiş açıq yer saxlanılır.

Şəkil 4.26. Aşırma don

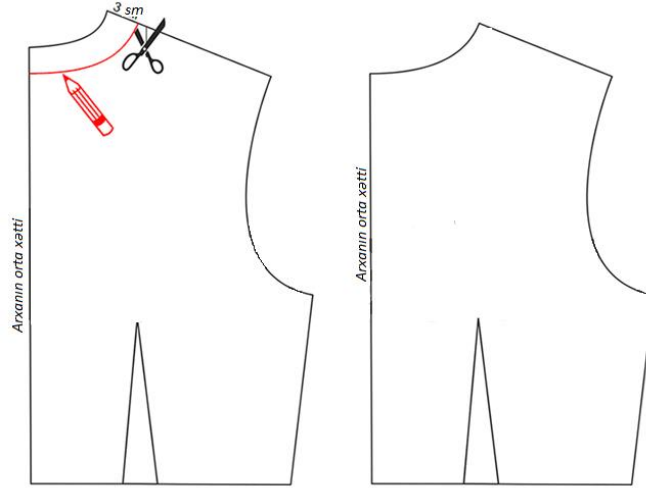

Şəkil 4.27. Aşırmalı donun ön hissəsinin modelləşdirilməsi

Ön hissənin əsas çertyoju bütöv olaraq kalqaya köçürülür. Boyun kəsiyindən çiyin xətti üzrə 3 sm, bel xəttindən yuxarı yan kəsik boyu 7 sm qeyd edilir. Sol bel qarsağı bağlanaraq yan kəsiyə köçürülür. 3 və 7 nöqtələri birləşdirilərək yeni boyun kəsiyi çəkilir. Döş qarsağının qurtaracağı və bel qarsağının təpəsindən sol yan kəsiyə düz xətlər çəkilir (Şəkil 4.27)

Çəkilmiş xətlər kəsilir. Sağ bel və döş qarsaqları bağlanır. Kəsilmiş xətlərdən hissədən eyni məsafədə aralanır. Ön hissənin qatlarla birlikdə kəsikləri şəkildəki kimi modelləşdirilir (Şəkil 4.27).

Arxanın əsas çertyojunda boyun kəsiyi 3 sm, orta xətti boyu 2,5 sm dərinləşdirilir (Şəkil 4.28).

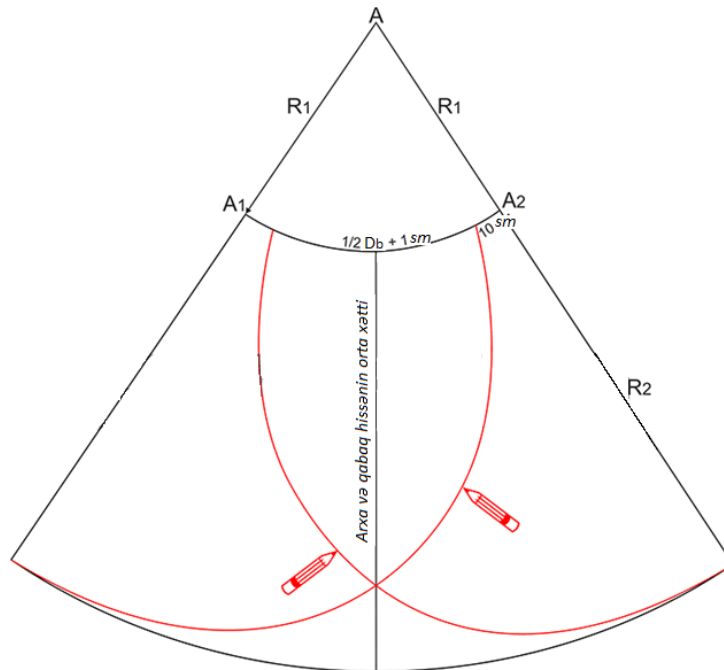

Şəkil 4.28. Aşırma donun arxa hissənin ülgüsü

Ətəyin modelləşdirilməsi - Bu modeldə ətək zəng tiplidir. Zəng tipli ətək çertyoju qurulur (Şəkil 4.29).

A nöqtəsindən $R_1=AA_1=1/2D_{bel}-4$ radiuslu qövs çəkilir. Ətəyin yan kəsik xətti boyu qırıqsız uzunluğu $R_2=60$ sm-dir. Uzunluq $A_1A_2=1/2D_{bel}+1$ sm

A_1 və A_2 nöqtələrindən 10 sm qeyd edilərək ətək xəttinə qədər qeyri-simmetrik eyni xətt çəkilir (Şəkil 4.29).

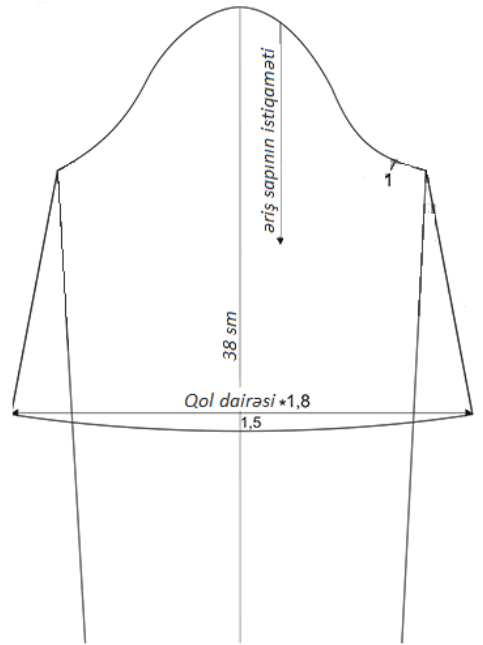
Şəkil 4.29. Aşırma donun ətəyinin modelləşdirilməsi

➤ **Qolun modelləşdirilməsi**

Qolun modelləşdirilməsi üçün əsas çertyoj qurulur. Qolun uzunluğu 38 sm-dir. Qolun ətəyinin eni

$$E_{qol} = D_{dirsək} \times 1,8.$$

Ətək 1,5 mailliklə çəkilir (Şəkil 4.30).

Şəkil 4.30. Aşırma donun qolunun modelləşdirilməsi

4.3. Şalvarın modelləşdirilməsini həyata keçirir.

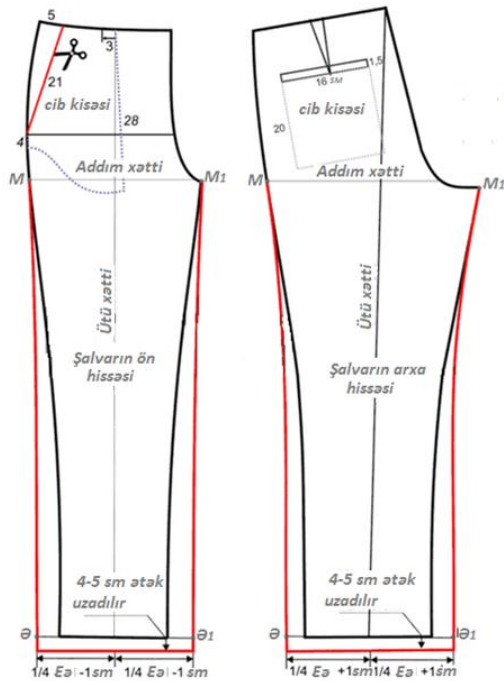
➤ Enli şalvar

Son zamanlar enli şalvarlar, demək olar ki, bütün moda trendlərində istifadə olunur. Enli şalvar vizual olaraq ayaqları uzun göstərir (Şəkil 4.31).

Enli şalvar əsas ülgü çertyoju üzərində modelləşdirilir. Bu model şalvar bel və çanaq hissədə tam bədənə yatımlı, lakin addım hissədən isə enlidir. Şalvarın ətəyinin eni 60 sm-dir.

Şalvarın ön hissəsinin modelləşdirilməsi - Şalvarın ətək xətti üzrə ütü xəttindən sağa və sola 14 sm qeyd edilir (Şəkil 4.32).

$$1/4E_{\text{ətək}} - 1 \text{ sm} = 60:4 - 1 = 14 \text{ sm}$$

Şəkil 4.32. Enli şalvarın modelləşdirilməsi

Şəkil 4.31. Enli şalvar

Addım xəttindən yan kəsiklər ətək xətti ilə birləşdirilir: MƏ və M1Ə1 xətləri çəkilir. Şalvarın uzunluğu 4-5 sm uzadılır (Şəkil 4.32).

Enli şalvarlar uzun olmalıdır.

Yan kəsikdə cibin giriş xətti və cib kisəsi qeyd olunur. Cibin ağzının ölçüsü 21 sm-dir. Əlavə olaraq, yan hissənin cib kisəsi modelləşdirilir (Şəkil 4.32).

➤ **Enli şalvarın arxa hissəsinin modelləşdirilməsi**

Arxa hissənin ətək xətti yarıya bölünür (ütü xətti). Bölünmüş xətdən sağa və sola ətək xətti üzərindən 16 sm qeyd olunur (Şəkil 4.32).

$$1/4 E_{\text{ətək}} + 1 = 60/4 + 1 = 16 \text{ sm}$$

Alınan nöqtələr Ə və Ə1 adlandırılır. Addım xətti üzərində M və M1 nöqtələri qeyd edilir. ƏM və Ə1M1 düz xətləri çəkilərək yan kəsiklər modelləşdirilir (Şəkil 4.32).

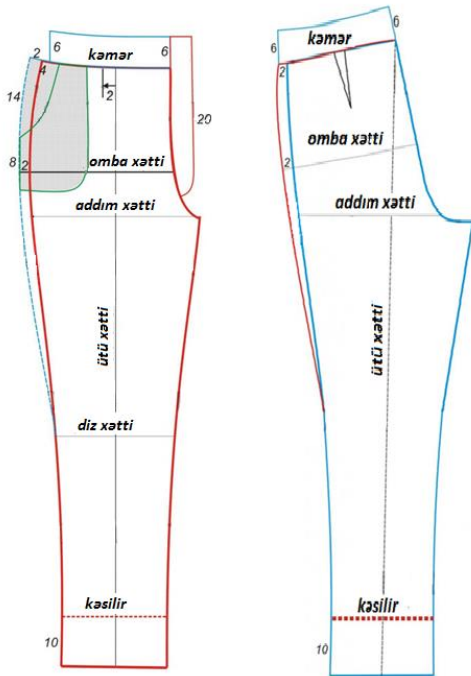
➤ **Banan şalvar**

Şalvarın əsas ülgü çertyoju qurulur. Banan şalvarın (Şəkil 4.33) çertyojunu modelləşdirmək üçün ön hissədə bel xətti 2 sm artırılaraq böyüdüldü. Yeni yan xətt formalaşdırılır. Ön hissənin kəməri ayrı biçilir. Ön hissədə cib ağzının xətti, cib kisəsi qeyd olunur (Şəkil 4.34).

Cib kisəsi kalqa kağızına köçürülərək ayrı biçilir. Zəncirbənd bağlanması üçün miyança ön hissə ilə birgə biçilir. 6 sm enində bel dairəsi ölçüsünə bərabər kəmər biçilir (Şəkil 4.34).

Şəkil 4.33. Banan şalvar

Şəkil 4.34. Banan şalvarın modelləşdirilməsi

➤ **Aşağı bel kəsikli trapes şalvar**

Şəkil 4.35-də verilmiş model şalvarı hazırlamaq üçün şalvarın əsas ülgü çertyoju qurulur.

Ön və arxa hissədə bel xəttindən aşağıya 4-5 sm qeyd edilərək yeni bel kəsiyi çəkilir. Bel kəsiyinin aşağı salınma ölçüsü zövqdən asılıdır. Yeni çəkilmiş bel xətti kəsilir (Şəkil 4.36).

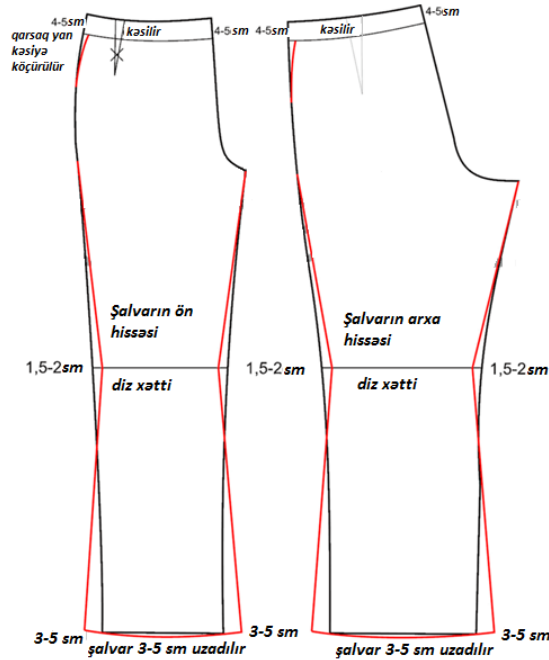
Ön hissədə qarsaqlar bağlanaraq yan kəsiyə köçürülür. Arxa hissədə qarsaq qalmaq şərtilə yan kəsik önün yan kəsiyinə uyğunlaşdırılır. Diz xəttində şalvarın eni 1,5-2 sm yığılır. Ətək xətti isə 3-5 enliləşdirilərək uzadılır. Bu rəqəmlər zövqdən asılı olaraq dəyişilə bilər. Şalvarın ətək kəsikləri maili xətlə formaya salınır (şəkil 4.36).

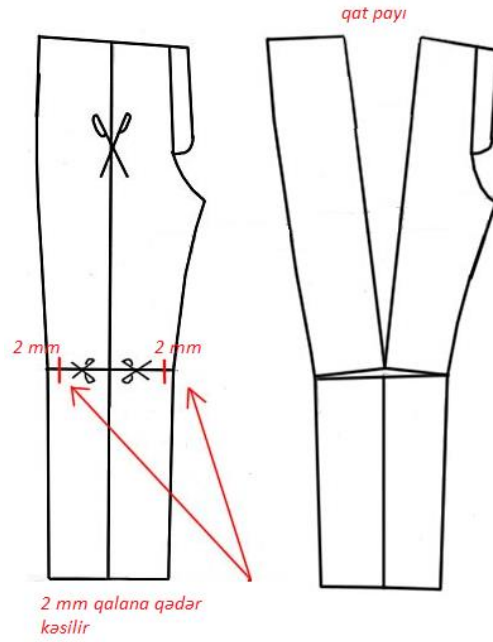
Şəkil 4.35. Ətəyi trapes şalvar

➤ **Qatları olan kişi şalvarının modelləşdirilməsi**

Şalvarın əsas baza ülgüsü hazırlanır. Əgər şalvar modeli dizdən aşağı düzdürsə, ön baza ülgüsü ütü xətti boyu diz xəttinə qədər kəsilir. Sonra diz xətti ütü xəttindən sağa və sola yan və addım kəsiklərinə 2 mm qalana qədər kəsilir. Kəsilmiş ülgü şəkil 4.37-də göstərilirdiyi kimi aralanır.

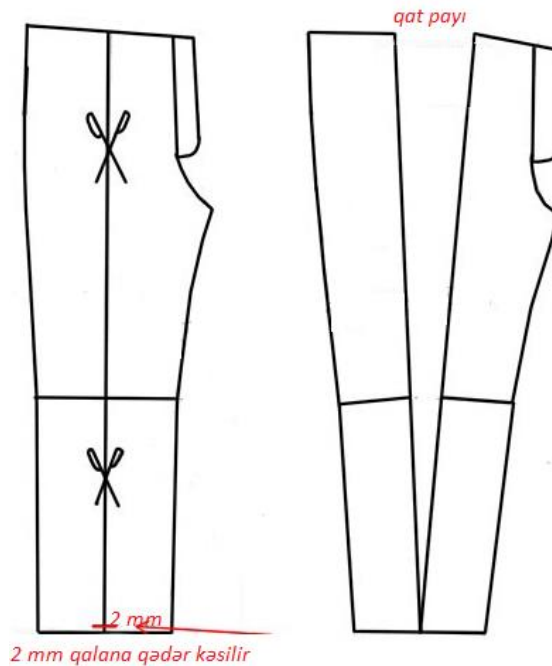

Şəkil 4.36. Ətəyi trapes şalvarın modelləşdirilməsi

Şəkil 4.37. Ətəyi düz şalvarda beldə qatların açılması

Əgər şalvarın qatı 1 ədəddirsə, onda ütü xətti 6 sm aralanır. Bu zaman qat 3 sm olacaq. Əgər modeldə 2 qat varsa, onda ütü xətti 12 sm aralanır. Şalvar beldən başlayaraq ətəyə qədər geniş modeldirsə, onda əsas ülgü ütü xətti boyu ətek xəttinə 2 mm qalana qədər kəsilir. Şəkil 4.38-də göstərilədiyi kimi, ülgü kəsik xətdən aralanır və nəticədə, enli şalvar modeli alınır.

Şəkil 4.38. Kişi şalvarının ətəyə qədər genişləndirilməsi

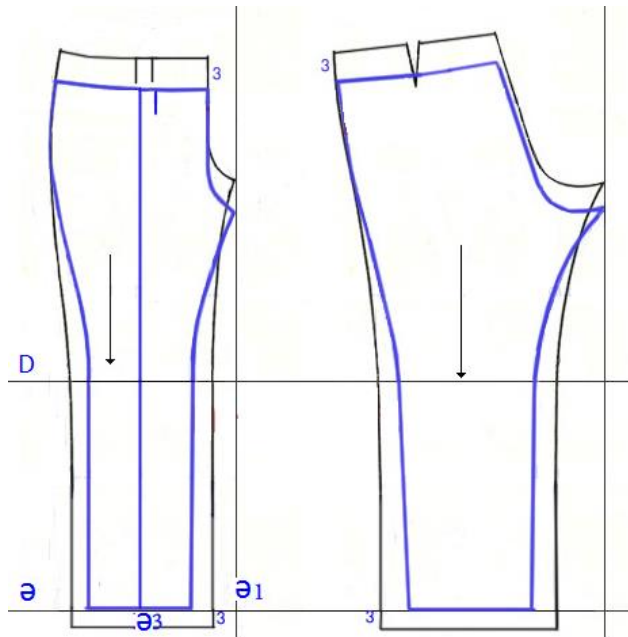
➤ **Yeniyetmə oğlanlar üçün şalvar modeli**

Yeniyetmələr üçün verilmiş şalvar modeli (Şəkil 4.39) əsas baza ülgüsü əsasında modelləşdirilir.

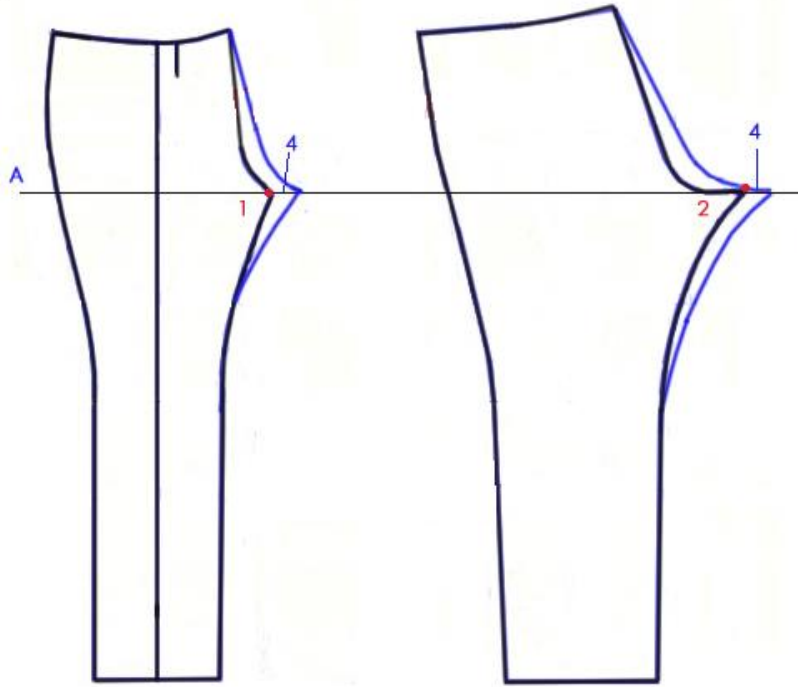
Şəkil 4.39. Yeniyetmə oğlanlar üçün şalvar modeli

Əsas baza ülgüsü hazırlanır. Modelə görə şalvarın beli aşağı, oturacaq xətti aşağı, ön hissədə relyef tikişləri, cibləri var. Bağlama yeri düyməlidir. Əvvəlcə bel və oturacaq xətləri 3 sm aşağı sürüşdürülür (Şəkil 4.40). Baza ülgüsü, əsasən, klassik modelə uyğun gəldiyindən onun uzunluğu verilmiş model üçün uzundur. Bunun üçün şalvarın ətəyi 3-5 sm qısaldılır.

Şəkil 4.40. Şalvarda bel və ətək xətlərinin dəyişdirilməsi

Ütü xəttinin bel xəttini kəsdiyi yerdə qat və relyef tikişi olacaq. Addım xəttində 1 və 2 nöqtələrindən sağa 4 sm ölçülüb qeyd edilərək modelləşmə aparılır (Şəkil 4.41-də göy xətt).

Şəkil 4.41. Şalvarda addım xəttinin modelləşdirilməsi

Bağlama yeri ön hissənin relyefindən orta tikişə qədər şəkil 4.42-də göstəriləyi kimi modelləşdirilir.

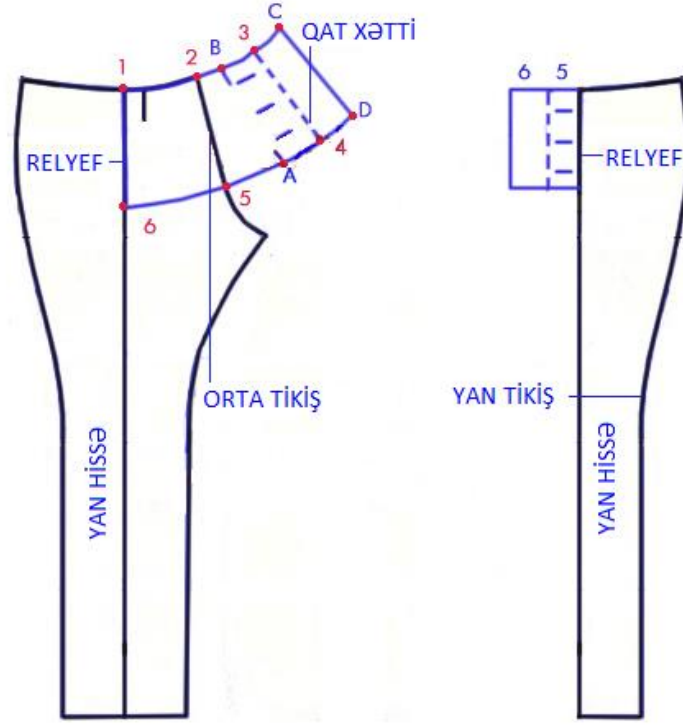
$$1,2,5,6=2,3,4,5$$

3 və 4 nöqtələrindən sola 5 nöqtəsi qeyd edilərək a və b nöqtələri qoyulur.

3 və 4 nöqtələrindən sağa 5 qeyd olunaraq A,B,3,4-ə bərabər simmetrik hissə alınır.

$$A,B,3,4=4,3,C,D$$

3, 4 parçası qat xəttidir.

Şəkil 4.42. Şalvarda bağlama yerinin modelləşdirilməsi

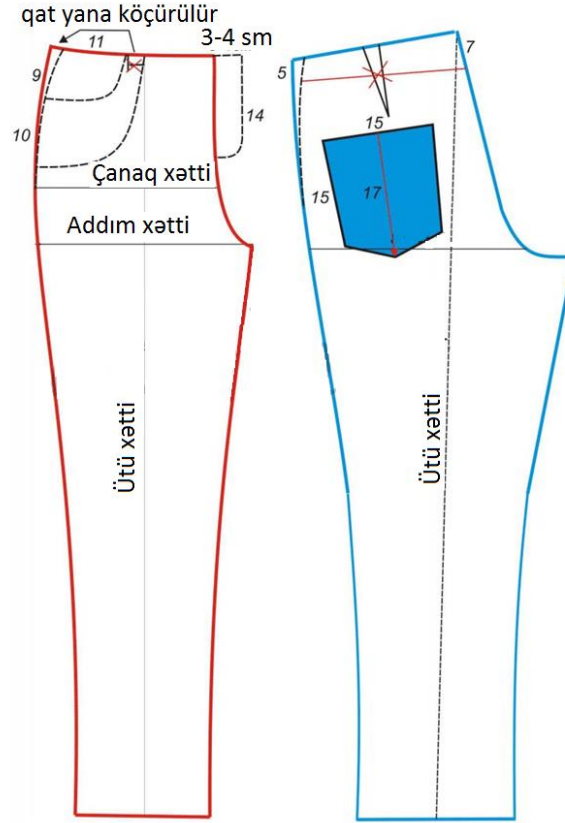
➤ Cins şalvar modeli

Kişi cins şalvar modelini hazırlamaq (Şəkil 4.43) üçün şalvarın ön baza ülgüsündə qarsaq və ya qat payı bağlanaraq yan kəsiyə köçürülür. Yan cib və cib kisəsi xətləri qeyd edilir.

Şəkil 4.43. Cins şalvar modeli

Cib kisəsi və cib kəsiyinin ayrıca kağızda ülgüsü çıxarılır. Ön hissənin orta xəttində eni 3-4 sm, uzunluğu 14 sm zəncirbənd bağlaması üçün artım verilir (Şəkil 4.44) Arxa hissənin baza ülgüsündə qarşaq bağlanaraq yan kəsiyə köçürülür. Yan və orta tikiş xətlərindən 5 sm və 7 sm qeyd edilərək koketka xətti qurulur. Üstdən qoyma cibin ülgüsü ayrıca hazırlanır.

Şəkil 4.44. Cins şalvarın modelləşdirilməsi

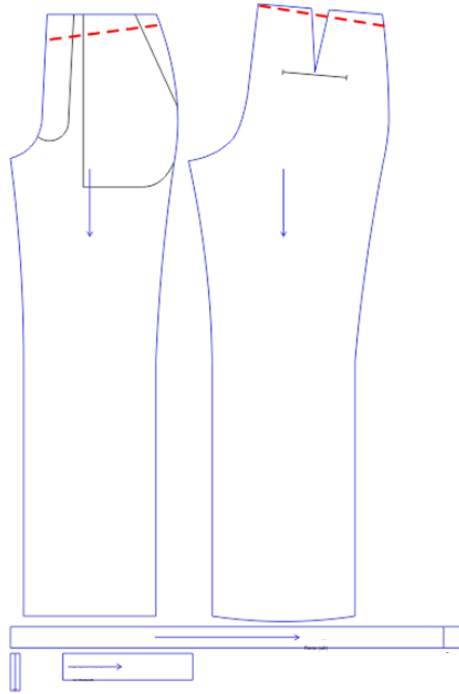
➤ Fiquradan asılı olaraq kişi şalvarının modelləşdirilməsi

Hər bir kişi şalvarı belində ona rahat olduğu kimi daşıyır. Bu qarın nahiyəsinin quruluşundan və ya şalvar modelindən asılıdır. Bildiyiniz kimi, D_b ölçüsü üfüqi ölçüdür. Bu ölçü döşəməyə paralel olaraq göbəkdən bir az aşağı bel dairəsini əhatə edir. Bel xəttini fiquraya əsasən modelləşdirmək üçün belə rezin bağlanır. Birinci rezin standart ölçü götürülmə qaydasına görə, ikinci rezin sifarişçiyə rahat olduğu yerdə saxlanılır. Sonra iki rezin arasındakı məsafələr ön, arxa və yandan ölçülür (Şəkil 4.45).

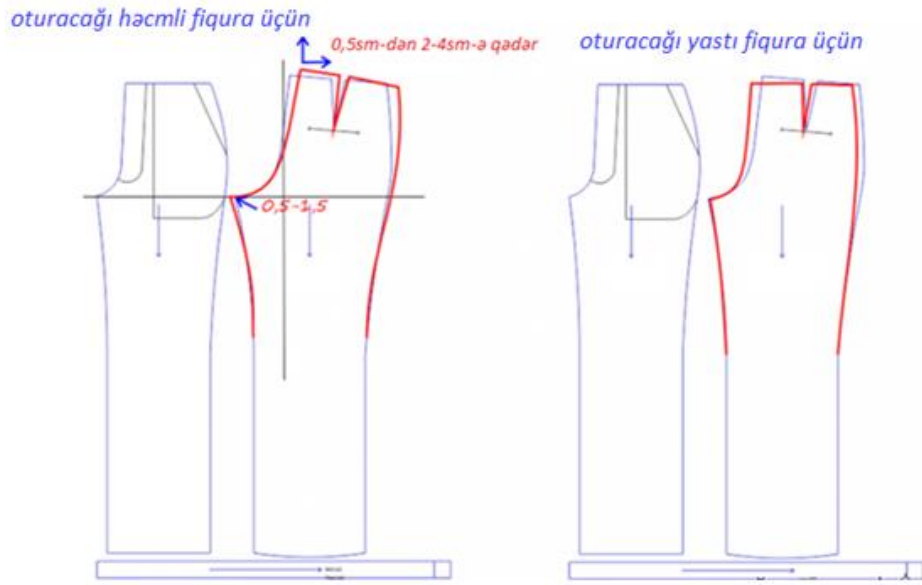
Şəkil 4.45. Bel xəttinin ölçülməsi

Ülgüdə bu ölçülərdən istifadə etməklə yeni bel xətti modelləşdirilir (Şəkil 4.46).

Şəkil 4.46. Şalvarın belinin modelləşdirilməsi

Oturacaq və çanaq quruluşu şalvar ülgüsünə təsir göstərir. Bu zaman fiquradan asılı olaraq, oturacaq xətti uzadılmalı və onun mailliyi dəyişdirilməlidir (Şəkil 4.47).

Şəkil 4.47. Addım xəttinin uzadılması və mailliyinin dəyişdirilməsi

Kişi fiqurunda qarının quruluşu şalvarın bədəndə oturuşuna çox təsir edir (Şəkil 4.48).

- Şalvarın ön hissəsində orta xətt sağa doğru genişləndirilir.
- Qarsaq ön hissədə qatlarla əvəz oluna bilər.
- Əgər kişi şalvarın belini qarının altında saxlayarsa, bel xətti aşağıya doğru modelləşdirilir (Şəkil 4.48).
- Qarın böyük olduqda arxa hissənin bel xətti orta kəsikdən qaldırılır (Şəkil 4.48).

Şəkil 4.48. Fiqurada qarın bel xəttinin dəyişməsinə təsiri

4.4. Qadın köynəklərinin modelləşdirilməsini izah edir.

➤ Köynəklər

Köynəklər qadın qardərobunda əvəz olunmaz geyim məmulatıdır, şalvar və ətək ilə uyğunlaşdırılaraq geyinilir. Lakin bu uyğunlaşdırmaya hərtərəfli yanaşmaq lazımdır: təyinatına görə, üslubuna görə, rəng uyğunluğuna və biçiminə görə. Həmçinin hər bir qadın köynək seçdikdə öz bədən fiquruna uyğun bir model seçməyi bacarmalıdır.

Şərti olaraq qadın fiqurlarını 5 tipə bölürlər:

1. **Dördbucaq fiqura** – döş, bel və çanaq ölçüləri arasında fərq çox azdır.
2. **Üçbucaq tip fiqura** – çanaq ölçüləri böyük, bel incə, çiyinlər kiçik olur.
3. **Qum saati tip fiqura** – döş və çanaq ölçüləri bərabər və ya yaxın, bel incə olur.
4. **Çevrilmiş üçbucaq və ya çiyələk tip fiqura** – çiyinlər enli, çanaq kiçik olur.
5. **Dairə və ya alma tip fiqura** – döş dairəsi ölçüsü böyük, bel nahiyəsi qarınlı olur.

Beləliklə, hər bir qadına öz fiqurasının tipinə uyğun olan köynək seçmək məsləhət görülür.

Qum saati fiqura üçün şəkil 4.49-da məsləhət görülən köynək modelləri verilmişdir.

Qum saati tip fiqura

Şəkil 4.49 Qum saati fiqura üçün köynək modelləri

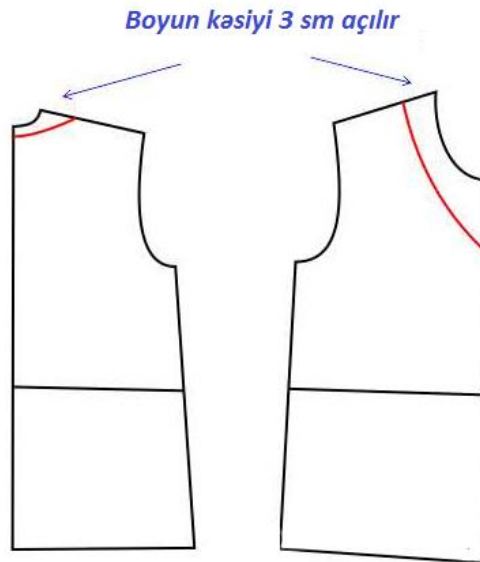
Verilmiş köynəklərdən birinin modelləşdirilməsinə baxaq (Şəkil 4.50).

Şəkil 4.50. Kimono qollu köynək

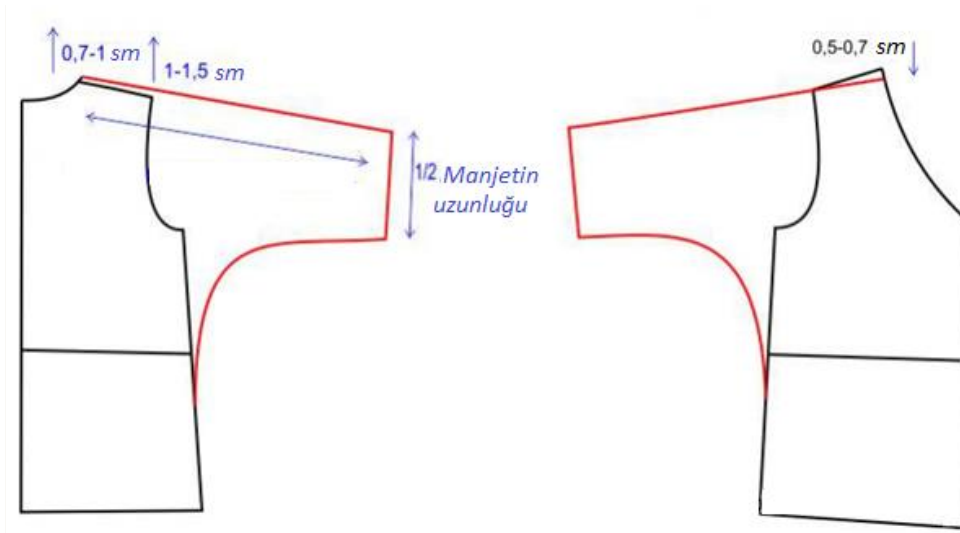
Modelləşdirilmə əsas baza çertyoju üzərində aparılır.

I addım – boyun kəsiyi enliləşdirilir, önün boyun kəsiyi dərinləşdirilir (Şəkil 4.51).

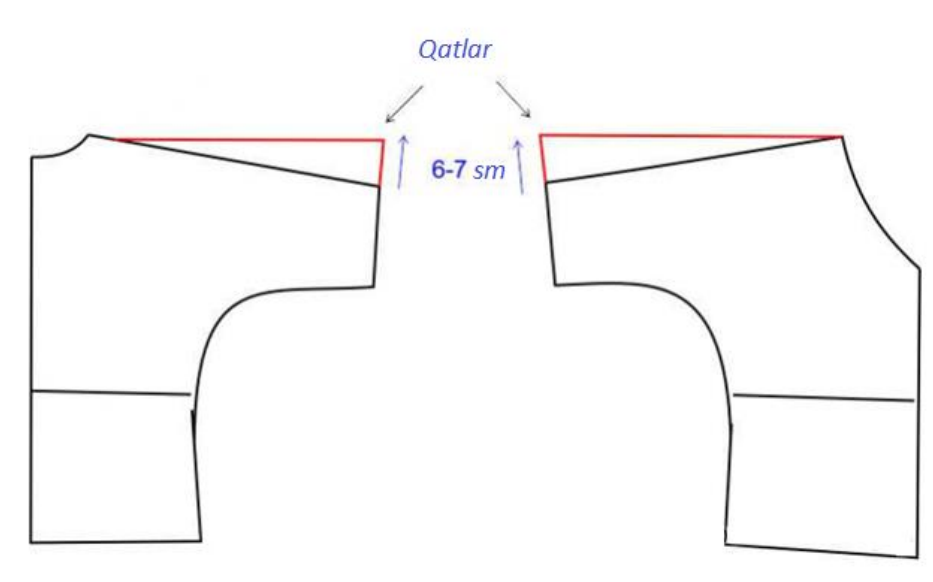
Şəkil 4.51. Köynəyin boyun kəsiyinin modelləşdirilməsi

II addım – ön ilə birlikdə olan qolun çertyoju qurulur (Şəkil 3.15, 3.16, 4.52). Qolun eni qol dairəsi ilə əlavə payın cəminə bərabərdir. Bu ölçü, həmçinin manjetin uzunluğudur (Şəkil 4.52). Eni isə 4,5-5 sm-dir.

Şəkil 4.52. Köynəkdə kimono qolun qurulması

III addım – qolun ağzına qatların payı əlavə edilir (Şəkil 4.53).

Şəkil 4.53. Köynəkdə kimono qolun modelləşdirilməsi

Üçbucaq tipli fiqura üçün məsləhət görülmən köynək modelləri (Şəkil 4.54):

Üçbucaq tip fiqura

Şəkil 4.54. Üçbucaq tip fiqura üçün köynək modelləri

Bu tip fiquralara "V" yaxa, dekolte, paqonlu, koketkalı, döşdə ciblər, dayanıqlı yaxalıq, qatlanan yaxalıqlı köynək modelləri məsləhət görülür.

Bu tip fiqura üçün koketkalı köynəyin modelləşdirilməsinə baxaq (Şəkil 4.55).

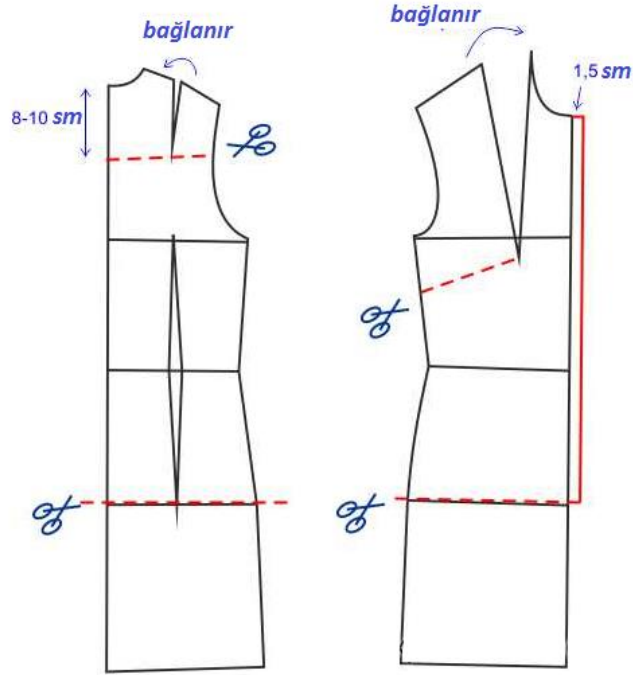

Şəkil 4.55. Koketkalı köynək modeli

Bu köynəyi modelləşdirmək üçün bədənə nisbətən yatımlı siluetdə əsas baza ülgüsü lazımdır.

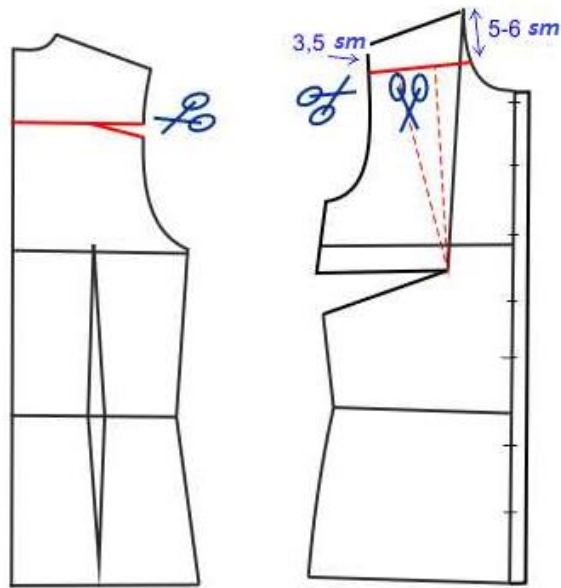
Arxa hissə – çiyin qarsağı qol əyrisinə köçürülür.

Ön hissə – döş qarsağı müvəqqəti yan tikişə köçürülür (Şəkil 4.56).

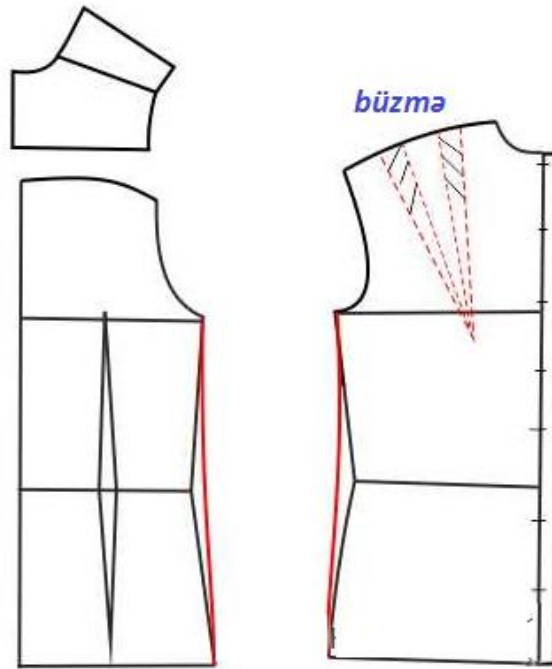
Şəkil 4.56. Ülgüdə qarşaqların köçürülməsi

Koketka xətti qeyd edilir. Öndə qatların yerləşəcəyi yerlərdə kəsim xətləri qeyd edilir. Arxa və ön hissənin koketkaları kəsilərək çiyin xətti üzrə birləşdirilir. Önün orta kəsiyində bört 1,5 sm düymələnmə yeri qeyd olunur (Şəkil 4.57).

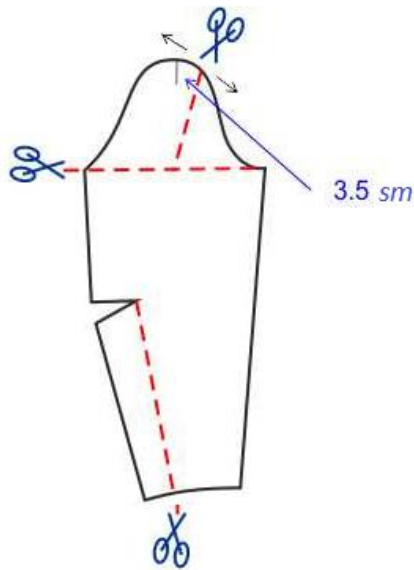
Şəkil 4.57. Köynəkdə koketka və büzmələrin qeyd olunması

Müvəqqəti olan döş qarsağı yenidən yerinə büzmələrin yerinə köçürülür. Düymə-
ilgək yerləri qeyd olunur (Şəkil 4.58).

Şəkil 4.58. Koketka və büzmələrin modelləşdirilməsi

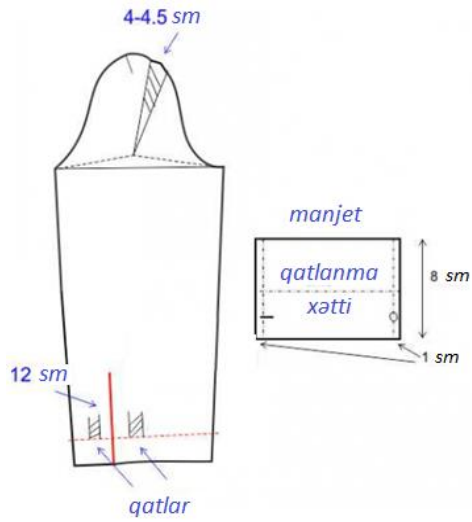
Qol-dirsək qarsağı ətəyə köçürülür (Şəkil 4.59).

Şəkil 4.59. Köynəkdə qolun modelləşdirilməsi

Qolun yuxarı dairəvi kəsiyi qolun eni boyu kəsilir (Şəkil 4.59). Mərkəz təpə nöqtəsindən 3,5 sm ön hissəyə doğru qeyd edilir və kəsilir.

Yalnız qolun yuxarı hissəsi kəsim xətləri boyu aralanır (Şəkil 4.60). Qatın dərinliyi formalaşdırılır. Manjet hissələri hazırlanır (Şəkil 4.60).

Şəkil 4.60. Qolda qatların modelləşdirilməsi

Bant bağlanmış yaxalığın uzunluğu 1,30 sm, eni isə 7 sm düzbucaqlı qurulur.

Düzbucaqlı tip fiqura üçün stilistlər beli vurğulamağı, çiyinləri enli göstərməyi məsləhət görürlər. Bu tip fiquralara aşırımlı köynəklər, bel sahəsində sərbəstlik boşluqları olması məsləhət görülür (Şəkil 4.61).

Şəkil 4.61. Düzbucaqlı tip fiqura üçün köynək modelləri

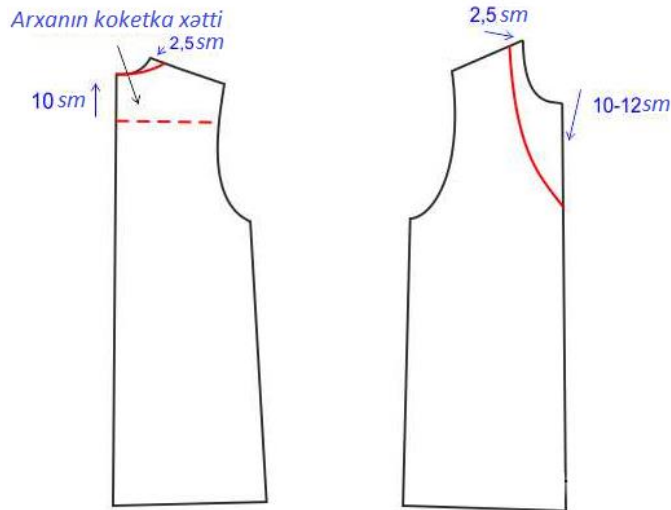
"V" yaxa kəsimli köynək (Şəkil 4.62) düzbucaqlı tip fiqura üçün seçilmiş modellərdəndir.

Şəkil 4.62. "V" yaxa kəsimli köynək

Bu model üçün düz siluetli əsas baza ülgüsü qurulur. Əgər döş dairəsi böyükdürsə, qarsaqlar mütləq qurulur.

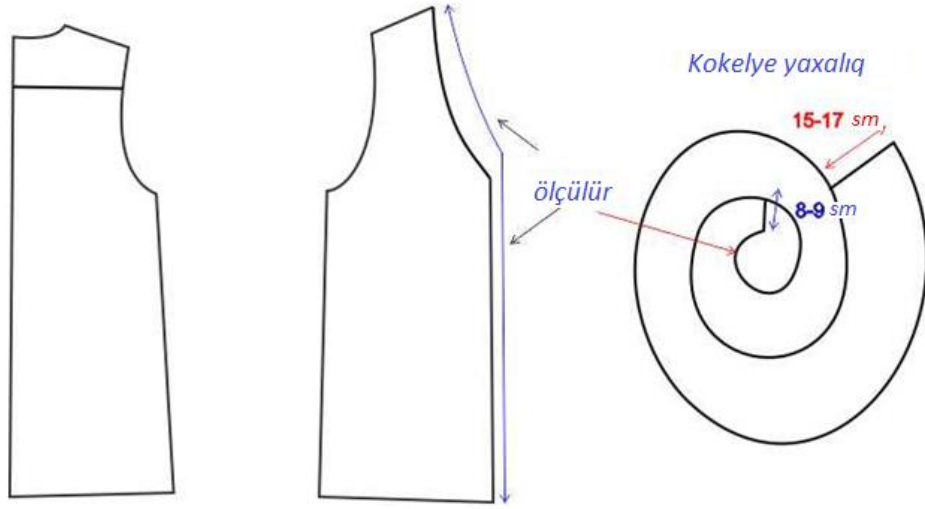
Əsas ülgü üzərində boyun kəsiyi 2,5 sm dərinləşdirilir (açılır), öndə 10-12 sm boyun kəsiyi dərinləşdirilir (Şəkil 4.63).

Şəkil 4.63. Koketka və boyun kəsiklərinin modelləşdirilməsi

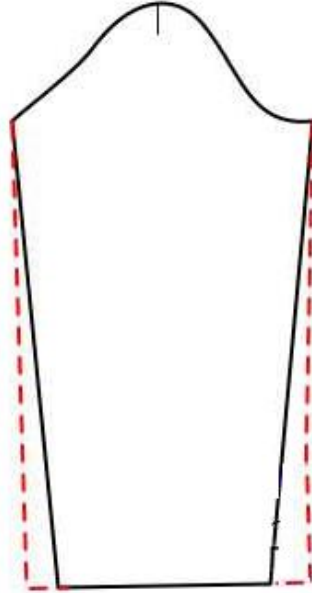
Koketka xətti qeyd edilir.

Yeni boyun kəsiklərinin (ön və arxa) uzunluğu ölçülür. Kokelye yaxalıq qurulur, daxili kontur xəttinin uzunluğu boyun kəsiyinə bərabərdir. Yaxalıq iki qatdan ibarətdir (Şəkil 4.64).

Şəkil 4.64. Kokelye yaxalıqın modelləşdirilməsi

Qolun əmək hissəsində az miqdarda büzmə olduğu üçün əməkdə qol eniləşdirilir. Qolun ağızı köbə ilə işlənir (Şəkil 4.65).

Şəkil 4.65. Qolun qol ağızında eniləşdirilməsi

Çevrilmiş üçbucaq və ya çiyələk tip fiqura. Bu tip fiqurada əsas vurğu çiyinlərdən bel və çanaq nahiyəsinə ötürülməlidir. Reqlan, açıq çiyinlər, asimmetriya (Şəkil 4.66) modelli köynəklər məsləhətdir.

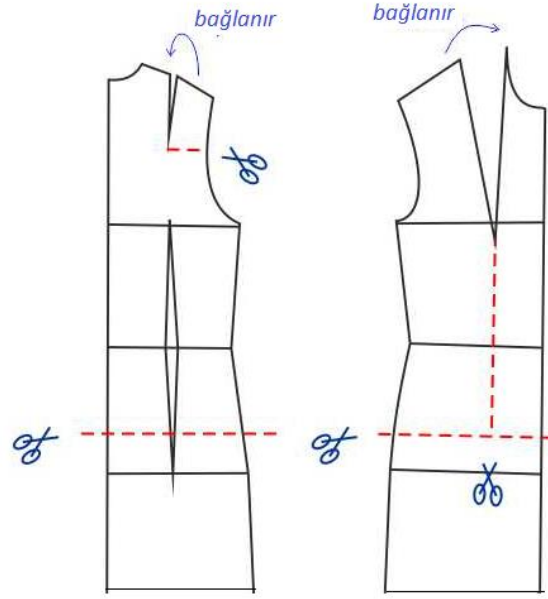
Şəkil 4.66. Çevrilmiş üçbucaq və ya çiyələk tip fiqura üçün köynək modelləri

Açıq çiyinli reqlan biçimli köynək (Şəkil 4.67) modeli çiyələk tip fiqura üçün məsləhətlidir.

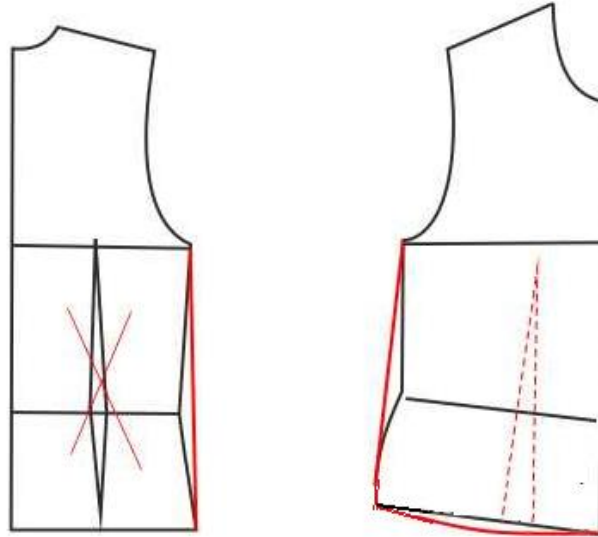
Şəkil 4.67. Açıq çiyinli reqlan biçimli köynək

Bunun üçün bədənə az yatımlı siluetdə baza ülgü çertyoju qurulur. Arxa hissədə çiyin qarşağı qol kəsiyinə, ön hissədə döş qarşağı qeyd olunmuş xəttə köçürülür (Şəkil 4.68).

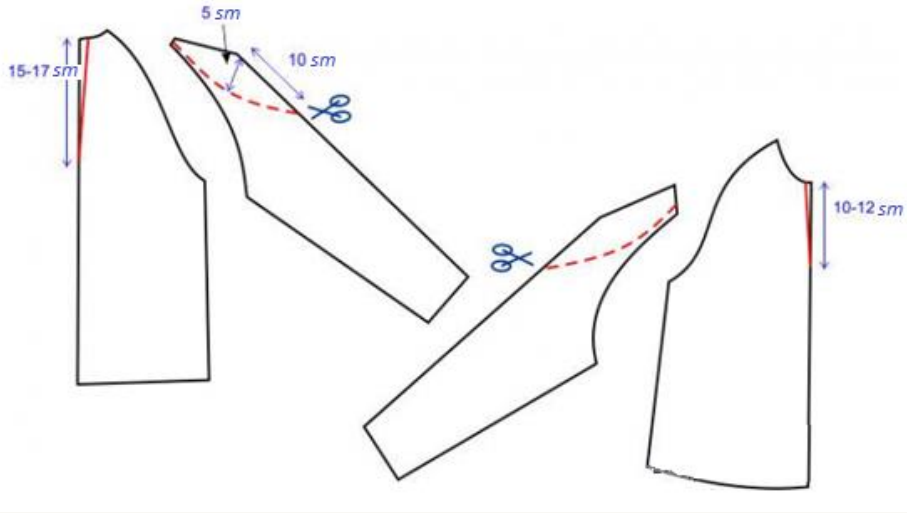
Şəkil 4.68. Əsas ülgüdə qarşaq və ətək xəttinin modelləşdirilməsi

Yan xətlər formalaşdırılır (Şəkil 4.69).

Şəkil 4.69. Köynəyin yan kəsiklərin modelləşdirilməsi

Reqlan qurulur (Şəkil 3.7, 3.8, 3.9, 3.10). Boyun kəsiyi və reqlan qoldan çiyin kəsikləri modelləşdirilir (Şəkil 4.70).

Şəkil 4.70. Çiyin kəsiklərinin modelləşdirilməsi

Alma tip fiqura – bu tip fiquranın özəlliyi bel xəttinin vurğulanmamasıdır. Bel nahiyədə boşluqlar (qatlar, aşırma, şaquli xətlər və s.) məsləhət görülür (Şəkil 4.71).

Alma tip fiqura

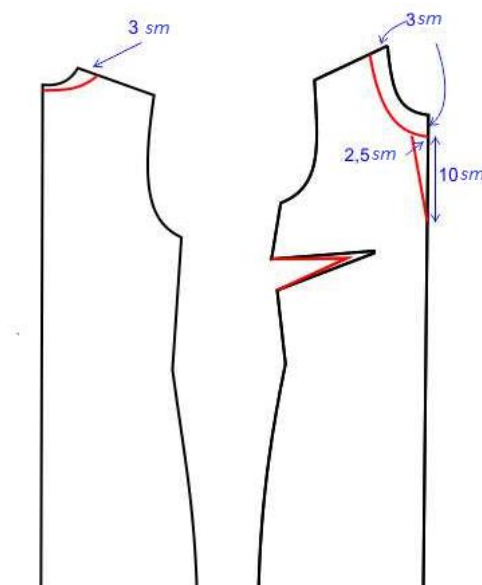
Şəkil 4.71. Alma tip fiqura üçün köynək modelləri

Asimmetrik ətkli köynək (Şəkil 4.72) alma tip fiqura üçün seçilmiş modellərdən biridir.

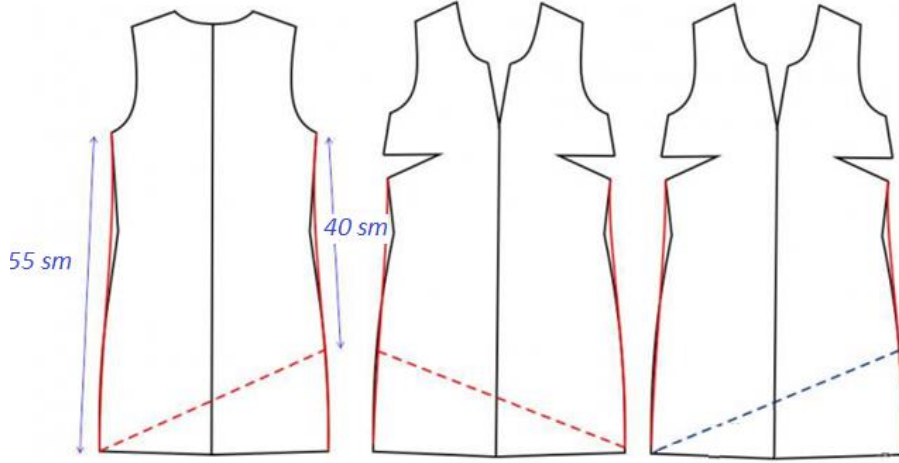
Şəkil 4.72. Asimmetrik köynək modeli

Köynək bədənə az yatımlı siluetli baza əsasında modelləşdirilir. Öndə döş qarsağı yan tikişə, arxa hissədə isə qol kəsiyinə köçürülür. Boyun kəsiyi enliləşdirilir, dərinləşdirilir. Öndə olan tikişə köçürülmüş qarsaq 2 sm qısaldılır (Şəkil 4.73).

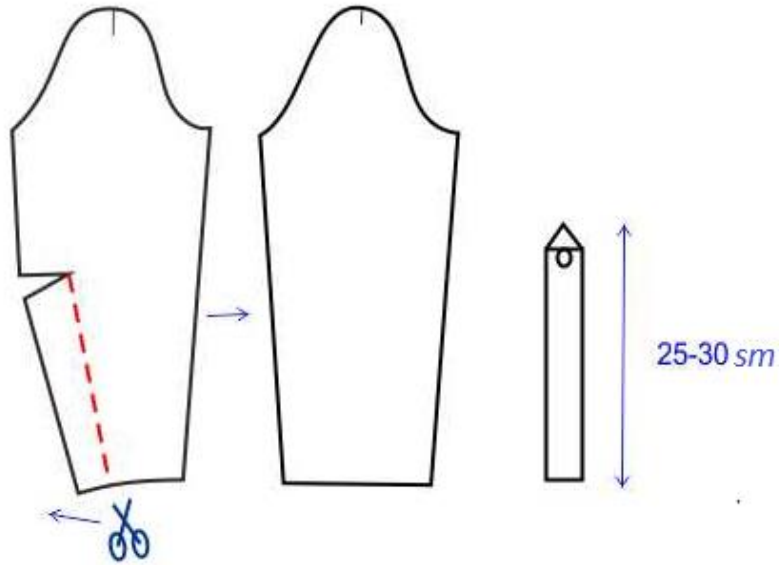
Şəkil 4.73. Bədənə az yatımlı siluetli baza ülgüdə qarsaq və boyun kəsiklərinin modelləşdirilməsi

Ətək hissəsi ülgünün açıq vəziyyətində modelləşdirilir (Şəkil 4.74). Boyun kəsiyinə uyğun yaxalıq kəsmək üçün ön və arxa hissə çiyin kəsiyi boyu birləşdirilir.

Şəkil 4.74. Köynəyin atək və yan kəsiklərinin modelləşdirilməsi

Qolun dirsək qarsağı ətəyə köçürülür (Şəkil 4.75). Patın uzunluğu 30 sm, eni isə 3-3,5 sm-dir.

Şəkil 4.75. Qolun və patın modelləşdirilməsi

4.5. Hazır modelin görünüşünə uyğun yeni geyim modelinin konstruksiyasını müəyyən edir.

➤ Moda jurnalındakı şəklə əsasən modelin öyrənilməsi

Moda jurnalından fasonu işləyib hazırlamaq üçün bir sıra üsullar vardır.

Bu üsulların hamısı fason xətlərinin təxmini ölçüsünü və vəziyyətini verir. Buna görə də fason xətləri köçürülmüş ülgünü güzgü önündə bədəndə yoxlamaq, yaxud manekənə sancaqlamaq lazımdır.

Fason xətlərinin yerini dəyişmək, hissələrin ölçüsünü istəyə uyğun böyütmək, yaxud kiçiltmək olar.

Şəkil üzrə fasonu işləyib hazırlamaq üçün çiyinli, bütöv biçilmiş qollu, reqlan qollu məmulatların əsasının çertyojunu qurmağı bilmək vacib şərtidir. Ətəklərin, calanmış və bütöv biçilmiş yaxalıqların çertyojunu qurmağı, yuxarı qarsağın və bel xəttində olan qarsaqların müxtəlif istiqamətlərdə yerini dəyişməyi bacarmaq lazımdır. Boyun kəsiyinə tərtibat verməyi və çertyojda konstruktiv xətlərin yerləşməsini bilmək lazımdır.

Moda jurnalından fasonu işləməyə başlayarkən şəkildə fasona diqqətlə baxmaq lazımdır və gözlə müəyyən etmək lazımdır ki, fason hansı ülgünün əsası üzərində işlənib (çiyinli, bütöv biçilmiş, reqlan qollu), məmulatın beli kəsik, yaxud beli bütöv biçilmişdir, aşağısı düzdür, yaxud enliləşdirilmişdir. Yuxarı qarsaqlar və bel xəttində olan qarsaqlar necə yerləşir? Yaxalıq calanmış, yaxud bütöv biçilmişdir. Əgər yaxalıq yoxdursa, boyun kəsiyinin forması necədir, fason xətləri necə yerləşmişdir – simmetrikdir, yaxud asimmetrikdir? Sonra fasonun şəkli üzərinə köməkçi xətləri köçürürlər.

- I. Boyun xətti
- II. Bel xətti
- III. Döş xətti
- IV. Çanaq(çanaq) xətti
- V. Ön hissənin orta xətti
- VI. Ön hissənin eni xətti

Modelin öyrənilməsi:

1. Modelin təyinatını müəyyənləşdirmək, yəni bilmək lazımdır ki, geyim hansı məqsədlə və harada istifadə ediləcək. Müxtəlif təyinatlı geyimləri müxtəlif cür işləyib hazırlayırlar.
2. Paltarın hansı mövsüm üçün nəzərdə tutulduğunu müəyyən etmək lazımdır (yaz, yay, payız, qış).

Hər bir mövsüm üçün müəyyən parça və fasonlar xarakterikdir.

3. Model hansı yaş qrupu üçün nəzərdə tutulub?
4. Modelin xüsusiyyətlərini və biçimini müəyyən etmək lazımdır.
5. Modelin konstruktiv xüsusiyyətlərini aşkar etmək lazımdır. Dəqiqləşdirmək lazımdır ki, hansı əsas ülgüdən istifadə ediləcək.
6. Verilmiş model üçün hansı parçadan istifadə edilməsini müəyyən etmək lazımdır. Modeli yaradarkən hər hansı bir parça nəzərdə tutulur.
7. Modelə tətbiq olunmuş bəzəyi və bu bəzəyin yerinə yetirilməsi üsullarını müəyyən etmək lazımdır.
8. Təyin etmək lazımdır ki, modelə hər hansı bir dəyişiklik gətirmək mümkündürmü ki, onun ümumi məzmunu dəyişməsin. Yəni hərdən bədən xüsusiyyəti əlavə xətt və detalların qoyulmasını tələb edir. Əvvəlcədən baxmaq lazımdır ki, bu dəyişiklik seçilmiş modelin əsas xətlərinə uyğun gələcəkmə?

Köməkçi xətlərin köçürülməsi - Hər bir model üçün uyğun fason xətləri və dekorativ elementlər xarakterikdir. Hər hansı bir jurnal şəklindən əsas ülgü üzərinə fason xətlərini köçürmək rahat olsun deyə, bu şəkil üzərində əsasın baş xətlərinə uyğun (konstruktiv xətlərə) köməkçi xətlər çəkmək lazımdır.

Modelin ön hissəsi üzərində köməkçi xətlər

1. **Ön hissənin orta xətti.** Bu xətt yuxarıdan aşağıya bədənə ortasından keçir. Bu xəttin çəkilməsi üçün yoxlama nöqtələri: boyun çuxuru, düymələr, kəmərlər üzərində toqqa, dekorativ bant, qatlama, yaxud tikiş, əgər onlar orta xətt boyunca yerləşirsə. Ön hissənin orta xətti jurnalda ki şəkil üzərinə əl ilə çəkilir.
2. **Döş xətti.** Kiçik yaşlı uşaqlarda bu xəttin çəkilməsi yoxlama nöqtələrinin olmaması üzündən çətinlik törədir. Adətən bu xətti qoltuqaltı çökək səviyyəsində yerləşdirirlər.
3. **Çiyin xətti.** Fiquranın şəklini adətən yarı dönmüş vəziyyətdə təsvir edirlər. Şəkildə hansı tərəf daha aydın görünürsə, köməkçi çiyin xəttini bu tərəf üzərində qururlar.
4. **Boyun xətti.** Əvvəlcə köməkçi çiyin xətti ilə yaxalığın qat xəttini, yaxud boyunun əsası ilə kəsişmə nöqtəsini tapmaq lazımdır. Kəsişmə nöqtəsindən döş xəttinə paralel xətt keçirilir.
5. **Bel xətti.** Məktəbəqədər yaşlı uşaqlar üçün bel xətti qeyd olunmur. Bu xətt ciblərin ölçüsünü və onların yerləşməsini təyin etmək üçün lazım olur. Döş xəttinə paralel çəkilir (döş xəttindən bel xəttinə qədər olan məsafəyə bərabər).

- 6. Aşağı xətt.** Bu xətt paltarın orta xəttinin aşağı nöqtəsindən döş xəttinə paralel çəkilir.
- 7. Ön hissənin eni xətti.** Bu xətti çəkmək üçün əvvəlcə döş xətti ilə qolun tikilmə xəttinin kəsişməsini tapmaq lazımdır. Tapılan nöqtədən ön hissənin eni xətti orta xəttə paralel çəkilir (E_d).
- 8. Döşün ən hündür nöqtəsi.** Döş xətti üzrə orta xətdən döşün eni xəttinə qədər olan məsafə yarıya bölünür. Bölgü nöqtəsindən orta xəttə paralel xətt keçirilir. Bu xətt döşün ən hündür nöqtəsindən keçir (H_d).

Kürək hissə üzərində köməkçi xətlər adətən çəkilmir. Jurnalda kürək hissə çox kiçildilmiş halda təsvir olunur və fason xətləri çox deyil. Onlar ön hissənin fason xətlərinə uyğun çəkilir.

Tələbələr üçün fəaliyyətlər

- Qruplara bölünün. Müəllimin verdiyi donun əsas ülgüsü üzərində müasir modaya uyğun donu modelləşdirin və eskizini çəkin. Hər bir qrupun hazırladığı modelləşdirməni və eskizi lövhədən asın və müzakirələr aparın.
- Problem – geyimin konstruktiv modelləşdirilməsi müəllim tərəfindən elan edilir. Müəllim lövhədə 3 sütundan ibarət cədvəl qurur və aşağıdakı bölmələri qeyd edir: Bilirəm/İstəyirəm Bilim/Öyrəndim. Tələbələr problemlə bağlı bildiklərini söyləyir və cavablar I sütunda qeyd olunur. Həmin məsələ ilə bağlı bilmək istədikləri isə II sütuna yazılır. III-də isə mövzu ilə bağlı öyrəndikləri qeyd edilir.
- Keçən əsrin 80-90-cı illərin geyimi ilə müasir dövrümüzdəki geyimlərin konstruktiv modelləşməsinin müqayisəsini araşdırın və əldə etdiyiniz nəticələri tələbələrlə müzakirə edin.
- Geyimin konstruksiyasını modelləşdirmək üçün hansı bilik və bacarıqları bilməli olduğunuzu qeyd edin.
- Qruplara bölünün. Müəllimin verdiyi eskizə əsasən geyimin konstruksiya modelləşməsini qurun. Hər bir qrupun hazırladığı çertyoju lövhədən asın və müzakirələr aparın.
- Tələbələr 3 qrupa bölünür. "Lif hissədə çiyin qarsağının şablon üsulu ilə müxtəlif istiqamətlərə köçürülməsi" mövzusunda tələbələrə tapşırıq verilir. Hər bir qrup əlavə mənbələrdən istifadə edərək, bir qrup döş qarsağı, digər qrup bel qarsağı, üçüncü qrup isə relyef kəsiklərinin qarsağın köçürülməsi yolu ilə alınmasını çertyoj şəklində qurur və təqdimat hazırlayır. Dərstdə təqdimatlar dinləndikdən sonra qruplar bir-birinin işlərinə öz rəylərini bildirirlər.
- Tələbələrə eskizlər təqdim olunur və onların üzərində fason və köməkçi xətlərin göstərilməsi tapşırığı verilir. Sonda fərqlənən tələbələr qiymətləndirilir.
- "İri naxışlı və damalı parçada hansı əmək modelləri daha gözəl görünər?" mövzusu ətrafında tələbələrlə diskussiya aparmaq və hər bir qrupa müstəqil model seçmək və seçilmiş modelin ülgüsünün hazırlanması tapşırılır. Müəyyən vaxtdan sonra tapşırığın nəticəsi yoxlanılır, tələbələr ülgüləri müzakirə edir və nöqsanları araşdırıb ümumi nəticəyə gəlirlər.
- Tələbələrə eskizlər təqdim olunur və onların üzərində olan konstruktiv - dekorativ kəsiklərin göstərilməsi və modelləşdirilməsi tapşırığı verilir. Sonda fərqlənən tələbələr qiymətləndirilir.

- Qruplara bölünün. Müəllimin verdiyi hər bir fiqura tipinə uyğun köynək eskizini çəkin və modelləşdirin. Hər bir qrupun hazırladığı modelləşdirməni və eskizi lövhədən asın və müzakirələr aparın.

Qiymətləndirmə

- ✓ Donun ülgü çertyojunda iki sıralı düymələnmə necə qurulur?
- ✓ Geyimlərin modelləşdirilməsi nəyə əsasən qurulur?
- ✓ Şalvarın modelləşdirilməsində əsas dəyişikliklər hansı xətlər üzrə aparılır?
- ✓ Hansı model ətkələr çəpinə biçilir?
- ✓ Trapes şalvarın ülgü çertyojunu hazırlayın.
- ✓ Koketkali ətəyin ülgü çertyojunu qurun.
- ✓ Döş qarsağı bel qarsağına köçürülmüş donun ülgü çertyojunu qurun.
- ✓ Ətəyi klyoş olan beldən kəsik donun ülgü çertyojunu hazırlayın.
- ✓ Şalvarın biçilmiş hissələrini və kəsiklərin adlarını sadalayın.
- ✓ Sərbəst biçimli şalvarın modelləşdirilməsi üçün baza ülgüsündə nə kimi dəyişikliklər olunur?
- ✓ Bel geyimlərində qarsağın köçürülməsi nə cür həyata keçirilir?
- ✓ Hazır eskizə əsasən çertyoju necə modelləşdirmək olar?
- ✓ Eskizə əsasən geyimin modelləşdirilməsi üçün nələri bilmək vacibdir?
- ✓ Jurnaldakı modelin çertyojunu qurmaq üçün hansı köməkçi xətləri çəkmək lazımdır?
- ✓ Aşırımalı donun əsas ülgü üzərində modelləşdirilməsini göstərin.
- ✓ Düzbucaqlı tip fiquranın xüsusiyyətlərini sadalayın.

Ədəbiyyat

1. A.Əliyev, S.Hüseynova. "Geyimlərin modelləşdirilməsi və konstruksiya edilməsi", Bakı, 2011.
2. G.N.Alyeva. "Geyimlərin konstruksiyası və modelləşdirilməsi", Bakı, 1999.
3. Т.И. Зарецкая. "Азбука кроя и шитья", 2006.

Şəkillər üçün istifadə olunan mənbələr:

1. <http://womanew.ru/vykrojki-vorotnikov/>
2. <https://patterneasy.com/zametki/vykroyka-zhenskoy-pritalennoy-rubashki>
3. <https://patterneasy.com/page/postroenie-vykroyki-osnovy-platya>
4. <http://pokroyka.ru/category/vykrojka-rukava/>
5. <https://korfiati.ru/2010/01/kak-sshit-zhenskie-bryuki/amp/>
6. <https://korfiati.ru/2010/03/ətək-gode-kak-smodelirovat-i-sshit/>
7. <https://korfiati.ru/2015/09/bryuki-s-zanizhennoj-taliej-kleshenye-knizu/>
8. <https://korfiati.ru/2012/08/vyikroyka-bryuk-bananyi/>
9. <https://korfiati.ru/2015/03/vyikroyka-shirokih-bryuk/>
10. <https://patterneasy.com/zametki/vykroyki-bluzok-na-raznye-tipy-figur>
11. http://www.li.ru/interface/pda/?jid=3726295&pid=224475276&redirected=1&page=0&backurl=/users/_domain_/post224475276/
12. <http://ni-tochka.ru/bruki-na-unoshu.php>

AVROPA İTTİFAQI

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI
TƏHSİL NAZİRLİYİ

*Empowered lives.
Resilient nations.*

Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyi yanında
Peşə Təhsili üzrə Dövlət Agentliyi
Azərbaycan Respublikası, Bakı Az 1033, Ə.Orucəliyev küçəsi 61
Tel.: (+994 12) 599 12 77
Faks: (+994 12) 566 97 77
Web: www.vet.edu.gov.az